

מגילת אסתר

פרק א

(א) וַיְהִי בַיּוֹמֵי 213 אַחַשְׁוֵרוֹשׁ 214 הוּא אַחַשְׁוֵרוֹשׁ 215 הַמֶּלֶךְ 216 מֵהַדּוֹ וְעַד-כּוֹשׁ 217 שָׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה 218: (ב) בַּיּוֹמִים הָהֵם כָּשְׁתָּה 219 הַמֶּלֶךְ אַחַשְׁוֵרוֹשׁ 220 עַל כֶּסֶף מְלָכוֹתָו 221 אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה: (ג) בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ 222 עָשָׂה מִשְׁתֵּה 223 לְכָל-שָׂרָיו וְעַבְדָּיו הֵילָן פָּרַם

- מאיר המקרא -

213 דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום שנאמר "ויהי" אינו אלא לשון צער ויהי בימי אחשורוש הוה המן ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב וכו' אמר רב אשי כל "ויהי" איכא הכי ואיכא הכי "ויהי בימי" אינו אלא לשון צער, חמשה ויהי בימי הוה ויהי בימי אחשורוש וכו' (מגילה י ע"ב). שמע וביטל מלאכת בית המקדש, וכיון שראו כך התחילו הכל צווחין ווי ויהי בימי אחשורוש וכו' זה המן שאמר להשמיד להרוג ולאבד וכיון שראו הכל כן התחילו צווחין ווי ויהי בימי אחשורוש (אסתר רבה הק' סי' ה).

214 ר' תחליפא בר בר חנה אמר שהיה אחיו של ראש, אחיו של נבוכדנצר. וכי אחיו היה, והלא זה כשדי וזה מדיי. אלא זה ביטל מלאכת ב"ה, וזה החריבו. לפיכך השוה אותם הכתוב כאחד, הדא הוא דכתיב (משלי י"ח) גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית (אסתר רבה פ"א סי' א). אחשורוש ר' לוי ורבנן ר' לוי אמר אחשורוש הוא ארתחששתא ורבנן אמרי אחשורוש שכל מי שזוכרו חושש את ראשו למה קראו הכתוב ארתחששתא שהיה מרתח ותש (שם סי' ג).

215 אנו מוצאים "הוא" שמורה הרשעים כמו הוא דתן ואבירם הוא אחשורוש וכו' (תנחומא שמיני ט). אחשורוש ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר אחשורוש שהרג אשתו מפני אהבו, הוא אחשורוש, שהרג אוהבו מפני אשתו. ור' נחמיה אמר אחשורוש שבטל מלאכת בהמ"ק, הוא אחשורוש שגזר עליו שיבנה. וכי הוא גזר, והלא כורש גזר, אלא כתיב (עזרא ו) בשנת חדא לכורש מלכא, באותה שעה נכנסו כל סנקליטין שלו אצלו, אמרו לו אביך גזר עליו שלא יבנה ואת גזר עליו שיבנה, וכי יש מלך מבטל גזירות מלך. א"ל הביאו לי קינסיין הנעתקין, מיד הביאו לו הדא הוא דכתיב (עזרא ו) והשתכח באחמתא בבירתא, מה כתיב ביה (שם ד) כען שימו טעם לבטלה. א"ל ומי כתיב לעולם לא כתיב, אלא עד מני, טעמא יתשם מאן אמר לי שאילו היה אבא קיים לא היה בונה אותו לפיכך הוא כוללו עם הנביאים הדא הוא דכתיב ושבוי יהודאי בנין ומצלחין וגו' (אסתר רבה פ"א סי' א). אחשורוש ר' יצחק ורבנין ר' יצחק אמר אחשורוש שבאו כל הצרות בימיו שנא' אבל גדול היהודים הוא אחשורוש שבאו כל הטובות בימיו שנא' שמחה וששון ליהודים משתה ויום טוב. רבנן אמרי אחשורוש עד שלא נכנסה אסתר אצלו, הוא אחשורוש משנכנסה אסתר אצלו לא היה בועל נדות (שם סי' ג).

216 המולך אמר רב שמלך מעצמו אמרי לה לשבח ואמרי לה לגנאי, אמרי לה לשבח דלא הוה איניש דחשיב למלכא כוותיה. ואמרי לה לגנאי דלא הוה חזי למלכותא וממונא יתירא הוא דיהב וקם (מגילה יא ע"א).

217 מהודו ועד כוש רב ושמואל חד אמר הודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו וכוש גבי הדדי הוו קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך מסוף העולם ועד סופו (שם).

218 שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחילה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה (שם).

219 כשבת המלך א"ר יצחק א"ה אין להם ישיבה איתבון והכתיב כשבת המלך אמר להם בשבת המלך אין כתיב כאן אלא כשבת המלך ישיבה שאינה ישיבה אבל ישיבתן של ישראל ישיבה שנאמר (שופטים י"א) בשבת ישראל בחשבון ובבנותיה (אסתר פ"א סי' י).

220 אשר למלך אחשורוש ר' יודן ור' לוי בשם ר' יוחנן כל מקום שנאמר במגלה זו למלך אחשורוש במלך אחשורוש הכתוב מדבר וכל מקום שנאמר למלך סתם משמש קדש וחול (אסתר פ"ג סי' י)ן על כסא מלכותו ר' כהן בשם ר' עזריה על כסא מלכותו מלכותו כתיב בא לישב על כסא שלמה ולא הניחוהו אמרו לו כל מלך שאינו קוזמיקרטור בעולם אינו יושב עליו עמד ועשה לו כסא משלו כדמותו הדא הוא דכתיב על כסא מלכותו על כסא מלכותו כתיב (אסתר פ"א סי' יא).

222 בימים ההם כשבת המלך וכתיב בתריה בשנת שלש למלכו אמר רבא מאי כשבת לאחר שנתישבה דעתו אמר בלשצר חשב וטעה אנא חשיבנא ולא טעינא, מאי היא דכתיב כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וכתיב למלאות לחרבות ירושלם שבעים שנה חשוב ארבעין וחמש דנבוכדנצר ועשרים ותלת דאויל מרוך ותרת ידיה הא שבעים אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו (מגילה יא ע"ב).

223 בשנת שלוש למלכו עשה משתה ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אמר בשנת שלש למלאכת הכסא כיון שגמר מלאכת הכסא עשה משתה לכל שריו ועבדיו ור' נחמיה אמר בשנת שלש לביטול מלאכת בית המקדש כיון שגמר לביטול מלאכת בית המקדש שלש שנים עשה משתה לכל שריו ועבדיו (אסתר פ"א סי' יד).

חמש מגילות

וּמְדֵי הַפְּרָתִים²²⁴ וְיִשְׂרָיִה הַמְּדִינֹת לְפָנָיו: (ד) בְּהִרְאֹתוֹ אֶת־עֹשֶׁר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֶת־יִקְרַת תַּפְאֲרַת גְּדוּלָתוֹ יָמִים רַבִּים²²⁶ שְׁמוֹנִים וּמֵאֵת יוֹם²²⁷. (ה) וּבְמַלּוּאת הַיָּמִים הָאֵלֶּה²²⁸ עָשָׂה הַמֶּלֶךְ²²⁹ לְכָל־הָעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּיירָה לְמַגְדוֹל וְעַד־קָמֶן מִשְׁתָּה שִׁבְעַת יָמִים²³⁰ בַּחֲצַר גִּנַּת בֵּית־הַמֶּלֶךְ: (ו) חֵירוֹ כְּרָפֶס וּתְכֵלֶת²³² אַחוּז בַּחֲבֵלֵי־בוּץ וְאַרְגָּמָן²³³ עַל־גְּלִילֵי כֶסֶף²³⁴ וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ²³⁵ מִמּוֹתָן זָהָב וְכֶסֶף²³⁶ עַל רֵצֶפֶת בַּהֲטִי־וֹשֵׁשׁ²³⁷ וְנָר וְסַחֲרֹת²³⁸: (ז)

- מאיר המקרא -

²²⁴ חיל פרס ומדי הפרתמים וכתוב למלכי מדי ופרס אמר רבא אתנווי אתנו בהדדי אי מינן מלכי מינייכו איפרכי ואי מינייכו מלכי מינן איפרכי (מגילה יב ע"א). הפרתמים ר' אלעזר אמר פרתמים אלו שני לגיונותיו של מלך שאין המלך נקרא אגוסטוס (פירוש קיסר) עד שקורין אותו הם תחלה ואלו הן (אסתר רבה פ"א ס' יח).

²²⁵ אמר רבי יוסי בר חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה כתיב הכא יקר תפארת גדולתו וכתוב התם לכבוד ולתפארת (מגילה יב ע"א). מה ראה אחשוורוש שנשתמש בכלים של בית המקדש על ככה משום דחשיב שבעים שנין ולא איפרוק (מגילה יט ע"א).

²²⁶ ימים רבים שמונים ומאת יום, אלא לפי שהיו ימים של צער קרא אותן ימים רבים (תנחומא מצורע ו).

²²⁷ בהראותו את עושר כבוד מלכותו וגו' ארז"ל ששה גיסין היה מראה להם בכל יום ויום ואין אחד מהן דומה לחבירו ואח"כ הוא משלח לכל גדולי המלכות ור' חייא בר אבא אמר מיני יציאות הראה להם רבי לוי אמר בגדי כהונה הראה להם וכו' (שמ"ר פ"ט ס' ז). בהראותו את עושר כבוד מלכותו דבית ר' ינאי וחזקיה תרויהון אמרין ששה גיסין היה פותח ומראה להן בכל יום ר' חייא בר אבא אמר מיני יציאות הראה להן ר' יהודה בר' סימון אמר סעודת ארץ ישראל הראה להן ר' לוי אמר בגדי כהונה גדולה הראה להם (אסתר רבה פ"ב ס' ב).

²²⁸ ובמלאות הימים האלה וגו' רב ושמואל חד אמר מלך פיקח היה וחד אמר מלך טיפש היה מאן דאמר מלך פיקח היה שפיר עבד דקריב רחיקא ברישא דבני מאתיה כל אימת דבעי מפייס להו ומאן דאמר טיפש היה דאיבעי ליה לקרובי בני מאתיה ברישא דאי מרדו ביה הנך הני הוו קיימי בהדיה (מגילה יב ע"א).

²²⁹ עי' לעיל הערה 220.

²³⁰ משתה שבעת ימים רב ושמואל חד אמר שבעה חוץ ממאה ושמונים ושמואל אמר שבעה עם מאה ושמונים (מגילה שם). עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה וגו' ואין העם האמור כאן אלא ישראל הדא הוא דכתיב (דברים ל"ג) אשריך ישראל מי כמוך עם נושא בה' וגו' אמר המן לאחשוורוש אלהיהם של אלו שונא זמה העמד להם זונות ועשה להם משתה וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם שנאמר לעשות כרצון איש ואיש כיון שראה מרדכי כך עמד והכריז עליהם ואמר להם לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשוורוש שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטיגוריא כדי שיהא פתחון פה עם מדת הדין לקטרג עליכם לפני הקב"ה ולא שמעו לדברי מרדכי והלכו כולם לבית המשתה. א"ר ישמעאל שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה וכו' (אסתר פ"ז ס' יג).

²³¹ בחצר גנת ביתן המלך רב ושמואל חד אמר הראוי לחצר לחצר הראוי לגינה לגינה הראוי לביתן לביתן וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתן בגינה ולא החזיקתן עד שהכניסן לביתן והחזיקתן במתניתא תנא הושיבן בחצר ופתח להם שני פתחים אחד לגינה ואחד לביתן (מגילה יב ע"א). בחצר גנת ביתן המלך ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אמר גנה מבחוץ וחצר מבפנים ור' נחמיה אמר גנה מבפנים וחצר מבחוץ אמר ר' פנחס מקיים אני דברי שניכם כשהוא היה רוצה עושה אותה חצר וכשהוא היה רוצה עושה אותה גינה הא כיצד פורש את הוילון ועושה חצר קופל את הוילון ועושה אותה גנה דבר אחר בחצר גנת ביתן המלך שעמדה לו בדמים הרבה (אסתר רבה פ"ב ס' ז).

²³² חור כרפס ותכלת מאי חור רב אמר חרי חרי ושמואל אמר מילת לבנה הציע להם כרפס אמר רבי יוסי בר חנינא כרים של פסים (מגילה דף יב ע"א). חור כרפס ותכלת תרגם עקילס איירינון קרפסינון ור' ביבי אמר טיינון א"ר יצחק בגדים שבני חורין לובשין (אסתר רבה פ"ב ס' ח).

²³³ אחוז בחבלי בוץ וארגמן אמר ר' שמואל בר נחמן בוא וראה טליתו של אותו רשע מה הוא שהכל מפקיעין בחבלי צמר ובחבלי פשתן ורשע זה בחבלי בוץ וארגמן (שם).

²³⁴ על גלילי כסף ר' חייא רבה ור' שמעון בן חלפתא חד אמר נגללין היו כוילון זה של ארון וחרניא אמר נקפלין היו כקלע זו של ספינה (שם).

²³⁵ ועמודי שש א"ר לוי המחצב הזה לא נגלה לבריה אלא למלכות הרשעה הזאת אתיבון והכתיב (ד"ה א' כ"ט) וכל אבן יקרה ואבני שיש לרוב שלמה היה נותן מרגלית מכאן ומרגלית מכאן ואבני שיש באמצע ונוח היה לאחשוורוש לעשות לו עמודים של כסף ושל זהב מלהביא עמודים של שיש מיפרק אונסין למדי וא"ת דהו זמרין אמר רבי מתנה אני ישנתי על פרחו של אחד מהן והיה מלא קומה ופשוט ידים ורגלים (שם).

וְהַשְׁקוֹת בְּכָלֵי זָהָב²³⁹ וְכָלִים מַכְלִים שׁוֹנִים²⁴⁰ וְיִין מַלְכוּת²⁴¹ רַב כִּיד הַמְּלֶךְ²⁴²: (ח) וְהַשְׁתִּיָּה כֶּתֶר²⁴³ אֵין אֲנִים²⁴⁴ בִּי־כֶן יִסֵּד הַמְּלֶךְ²⁴⁵ עַל כָּל־רַב בֵּיתוֹ²⁴⁶ לַעֲשׂוֹת כְּרֶצוֹן אִישׁ־וְאִישׁ²⁴⁷.

²³⁶ על גלילי כסף ועמודי שש מטות זהב וכסף תניא רבי יהודה אומר הראוי לכסף הראוי לזהב לזהב אמר לו רבי נחמיה אם כן אתה מטיל קנאה בסעודה אלא הם של כסף ורגליהן של זהב. ועי' אסתר רבה פ"ב סי' ט/חמטות זהב וכסף רבי יהודה ורבי נחמיה רבי יהודה אמר הראוי לכסף לכסף הראוי לזהב לזהב אמר לו ר' נחמיה א"כ נמצאת מכניס שנאה בסעודת אותו רשע אלא של כסף היו והיו מצופים בזהב ור' תחליפא בר בר חנה אמר של זהב היו והיו מכופתין בכפאתין של כסף ושמואל אמר הגשיש החיצון של זהב והפנימי של כסף (מגילה יב ע"א).

²³⁷ על רצפת בהט ושש אמר רב נחמן בא וראה שלותו של אותו רשע מה הוא שהיה ביתו רצוף באבנים טובות ומרגליות בהט ושש ודר וסוחרת ר' ניסא דקיסרי אמר למרגלית שהיא אהובה על בעלה ר' יוחנן אמר למרגלית שמוציאה את בעלה לחירות היך מה דאת אמר (ויקרא כ"ה) וקראתם דרוור (אסת"ר פ"ב סי' ט). בהט ושש אמר רב אסי אבנים שמתחוטטות על בעליהן וכן הוא אומר אבני נזר מתנוססות על אדמתו (מגילה דף יב ע"א).

²³⁸ ודר א"ר הונא אית אתר דצווחין למרגליתא דורה וסחרת ר' ביבא בר אבונא אמר פרקמטיא נפקת היך מה דאת אמר (בראשית כ"ג) עובר לסוחר (אסתר רבה פ"ב סי' ט). ודר וסוחרת רבי אמר דרי דרי ושמואל אמר אבן טובה יש בכרכי הים ודרה שמה הושיבה באמצע סעודה ומאירה להם כצהרים דבי רבי ישמעאל תנא שקרא דרוור לכל בעלי סחורה (מגילה דף יב ע"א).

²³⁹ והשקות בכלי זהב השקותיו של אותו רשע לא היו אלא בשל זהב איתבון והכתיב (מלכים א' ו') וכל כלי משקה המלך שלמה זהב וכל כלי בית יער הלבנון זהב סגור ר' פנחס בשם ר' יצחק אמר והלא נפשו של אדם חותה לשתות בשל זהב אלא אלו כוסות דיוטיריטא של כלי זכוכית שרואין צל פניהם בהם יפין ויקירין ככלי זהב (אסתר רבה פ"ב סי' יא).

²⁴⁰ והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים משונים מיבעי ליה אמר רבא יצתה בת קול ואמרה להם ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים בהם (מגילה יב ע"א). וכלים מכלים שונים הביא כליו וכלי עילם ונמצאו שלו יפין משל עילם הביא כליו וכלי בהמ"ק ונמצאו נאים ויפין מכליו למטרונה שהיתה לה שפחה יפה כל זמן שמבטת בשפחתה היו פניה משתנות כך כל זמן שהיו כלי בית המקדש מביטין בכליו היו משתנין כליו ונעשין כעופרת ר' תחליפא בר בר חנה אמר כלים שצורתן נשתנים לימים קלים א"ר שמואל בר רב נחמן כלים מכלים למשתמשין בהם והם שונין בקלקלה מי גרם לבלשצר שתתקעקע ביצתו מן העולם לא ע"י שנשתמש בכלי בית המקדש הדא הוא דכתיב (דניאל ה') בלשאצר אמר בטעם חמרא להיתיה למאני דהבא וכספא די הנפק נבוכדנצר וגו' מה כתיב ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא כשדאה (אסתר רבה פ"ב סי' יב).

²⁴¹ ויין מלכות רב אמר רב מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שגדול הימנו בשנים (מגילה יב ע"א).
²⁴² ויין מלכות רב להלן כתיב (שם) ולקבל אלפא חמרא שתה ברם הכא כתיב ויין מלכות רב כיד המלך ככוסות ביד המלך (אסתר רבה פ"ב סי' יג).

²⁴³ והשתיה כדת (אין אונס) מאי כדת אמר רבי חנן משום רבי מאיר כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה (מגילה יב ע"א).

²⁴⁴ אין אונס אמר רבי אלעזר מלמד שכל אחד ואחד השקהו מיין מדינתו (מגילה יב ע"א). והשתיה כדת אין אונס כדת כל מקום ומקום אית אתר דבעי מיגם ובתר כן שתי ואית אתר דשתי ובתר כן מיגם כדת כל אומה ואומה כאילין כותאי דלא שאתן חמרא דזיקין אייתי להון חמרא דקולי' אין אונס באנפקא רב אמר אין אונס ביין נסך א"ר בנימין בר לוי אין אונס בפקתא לפום דתמן שאתן בגסא לפיכך אין אונס בפקתא (אסת"ר פ"ב סי' יד).

²⁴⁵ כי כן יסד המלך אמר רבי שמואל בר נחמן בא וראה שלותו של אותו רשע מה היא שהיה ביתו מיוסד באבנים טובות ומרגליות (אסת"ר שם).

²⁴⁶ על כל רב ביתו לעשות לגדולי מלכות שיהא כל אחד ואחד רשאי לצחוק עם בניו ועם בני ביתו (שם).

²⁴⁷ לעשות כרצון איש ואיש אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן מרדכי דכתיב איש יהודי המן איש צר ואויב (מגילה יב ע"א). לעשות כרצון איש ואיש אמר לו הקב"ה אני איני יוצא מידי בריותי ואתה מבקש לעשות כרצון איש ואיש בנוהג שבעולם שני בני אדם מבקשים לישא אשה אחת יכולה היא להנשא לשניהם אלא או לזה או לזה וכן שתי ספינות שהיו עולות בלימן אחת מבקשת רוח צפונית ואחת מבקשת רוח דרומית יכולה היא הרוח אחת להנהיג את שתיהן כאחת אלא או לזו או לזו למחר שני בני אדם באים לפניך בדין איש יהודי ואיש צר ואויב יכול אתה לצאת ידי שניהם אלא שאתה מרומם לזה וצולב לזה ר' הונא בשם ר' בנימין בר לוי אמר לפי שבעוה"ז בזמן שרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת ובזמן שרוח דרומית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת אבל לעתיד לבא בקיבוץ גליות אמר הקב"ה אני מביא רוח ארגסטיס לעולם ששתי רוחות משמשות בו הדא הוא דכתיב (ישעיה מ"ג) אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ מי הוא זה שעושה רצון יראיו זה הקב"ה שכתוב בו (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע וישועם (אסת"ר פ"ב סי' טו).

(ט) גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות²⁴⁸ אשר למלך אחשורוש: (י) ביום השביעי²⁴⁹ כטוב לב המלך בין אמר למהומן בנותא²⁵⁰ חרבונא בנתא ואבנתא ותר וכרס שבעת הפרסים המשרתים את פני המלך אחשורוש: (יא) להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות²⁵¹ להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא:

- מאיר המקרא -

²⁴⁸ גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות בית הנשים מיבעי ליה אמר רבא שניהן לדבר עבירה נתכונו היינו דאמרי אינשי איהו בקרי ואתתיה בבוציני [איהו בקרי דלועין גדולות. בוציני דלועין קטנות, כלומר, דבאותו מין עצמו, זה נואף וזו נואפת, הוא אומר להראות את יופיה, והיא לכך נתכונה שיסתכלו ביופיה]. (מגילה יב ע"א). גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים ר' יהודה בר' סימון פתח (ישעיה ג') עמי נוגשיו מעולל ונשים משלו בו עמי נוגשיו מעולל מדקדקין בהון היך מה דאת אמר (איכה א') ועולל למו ד"א מעולל מקטפין עוללותיהן היך מה דאת אמר (ויקרא ט"ט) וכרמך לא תעולל באין עליהן בעלילות היך מה דאת אמר (דברים כ"ב) ושם לה עלילות דברים ורבי יהודה ברבי סימון אמר קדשים בהון היך מה דאת אמר (שם כ"ג) לא תהיה קדשה היך מה דאת אמר (שופטים ט"ט) ויתעללו בה כל הלילה ונשים משלו בו אמר רבי חוניא קופצין עליהן כבעל חוב ד"א ונשים משלו בו ארבע נשים נטלו ממשלה בעולם ואלו הן איזבל ועתליה מישראל ושמירמית וושתי מאומות העולם. עיי"ש סי' ג: ד"א גם ושתי המלכה שמואל פתח (ירמיה נ"א) בחומם אשית את משתיהם אמר הקב"ה כשהן באין להתחמם במלכות אשית את משתיהם אנא מגדיר ית משתותיהן והשכרתיהם בצרותיהם למען יעלוזו ע"י שהיו שמחים הם בחורבן הבית אמר הקב"ה בית המקדש חרב ורשע זה עושה מרזיחין וגם ושתי הרשעה עושה מרזיחין דכתיב גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים. עיי"ש סי' ט: דבר אחר גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים מה ראה הכתוב לפרסם סעודתה של ושתי ר' יהושע בן קרחה אמר כל כך למה להודיעך לאיזו שלוח אסתר נכנסת אמר רבי מאיר אם כך למכעיסיו קל וחומר לעושי רצונו דבר אחר גם ושתי המלכה אין גם אלא ריבוי מה זה בששה ניסין אף זה בששה ניסין מה זה במיני יציאות אף זה במיני יציאות מה זה בסעודת ארץ ישראל אף זה בסעודת ארץ ישראל מה זה בבגדי כהונה גדולה אף זה בבגדי כהונה גדולה ר' ברכיה אמר כהדא צרצרא דמתגלגלא בדילה ודלא דילה ד"א גם ושתי המלכה גם וגם הגיע משתותא של ושתי הגיע זמנה של ושתי ליגמם הגיע זמנה של ושתי ליבצר הגיע זמנה של ושתי לידרך ר' הונא אמר הגיע עת זמנה ליממת היך מה דאת אמר (בראשית ג') ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה וגו'. עיי"ש סי' י: עשתה משתה נשים מיני גמאין האכילה אותן ר' יצחק אומר מיני מתוקים האכילה אותן בית המלכות נתנה אותן בבתי מרזיחין מפני שדרכה של אשה מצויה לקלקל דבר אחר בית המלכות נתנה אותן בבתי מצויירין דאמר ר' אבון רוצה אשה שתהא בבתי מצויירין ובגדים מצויירין מלאכול עגלים מפותמין ד"א בית המלכות נתנה אותן בבית איספלידא שלה לומר שאם ימרוד בעלה של אחת מהם תהא אשתו מבפנים נתונה ולא ימרוד אשר למלך אחשורוש ר' יודן ור' לוי בשם ר' יוחנן כל מקום שנאמר במגלה זו למלך אחשורוש במלך אחשורוש הכתוב מדבר וכל מקום שנאמר למלך סתם משמש קדש וחול (אסת"ר פ"ג סי' ב).

²⁴⁹ ביום השביעי כטוב לב המלך בין אטו עד השתא לא טב לביה בחמרא אמר רבא יום השביעי שבת היה שישאל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא בדברי תפלות וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדי ולא פרסי אלא כשדי רצונכם לראותה אמרו לו אין ובלבד שתהא ערומה שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה בנות ישראל ומפשיטן ערומות ועושה בהם מלאכה בשבת היינו דכתיב אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה כשם שעשתה כך נגזר עליה (מגילה יב ע"ב). ביום השביעי ריב"ל אמר זה יום השבת כטוב לב המלך בין א"ר יצחק עובדי כוכבים אין להם טובה דכתיב (קהלת ח') וטוב לא יהיה לרשע וגו' איתיבון והכתיב כטוב לב המלך בין אמר לו בטוב לב המלך אין כתיב כאן אלא כטוב לב המלך טובה ואינה טובה אבל טובתן של ישראל טובה שלמה שנאמר (מלכים א' ח') וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה וגו' (אסת"ר פ"ג סי' יא).

²⁵⁰ אמר למהומן בזתא אמר ר' יוחנן באותה שעה קרא הקב"ה למלאך שממונה על החמה ואמר לו בזתא בוז ביתיה חרבונא אחריב ביתיה בגתא ואבנתא בוז ובזבוז אמר ר' שמעון בר' ינאי אמר הקב"ה משחק אני עליהן אביא גתיות מאחורי הקוריים ותר תרגם ר' יעקב בר אבינא קדם ר' יצחק זנות ראה של אותו רשע וכרכס כרכסא כתיב ר' שמואל בר נחמן אמר לשון יוני הוא היך מה דאת אמר כרכסון שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש שאין המלכות מעמדת פחות משבעה סריסים לפני המלך (אסת"ר פ"ג סי' יב).

²⁵¹ להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות א"ר איבו כפרתן של ישראל כשישראל אוכלין ושותין ושמחין הן מברכין ומשבחין ומקלסין להקב"ה וכשאומות העולם אוכלין ושותין מתעסקין הן בדברי תפלות זה אומר מדיות נאות וזה אומר פרסיות נאות אמר להם אותו טיפש

(יב) וְהִמָּאֵן הַמְלִיכָה וְשִׁתִּי לְבֹא בְדָבָר הַמְלִיכָה אֲשֶׁר בְּיַד הַסְּרִיסִים וַיִּקְצַף הַמְלִיכָה מְאֹד²⁵² וַחֲמָתוֹ בְּעֵרָה בּוֹ: (יג) וַיֹּאמֶר הַמְלִיכָה לְחַכְמַיִם יְדְעֵי הָעֵתִים²⁵³ בִּיכֵן דָּבַר הַמְלִיכָה לְפָנָי כְּלִי־יְדְעֵי דַת וְדִין: (יד) וְהִקְרַב אֵלָיו²⁵⁴ כְּרִשְׁנָא שְׁתֵּר אֲדַמְתָּא תְרִישִׁישׁ מְרַס מְרַסְנָא מְמוֹכָן

כלי שאותו האיש משתמש בו אינו לא מדינת ולא פרסית אלא כשדית מבקשים אתם לראותה אמרו לו הן ובלבד שתהא ערומה אמר להון הן וערומה ר' פנחס ור' חמא בר גוריא בשם רב אמר בקשה ליכנס אפילו בצלצול כזונה ולא הניחו אותה אמר לון וערומה אמר אכנס בלא כתר הן אומרים שפחה היא זו תלבש בגדי מלכות ותכנס א"ר הונא אין הדיוט משתמש בבגדי מלכות (אסת"ר פ"ג סי' יג).

²⁵² ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו אמר ר' יוחנן באותה שעה אמר הקב"ה למלאך הממונה על החמה חות פח זיקא בכרסיה ונפח בקיטמיה וזרוק גופריתא באתוניה אמר ר' יוחנן כל אותן השנים משעה שנהרגה ושתי עד שנכנסה אסתר לא שככה חמתו של אחשוורוש איתבון והכתיב כשוך חמת המלך אחשוורוש אמר להם בשוך חמת המלך אין כתיב כאן אלא כשוך חמת המלך שכיכה שאינה שכיכה אימתי שככה חמתו כשנצלם המן הדא הוא דכתיב ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה חמתו של ממ"ה הקב"ה (אסת"ר פ"ג סי' טו).

²⁵³ ויאמר המלך לחכמים מאן חכמים רבנן יודעי העתים שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים אמר להו דינוה לי אמרו היכי נעביד נימא ליה קטלה למחר פסיק ליה חמריה ובעי לה מינן נימא ליה שבקה קא מזלזלה במלכותא אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות זיל לגבי עמו ומואב דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתבי על דורדייה וטעמא אמרו ליה דכתיב שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר מיד והקרוב אליו וכו' (מגילה יב ע"ב). ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים וגו' מי היו אמר ר' סימון זה שבטו של יששכר הדא הוא דכתיב (ד"ה א' י"ב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל וגו' ר' תנחומא אמר לקורסין ור' יוסי בר קצרת אמר לעיבורין לדעת מה יעשה ישראל שהיו יודעין לרפאות את הקירוס (פירוש קליפה העולה מחמת מכה) ראשיהם מאתים אלו מאתים ראשי סנהדראות שהיו שבטו של יששכר מעמידים וכל אחיהם על פיהם וכולם היו מסכימים הלכה על דעתן כהלכה למשה מסיני אמר להם אותו רשע בשביל שגזרתי על ושתי שתכנס לפני ערומה ולא נכנסה מה הוא דינה אמרין ליה אדונינו המלך כשהיינו בארצנו היינו שואלים באורים ותומים ועכשיו מטולטלין אנו וקראו לפניו המקרא הזה (ירמיה מ"ח) שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר אמר לון אית הכא מינהון אמרין ליה קריביהון הדא הוא דאמר והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן שבעת שרי פרס ומדי וגו' (משלי י"א) צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו צדיק מצרה נחלץ אלו שבטו של יששכר ויבא רשע תחתיו אלו שבעת שרי פרס ומדי ד"א והקרוב אליו כתיב (שם) בפה חנף ישחית רעהו ובדעת צדיקים יחלצו בפה חנף ישחית רעהו אלו שבעת שרי פרס ומדי ובדעת צדיקים יחלצו זה חלקו של יששכר ד"א והקרוב אליו כתיב (שם י"ד) חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח חכם ירא וסר מרע זה שבטו של יששכר וכסיל מתעבר ובוטח אלו שבעת שרי פרס ומדי ד"א והקרוב אליו כתיב (שם כ"ב) ערום ראה רעה ונסתר ופתאים עברו ונענשו ערום ראה רעה ונסתר זה שבטו של יששכר ופתאים עברו ונענשו אלו שבעת שרי פרס ומדי (אסת"ר פ"ד סי' א).

²⁵⁴ כרשנא שתר אדמתא תרשיש אמר רבי לוי כל פסוק זה על שום קרבנות נאמר כרשנא אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם כלום הקריבו לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך שתר כלום הקריבו לפניך שתי תורין אדמתא כלום בנו לפניך מזבח אדמה תרשיש כלום שימשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב בהו תרשיש ושהם וישפה מרס כלום מירסו בדם לפניך מרסנא כלום מירסו במנחות לפניך ממוכן כלום הכינו שלחן לפניך (מגילה יב ע"ב). והקרוב אליו הן הקריבו הפורענות לעצמן כרשנא שהיה ממונה על הכרשינין שתר שהיה ממונה על היין אדמתא שהיה ממונה על אטנם שבארץ תרשיש שהיה ממונה על הבית מרס שהיה ממרס את העופות מרסנא זה היה ממרס את הסלתות ממוכן זה היה האיספקסיטון שכולם שהיתה אשתו מתקנת להן כל מה שהיו צריכין אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה אם מתקיימת עצתו של רשע זה מי מקריב לפניך כרשנא מי מקריב לפניך פר בן שנה שתר מי מקריב לפניך שתי תורין אדמתא מי בונה לפניך מזבח אדמה כד"א (שמות כ') מזבח אדמה תעשה לי תרשיש מי לובש בגדי כהונה ומשמש לפניך כמד"א (שם כ"ח) תרשיש שהם וישפה מרס מי ממרס לפניך את העופות מרסנא מי ממרס לפניך את הסלתות ממוכן מי מכין לפניך את המזבח כמה דאת אמר ויכינו את המזבח על מכונתו אותה שעה אמר להן הקב"ה לישראל בני הם רעי הם קרובי הם אוהבי הם בני אוהבי הם שהוא אברהם דכתיב זרע אברהם אוהבי מרום אני קרנם כמד"א (תהלים קמ"ח) וירם קרן לעמו ד"א כרשנא אמר הקב"ה בוזק אני לפניהם כרשינין ומשירן מן העולם שתר משקה אני להם כוס של תרעלה אדמתא תרשיש מתיר אני דמן כמים מרס מרסנא ממוכן ממרס אני מסרס וממעך את נפשם בתוך מעיהם וכי היכן היתה איסקוזות של כולן מתוקנת א"ר הושעיא מישעיה הנביא היך

שִׁבְעַת שָׁרִין פָּרַס וּמְדֵי²⁵⁵ רָאִי פְּנֵי הַמֶּלֶךְ²⁵⁶ הַיֹּשְׁבִים רֵאשֶׁנָּה בַּמְּלָכוֹת: (טו) כְּדַת
 מֵהִי לַעֲשׂוֹת²⁵⁷ בַּמְּלָכָה וְשִׁתִּי עַל אֲשֶׁר לֹא עֲשִׂתָה אֶת־מֵאֲמַר הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוֹשׁ בְּיַד
 הַקְּרִיסִים: (טז) וַיֹּאמֶר מוֹמְכֵן מְמוֹכֵן²⁵⁸ לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים²⁵⁹ לֹא עַל־הַמֶּלֶךְ לְבַדּוֹ עֹתָה
 וְשִׁתִּי הַמְּלָכָה כִּי עַל־כָּל־הַשָּׂרִים וְעַל־כָּל־הַעַמִּים אֲשֶׁר בְּכָל־מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוֹשׁ: (יז)
 כִּי־יֵצֵא דְבַר־הַמְּלָכָה²⁶⁰ עַל־כָּל־הַנְּשִׁים לְהַבְּזוֹת בְּעֲלִיהֶן בְּעִינֵיהֶן בְּאֲמָרָם הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוֹשׁ
 אָמַר לְהָבִיא אֶת־וְשִׁתִּי הַמְּלָכָה לְפָנָיו וְלֹא־בָּאָה: (יח) וְהַיּוֹם הַזֶּה תֵּאֲמַרְנָהן שָׂרוֹת
 פָּרַס²⁶¹־וּמְדֵי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת־דְּבַר הַמְּלָכָה לְכָל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ וְכָדִי בִזְיוֹן וְקִצְף: (יט)
 אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְבַר־מְלָכוֹת מִלְּפָנָיו וְיִכְתֹּב בְּדַתִּי פָּרַס־וּמְדֵי וְלֹא יַעֲבֹר אֲשֶׁר
 לֹא־תָבִיא וְשִׁתִּי לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרוֹשׁ וּמְלָכוֹתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרַעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה: (כ)
 וְנִשְׁמַע פִּתְנָם הַמֶּלֶךְ²⁶² אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּכָל־מְלָכוֹתָיו כִּי רָבָה הִיא וְכָל־הַנְּשִׁים יִתְּנוּ יָקָר
 לְבַעֲלֵיהֶן לְמַגְדוֹל וְעַד־קָמְזִין(כא) וַיִּטֵּב הַדָּבָר בְּעִינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים²⁶³ גִּיעַשׁ הַמֶּלֶךְ כְּדָבַר

מה דאת אמר (ישעיה י"ד) הכינו לבניו מטבח בעון אבותם בל יקומו וירשו ארץ וגו' (אסת"ר פ"ד סי' ב).

²⁵⁵ שבעת שרי פרס ומדי רב ושמואל רב אמר במלכות אחשורוש הכתוב מדבר ושמואל אמר במלכות בלשצר הכתוב מדבר על דעתיה דרב דאמר במלכות אחשורוש ניחא על דעתיה דשמואל דאמר במלכות בלשצר כיצד היו כל אותן השנים אמר ר' הונא על ידי שלא נשתמשו בכלי בית המקדש הדא הוא דכתיב (דניאל ה') בלשצר אמר בטעם חמרא וגו' שמתוך כן ביה בלילא קטיל בלשצר מלכא כשדיא (אסת"ר פ"ד סי' ג).

²⁵⁶ רואי פני המלך שתי משפחות היו נכנסות אצל רבי אחת של רבי הושעיא ואחת של בית רבי יהודה בן פזי כשנתחתן ר' יהודה בן פזי לר' בקשו ליכנס תחלה ולא הניחן רבי אמי אמר להם כתיב (שמות כ"ו) והקמות את המשכן כמשפטו אשר הראית וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בשזכה לינתן בדרום ינתן בדרום בעון דימנון מאיכן אמר לון ר' סימון מן דרומא שנא' (שופטים א') ויאמר ה' יהודה יעלה אמר לו ר' מני הדא במלחמה ברם במינוי רואה פני המלך היושבים ראשונה אף הכא כן רואי פני המלך (אסת"ר פ"ד סי' ד).

²⁵⁷ כדת מה לעשות אמר רבי יצחק לחזירתה כדת ולאומה קדושה שלא כדת אלא באכזריות במלכה ושתי על אחת כמה וכמה במלכה שאינה ושתי (אסת"ר פ"ד סי' ה).

²⁵⁸ ויאמר ממוכן תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות אמר רב כהנא מכאן שההדיוט קופץ בראש להיות (מגילה יב ע"ב).

²⁵⁹ ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים מה ראה ממוכן לקפוץ בעצה תחלה מכאן שהדיוט קופץ בראש ר' פנחס ור' חלקיה בשם ר' סימון ור' אלעזר ור' יוחנן חד אמר דינינו כדיניהם וחרינא אמר אין דינינו כדיניהם מאן דאמר דינינו כדיניהם כדתנן דיני ממונות הטהורות והטמאות מתחילין מן הגדול ודיני נפשות מתחילין מן הצד ומאן דאמר אין דינינו כדיניהם מה מקיים ויאמר ממוכן נראין דברי ר' יהודה נראין דברי ממוכן ר' יוחנן אמר תלתא אמוראין חד אמר ע"י שהיתה מסטרתו בקורדקין שלה על פניו לכאן ולכאן וחרינא אמר ע"י שלא הזמינה את אשתו לסעודת נשים וחרינא אמר ע"י שהיתה לו בת והיה מבקש להשיאה למלכות מאן דאמר ע"י שהיתה מסטרתו בקורדקין שלה על פניו לכאן ולכאן שאמר לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה ומאן דאמר ע"י שלא הזמינה את אשתו לסעודת נשים שאמר כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן הדא היא דלא הות תמן מאן דאמר ע"י שהיתה לו בת והיה מבקש להשיאה למלכות שאמר ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה (אסת"ר פ"ד סי' ו).

²⁶⁰ כי יצא דבר המלכה א"ר שמואל בלא דדין הות צריכה (אסת"ר פ"ד סי' ז).

²⁶¹ והיום הזה תאמרנה שרות פרס רב ושמואל רב אמר כדי הבזיון הזה לקציפה הזאת ושמואל אמר כדי הקצפון לבזיון זה אמר רבי חנינא כדאי הוא הבזיון שביזה אביה את כלי ב"ה לקצפון שקצף עליה והרגה (אסת"ר פ"ד סי' ח).

²⁶² ונשמע פתגם המלך וגו' ר' לוי ור' יצחק ר' לוי אמר פתגם גדול אנו עתידין לשמוע מזו שנכנסה למלכות מהו אבל גדול ליהודים ור' יצחק אמר פתגם גדול אנו עתידין לשמוע מזו שנכנסה למלכות מהו שמחה וששון ליהודים אמר ר' יהודה בר' סימון ונשמע פתגם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאמר בחכמתו ובתבונתו (שמות י"ז) מחה אמחה את זכר עמלק כי רבה היא רב ושמואל חד אמר הדא מלכותה רבתא להדא חטיתא וחד אמר הדא חטיתא רבתא להדא מלכותא וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן וגו' (אסת"ר פ"ד סי' י).

²⁶³ וייטב הדבר בעיני המלך והשרים גזר והכניס ראשה בדיסקוס (אסת"ר פ"ד סי' יא).

מְמוּכָן: (כב) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל־כָּל־מְדִינֹת הַמְּלֶךְ²⁶⁴ אֶל־מְדִינָה וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְאֶל־עַם
וְעַם כְּלִשְׁוֹנוֹ לְהִיּוֹת כָּל־אִישׁ שָׂרָר בְּבֵיתוֹ²⁶⁵ וּמְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן עַמּוֹ

פֶּרֶק ב'

(א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּשֶׁךְ חֶמֶת הַמְּלֶךְ אַחֲשֹׁרוֹשׁ²⁶⁶ זָכַר אֶת וְשֵׁתִי וְאֵת אֲשֶׁר עָשָׂתָה
וְאֵת אֲשֶׁר נִגְזַר עָלַיָּהּ²⁶⁷: (ב) וַיֹּאמְרוּ נְעָרֵי הַמְּלֶךְ²⁶⁸ מִשְׂרָתָיו יִבְקָשׁוּ לְמֶלֶךְ נְעֻרוֹת בְּתוּלוֹת
טוֹבוֹת מְרָאָה (ג) וַיִּפְקֵד הַמְּלֶךְ פְּקִידִים²⁶⁹ בְּכָל מְדִינֹת מְלָכוֹתָו וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל נְעָרָה בְּתוּלָה
טוֹבֵת מְרָאָה אֶל שׁוֹשֵׁן הַבִּירָה אֶל בֵּית הַנְּשִׂיִם אֶל יַד הַגָּאָ סָרִיס הַמְּלֶךְ שֹׁמֵר הַנְּשִׂיִם²⁷⁰ וַנְּתוֹן
תְּמֻרָתָהֶן: (ד) וְהַנְּעָרָה אֲשֶׁר תִּיטֵב בְּעֵינֵי הַמְּלֶךְ²⁷¹ תִּמְלֹךְ תַּחַת וְשֵׁתִי וַיִּיטֵב הַדְּבָר בְּעֵינֵי

- מאיר המקרא -

²⁶⁴ וישלח ספרים אל כל מדינות המלך אמר רב הונא אחשורוש דעת סרוחה היתה לו מנהג
שבעולם אדם מבקש לאכול עדשים ואשתו מבקשת לאכול אפונים יכול הוא לכופה לא מה דהיא
בעיא היא עבדה אמר ר' פנחס ולא עוד אלא שנעשה שחוק בעולם בנוהג שבעולם מדיי נושא
פרסית והיא מדברת בלשון מדיי פרסי נושא מדיית והיא מדברת בלשון פרסי אבל הקדוש ברוך
הוא דבר עם ישראל בלשון שלמדו הדא הוא דכתיב אנכי ה' אלהיך לשון יחנך אמר רבי נתן דבית
גוברין ארבע לשונות נאין הן שישתמש בהן עולם לעז לזמר פרסי לאליה עברי לדיבור רומים
לקרב ויש אומרים אף אשורית לכתב עברית יש לה דיבור ואין לה כתב אשורית יש לה כתב ואין
לה דיבור בחרו להם כתב אשורית ולשון עברית בורגני אחד אמר בררו להון לשון רומי מלשון יוני
ר' יהודה בר' סימון אמר גנאי הוא לה שחותמת שאינה שלה ורב חנין בר אדא אמר אף על פי כן
וטפחה די נחש אינה חותמת אלא בלשונה א"ר שמואל בר נחמן מכאן אדם צריך לשנות את
פרשיותיו אילו לא שנה לנו משה את התורה מהיכן אנו יודעין השסועה ואילו לא שנה לנו דניאל
את החלום מהיכן אנו יודעין וטפחה די נחש (אסת"ר פ"ד סי' יב).

²⁶⁵ כל איש שורר בביתו אמר רבא אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משוואיהן של ישראל
שריד ופליט אמרי מאי האי דשדיר לן להיות כל איש שורר בביתו פשיטא אפילו קרחה בביתה
פרדשכא ליהוי (מגילה יב ע"ב).

²⁶⁶ אחר הדברים האלה כשך חמת המלך אחשורוש א"ר איבו בשם רבי יוסי בן זמרא כל מקום
שנאמר אחר סמוך אחרי מופלג ורבנן משום ר' יוסי בן זמרא כל מקום שנאמר אחרי סמוך אחר
מופלג כשוך חמת המלך אחשורוש בשך אין כתיב כאן אלא כשך שכיכה שאינה שכיכה זכר את
ושתי גזירה זאת שגזר עליה שתכנס לפניו ערומה ולא נכנסה קצף עליה והרגה מן דקטלה שרי תהי
ביה (חוזר בו) [מאז שהרגה התחיל לחזור בו]. למה, שעשתה כהוגן (אסת"ר פ"ה סי' ב).

²⁶⁷ ואת אשר נגזר עליה שלא כהוגן ולמה עלתה לה כך לפי שלא היתה מנחת לאחשורוש ליתן
רשות לבנות בית המקדש ואומרת לו מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות ויאמרו נערי המלך
משרתיו וגו' (שם). עי' לעיל הערה 249.

²⁶⁸ עי' אחר הדברים האלה כשוך חמת. (כשהפך) [כשהפיג] את יינו בקש את ושתי, אמרו לו הרגת
אותה, אמר להם מה עשתה שהרגתי אותה ומי נתן לי עצה שהרגתי אותה, אמרו לו שבעת שרי
פרס ומדי, יש אומרים שטרדן שכן אתה מוצא שאינם נזכרין עוד אלא ויאמרו נערי המלך משרתיו,
יש אומרים שנתנו עצה לבטל הבנין לפיכך נגזר עליהם הריגה (ילקוט אסתר תתנא).
עי' לקמן ו ג, ה.

²⁶⁹ ויפקד המלך פקידים אמר רב מאי דכתיב כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרוש אולת כל ערום
יעשה בדעת זה דוד דכתיב ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה כל מאן דהוה ליה
ברתא אייתה ניהליה וכסיל יפרוש אולת זה אחשורוש דכתיב ויפקד המלך פקידים כל מאן דהוה
ליה ברתא איטמרה מיניה (מגילה יב ע"ב). ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו מה ראה א"ר
הונא ע"י שהיו מבזות בבנות ישראל כעורות ואין כל בריה משגיח עליהם לפיכך באו לידי המספק
הזה וכו' כתיב (ירמי' נ') השמיעו אל בבל רבים כל דורכי קשת וגו' וכי כסף נטלה שתתן כסף זהב
נטלה שתתן זהב (איכה ה') נשים בציון ענו מה ת"ל אלא כך אמר הקב"ה אתם להוטים אחר
הערוה חייכם שאני מביא עליכם אומה שאינה מבקשת מכם לא כסף ולא זהב הדא הוא דכתיב
(ישעיה' י"ג) הנני מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשבו וזהב לא יחפצו בו ומה מבקשת מכם
(שם) וקשתות נערים תרטשנה ופרי בטן לא ירחמו וגו' (אסת"ר פ"ה סי' ג).

²⁷⁰ עיי"ש: אל יד הגא סריס המלך שומר הנשים מחוי [סריס שחוף שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין
בו כח (רש"י סוטה כו ע"ב)] היה והיה ממונה על הבתולות ודכוותיה אל יד שעשגו סריס המלך
שומר הפלגשים שחוף היה והיה ממונה על הנשים.

²⁷¹ עי' אסת"ר פ"ה סי' ד: והנערה אשר תיטב בעיני המלך וגו' [תמלוך תחת ושתי] מי הגון לדבר
זה, מרדכי [כדכתיב] איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי. ועי' מדרש פנים אחרים (נוסח ב
פרק ב, וכן הוא בילקוט תתנא): והיתה אסתר מתוקנת מלפני הקב"ה שכן הוא אומר והנערה

הַמְלִיךָ וַיַּעַשׂ בְּזַרְעוֹ (ה) אִישׁ יְהוּדִי²⁷² הָיָה²⁷³ בְּשׁוֹשֵׁן הַבֵּירָה וְשָׁמוֹ מְרַדְכִי²⁷⁴ בֶּן יֵאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶּן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי²⁷⁵. (ו) אֲשֶׁר הִגְלָה מִירוּשָׁלַיִם²⁷⁶ עִם הַגְּלָה אֲשֶׁר הִגְלָתָה עִם יְכָנְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִגְלָה²⁷⁷ נְבוּכַדְנֶאֶצַּר²⁷⁸ מֶלֶךְ בָּבֶל: (ז) וַיְהִי אִמּוֹן²⁷⁹ אֶת הַדְּפָסָה²⁸⁰ הַיָּא אֶסְתֵּר²⁸¹

אשר תיטב בעיני המלך בעיני אחשוורוש אין כתיב כאן אלא בעיני המלך זה מלכו של עולם וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן. ועי' לעיל א יא.

²⁷² יהודי למה נקרא שמו יהודי והלא ימיני הוא לפי שייחד שמו של הקב"ה כנגד כל באי עולם הדא הוא דכתיב לא יכרע ולא ישתחוה וכי קנתרון היה ועובר על גזירת המלך אלא כשצוה אחשוורוש להשתחוות להמן חקק עבודת כוכבים על לבו ונתכוון כדי שישתחוו לעבודת כוכבים וכשהיה רואה המן שאין מרדכי משתחוה לו נתמלא חימה ומרדכי אומר לו יש אדון המתגאה על כל גאים היאך אני מניחו ואשתחוה לעבודת כוכבים ולפי שייחד שמו של הקב"ה נקרא יהודי לומר יהודי יחידי ו"א שהיה שקול כאברהם בדורו מה אברהם אבינו מסר את עצמו לתוך כבשן האש והחזיר והכיר לבריות גדולתו של הקב"ה הדא הוא דכתיב (בראשית י"ב) ואת הנפש אשר עשו בחרן אף מרדכי בימיו הכירו הבריות גדולתו של הקב"ה הדא הוא דכתיב ורבים מעמי הארץ מתייחדים וייחד שמו של הקב"ה וקדשו ולפיכך נקרא יהודי דכתיב איש יהודי אל תקרי יהודי אלא יחידי (אסתר"ר פ"ו ס' ב).

²⁷³ א"ר יוחנן כל מי שנאמר בו "היה", הוא תחלתו והוא סופו וכו' שהיה מתוקן להדריך כל העולם כולו בתשובה (שם ג) הן האדם היה שהיה מתוקן למיתה (שם) והנחש היה ערום מתוקן לפורענות וכו' מרדכי היה מתוקן לגאולה [איש יהודי היה מתוקן להצלה ומשה לגאולה מתחלת ברייתם נתקנו לכך (שמ"ר פ"ב ס' ד)]. ר' לוי ורבנן ר' לוי אמר כל מי שנאמר בו היה ראה עולם חדש וכו' מרדכי אתמול וילבש שק ואפר ועכשיו יצא מלפני המלך בלבוש מלכות (אסתר"ר פ"ו ס' ג). מדכרין ומניחין [מזכירים ומברכים] איש יהודי היה, מדכרין ומשחקין [מזכירים ומקללים] איש צר ואויב מדכרין ומניחין כי מרדכי היהודי (לקמן י ג) מדכרין ומשחקין כי המן בן המדתא (לקמן ג א) (ויק"ר פ"ב ס' ו). ועי' הערה 271. איש יהודי היה בשושן הבירה איש מלמד שהיה מרדכי שקול בדורו כמשה בדורו דכתיב ביה (במדבר י"ב) והאיש משה ענו מאד מה משה עמד בפרץ דכתיב (תהלים ק"ו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ וגו' אף מרדכי כן דכתיב דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו מה משה לימד תורה לישראל דכתיב (דברים ד') ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים אף מרדכי כן דכתיב דברי שלום ואמת וכתוב (משלי כ"ג) אמת קנה ואל תמכור (אסתר"ר פ"ו ס' ב).

²⁷⁴ ושמו מרדכי מה מר ראש לכל הבשמים אף מרדכי ראש לצדיקים בדורו (אסתר"ר פ"ו ס' ג). ושמו מרדכי הרשעים קודמין לשמן נבל שמו שבע בן בכרי שמו אבל הצדיקים שמן קודם להם ושמו מנוח ושמו קיש ושמו שאול ושמו אלקנה ושמו בועז ושמו מרדכי לפי שדומין לבוראן דכתיב (שמות ו') ושמי ה' לא נודעתי להם (אסתר"ר פ"ו ס' ב).

²⁷⁵ איש יהודי היה בשושן הבירה וגו' איש ימיני מאי קאמר אי ליחוסא קאתי ליחוסיה ואזיל עד בנימין אלא מאי שנהא הני תנא כולן על שמו נקראו בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו בן שמעי בן ששמע אל תפלתו בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי (מגילה יב ע"ב).

²⁷⁶ אשר הגלה מירושלים. אמר רבא: שגלה מעצמו (מגילה יג ע"א). שגלה מעצמו מדלא כתיב אשר היה מן הגולה אשר הגלתה וכתוב אשר הגלה עם הגולה משמע שלא היה כשאר ישראל שגלו על כרחן, והוא גלה מעצמו, כמו שעשה ירמיהו שגלה מעצמו, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא לחזור (רש"י).

²⁷⁷ ולמה שני פעמים אשר הגלה, גלה עם גלות יכניה וחזר לירושלים, והגלה אותה שנית נבוכדנאצר עם גלות אחרונה (ילקוט אסתר תתרג) עי' ירמיה כז-כט.

²⁷⁸ רבי יצחק פתח (משלי י) זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב, אמר רבי יצחק כל מי שהוא מזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה, מה טעמיה זכר צדיק לברכה, וכל מי שהוא מזכיר את הרשע ואינו מקללו עובר בעשה, מה טעמיה ושם רשעים ירקב, א"ר שמואל בר נחמן שמותן של רשעים דומים לכלי קורייס, מה כלי קורייס כל מה שאת משתמש בהם הם עומדים הנחתם הם מתרפים, כך שמעת מימין אדם קורא שם בנו פרעה, סיסרא, סנחריב, אלא אברהם יצחק יעקב, ראובן שמעון. רבי ברכיה ורבי חלבו משום רבי שמואל בר נחמן ור' יונתן כשהיה מגיע לפסוק הזה, אשר הגלה מירושלים עם הגולה וגו' הוה אמר נבוכדנאצר שחיק עצמות [ימחו עצמותיו] (ב"ר פמ"ט ס' א). יש לעיין שכאשר נבוכדנאצר נכתב בלשון הקודש שמו עם א', וכאשר הוא כתוב בדניאל בארמית היא בלי א'.

²⁷⁹ אמון [הוא לשון של] מוצנע, היאך מה דאת אמר (אסתר ב) ויהי אומן את הדסה (ב"ר פ"א ס' א).

²⁸⁰ מה הדסה ריחה מתוק וטעמה מר כך היתה אסתר מתוקה למרדכי ומרה להמן (אסתר"ר פ"ו ס' ה). ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן (בראשית יב ד) הה"ד (שם) ויהי אומן את הדסה היא אסתר וכו' רבנן אמרי בת שבעים וחמשה רבי ברכיה בשם רבנן דתמן אמר אמר הקב"ה

בת דודו כי אין לה אב ואם²⁸² והנערה יפת תאר²⁸³ וטובת מראה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת²⁸⁴: (ח) ויהי בהשמע דבר המלך ודתו²⁸⁵ ובהקבץ נערות רבות אל שושן הבירה אל יד הנעי²⁸⁶ ותלקח אסתר אל בית המלך²⁸⁷ אל יד הנעי שמר הנשים: (ט) ותיטב הנערה בעיניו²⁸⁸ ותשא חסד לפניו ויבהל²⁸⁹ את תמרוקיה ואת מנותה לתת לה ואת שבע הנערות²⁹⁰ הראיות לתת לה מבית המלך וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים²⁹¹: (י) לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד²⁹²: (יא) ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים²⁹³ לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה: (יב) ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשוורוש מקץ היות לה כדת הנשים שנים

לאברהם אתה יצאת מבית אביך בן שבעים וחמשה שנים חייך אף גואל שאני מעמיד ממך יהיה בן שבעים וחמשה שנים כמנין הדסה (ב"ר פל"ט סי' יג).

²⁸¹ קרי לה הדסה וקרי לה אסתר תניא רבי מאיר אומר רבי מאיר אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקראת שמה אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה שנאמר אין אסתר מגדת את עמה וגו' רבי נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקראת אסתר שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסתהר [ירח, יפה כלבנה – רש"י] בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה היתה אלא בינונית כהדסה רבי יהושע בן קרחה אמר אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה (מגילה יג ע"א).

²⁸² ר' פנחס ור' חמא בר גוריון בשם רבי וכי שתוקית היתה דאת אמר כי אין לה אב ואם אלא עיברתה אמה מת אביה וכיון שנולדה מתה אמה (אסתר פ"ו סי' ה). יתומים היינו ואין אב ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר אמר להם הקב"ה לישראל אתם בכיתם ואמרתם לפני יתומים היינו ואין אב, חייכם אף הגואל שאני עתיד להעמיד מכם במדי לא יהיה לו אב ואם הה"ד (אסתר ב') ויהי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו כי אין לה אב ואם (איכ"ר פ"ה סי' ג).

²⁸³ עי' לעיל פסוק ב' שרק מוזכר טובת מראה, וכאן נוסף יפת תואר.

²⁸⁴ תנא משום רבי מאיר אל תקרי לבת אלא לבית וכן הוא אומר ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת משום דבחיכו תשכב הוות ליה כבת אלא כבית הכי נמי לבית (מגילה יג ע"א).

²⁸⁵ עי' ד ג, ח יז, ט א.

²⁸⁶ לעיל פסוק ג הוא נקרא הגא סריס המלך, וכאן הגי, ולקמן פסוק טו נקרא הגי סריס המלך.
²⁸⁷ והיו הסריסים מביאים כל הבתולות לפני המלך והיה המלך טורפן שלא היו מוצאות חסד לפניו, עד שמצא אסתר טמונה בשושן הבירה מפני הסריסים, ותלקח אסתר וגו' (ילקוט אסתר תתרג).

²⁸⁸ ותיטב הנערה בעיניו זו אסתר והטה עליה הב"ה חן וחסד בעיני כל רואיה שנ' ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (פרקי דר"א מח).

²⁸⁹ עי' לקמן הערה 297.

²⁹⁰ ואת שבע הנערות וגו' אמר רבא שהיתה מונה בהן ימי שבת (מגילה יג ע"א).

²⁹¹ ושינה לה מכל הנשים ומתנות נתן לה כשם שנטל בנימין אבי אביה מן יוסף אחיו משאות יותר מכל אחיו כך נשתנה לה שנאמר וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים ואף על פי כן לא טעמה כלום אלא משלה ולא משלחנו של מלך כשם שלא טעם חנניה מישאל ועזריה מפת בג המלך נבוכדנצר (מדרש פנים אחרים נוסח ב פרק ב). וישנה ואת נערותיה וגו' אמר רב שהאכילה מאכל יהודי ושמאל אמר שהאכילה קדלי דחזירי ורבי יוחנן אמר זרעונים וכן הוא אומר ויהי המלצר נושא את פתבגם ונותן להם זרעונים (מגילה יג ע"א).

²⁹² שהיה בורח מן הגדולה, שהיה המלך אומר לאסתר בת מי את אצל מי גדלת ואעשה אותם גדולים מלכים ושלטונים, אמר לו הקב"ה אתה בורח מן הגדולה חייך שאני מגדלך. דבר אחר חשב מרדכי בלבו מיום שגלו ישראל אינם מכובדים על העמים שלא אעשה דבר ויעמדו על עמו של הקב"ה וידעו שאסתר קרובתני היא ויאמרו למלך אשתך יהודית היא ויכריתו עמה ובית אביה, אעפ"כ לא זו הולך ומביט עליה כל הימים שלא יהרגה כשם שהרג לושתני (ילקוט אסתר תתרג).

²⁹³ אמר אפשר לצדקת [חסידה – מכילתא עמלק ב] זאת שתנשא לערל אלא שעתידי דבר גדול שיארע על ישראל ועתידיים להנצל על ידיה (אסתר פ"ו סי' ו) מיד ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה (מכילתא דר' שמעון בר יוחאי פרק יז). ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לשאול על כתמה ועל נדותה לדעת את שלום אסתר שלא יעשו לה כשפים אמר ר' יעקב בר אחא אמר לו הקב"ה אתה דרשת שלום נפש אחת לדעת את שלום אסתר חייך סופך לדרוש שלום אומה שלימה הדא הוא דכתיב דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו (שם סי' ח).

עֶשֶׂר חֲדָשׁ כִּי בֵּן יִמְלֹאוּ יָמֵי מְרוֹקִיָּהן שְׁשָׁה חֲדָשִׁים בְּשִׁמּוֹן הַמֶּלֶךְ²⁹⁴ וְשֵׁשָׁה חֲדָשִׁים בְּבִשְׁמִים וּבְתַמְרוֹקֵי הַנְּשִׁים: (יג) וּבָזָה הַנְּעֵרָה בָּאָה אֶל הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר יִנְתֵּן לָהּ לְבֹאֵ עִמָּה מִבֵּית הַנְּשִׁים עַד בֵּית הַמֶּלֶךְ²⁹⁵: (יד) בְּעָרְבַי הָיָה בָּאָה וּבְבִקְרָהּ הָיָה שָׁבָה²⁹⁶ אֶל בֵּית הַנְּשִׁים שְׁנֵי אֵל יָד שֶׁעָשְׂנוּ סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֶׁמֶר הַפִּילִנְשִׁים לֹא תָבוֹא עוֹד אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי אִם חֶפְצֵי בַּהּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרָאָה בְּשֵׁם: (טו) וּבְהִגִּיעַ תֵּר אֶסְתֵּר בַּת אֲבִיחַיִל דָּד מְרַדְּכֵי אֲשֶׁר לָקַח לוֹ לְבַת לְבֹאֵ אֶל הַמֶּלֶךְ לֹא בִקְשָׁה דְבָר²⁹⁷ כִּי אִם אֶת אֲשֶׁר יֹאמַר הִנֵּי סָרִיס הַמֶּלֶךְ שֶׁמֶר הַנְּשִׁים וְתָהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאֵת חֵן בְּעֵינָי כָּל רְאִיָּה²⁹⁸: (טז) וְתִלְקַח אֶסְתֵּר²⁹⁹ אֶל הַמֶּלֶךְ אַחְשֻׁרוּשׁ אֶל בֵּית מְלָכוֹתוֹ בְּחֹדֶשׁ הָעֵשְׂרִי הוּא חֹדֶשׁ טִבֵּת³⁰⁰ בְּשָׁנַת שְׁבַע לְמַלְכוּתוֹ³⁰¹: (יז) וַיֵּאָהֵב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנְּשִׁים וְתִשָּׂא חֵן וְחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלוֹת³⁰² וַיִּשֶׂם כְּתֹר

- מאיר המקרא -

²⁹⁴ מאי שמן המור רבי חייא בר אבא אמר סטכת רב הונא אמר שמן זית שלא הביא שלישי תניא רבי יהודה אומר אנפקינן שמן זית שלא הביא שלישי ולמה סכין אותו שמשיר את השיער ומעדן את הבשר (ילקוט אסתר רמז תתרג).

²⁹⁵ אמר ר' יצחק כך היו עושות סריסים היו נותנים להם מבית המלך והיה מוסר לכל אחת שבע נערות, ומי שהיתה רוצה היתה נכנסת עמה, אם היתה שחורה אומרת שחורה תבא עמי, ואם היתה קצרה היתה אומרת קצרה תבא עמי, שכן הוא אומר ובזה הנערה באה אל המלך (ילקוט אסתר תתרג).

²⁹⁶ אמר רבי יוחנן: מגנותו של אותו רשע למדנו שבחו, שלא היה משמש מטתו ביום (מגילה יג ע"א). א"ר יוחנן למדך התורה דרך ארץ שאין תשמיש ביום אלא בלילה ה"ד (אסתר ב') בערב היא באה ובבקר היא שבה (רות רבה פ"ב ס' טז). אמר ר' לוי אפילו שהיה גוי היה בו דרך צניעות, שלא היה מכניסן ביום אלא בלילה, שכן הוא אומר בערב היא באה ובבוקר היא שבה (מדרש פנים אחרים).

²⁹⁷ לא היתה מבקשת לעשות דבר והיה הגא ירא ומתירא שמא יהרגהו המלך, והיה אומר לה אין את מתקשטת כשאר נשים ויבהל את תמרוקיה ואת מנותיה והביא לה תכשיטין ומאכל משלחנו של מלך ואת שבע הנערות ושינה לה יותר מכל הנשים, ומתנות נתן לה כשם שנטל אבי אביה מיוסף משאת מכל אחד, ואעפ"כ לא טעמה כלום אלא משלה ולא משלחנו של מלך כשם שלא טעם חנניה מישאל ועזריה מפת בגו של נבוכדנאצר. דבר אחר ובהגיע תור, מהו תור, אלא תור וגוזל הראה אברהם אבינו בין הבתרים. היא אסתר שבתרה בתוך והיה המן מפיל עליה גורלות (ילקוט אסתר תתרג).

²⁹⁸ ר' יודא אומר כאיקונין [דמות אדם] הזה שאלף בני אדם מביטים בה והיא עריבה על כולם ר' נחמיה אומר העמידו מדיות מכאן ופרסיות מכאן והיתה אסתר יפה מכולן ורבנין אמרין ותיא אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה בעיני העליונים ובעיני התחתונים כד"א (משלי ג') ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם (אסתר"ר פ"ו ס' ט). ועי' לעיל הערה 288. אמר רבי אלעזר מלמד שלכל אחד ואחד נדמתה לו כאומתו (מגילה יג ע"א). רבי עקיבא אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר ותיא אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (שם ז ע"א).

²⁹⁹ מתעלה בלקוחין דין אמר אנא יהיב מאה דינרין ועליל עמה [זה אומר אני אתן מאה דינים כדי להתכבד להכניס אותה אל המלך] ודין אמר אנא יהיב תרתין מאוון ועליל עמה (אסתר"ר פ"ו ס' י'), אין לשון ויקח אלא לשון עלוי כמה שנאמר (שם יב) ותקח האשה בית פרעה וכן הוא אומר (אסתר ב) ותלקח אסתר אל בית המלך (תנחומא בחוקותי ג), בנימין זאב יטרף וכו' מה זאב חוטף כך אסתר חוטפת המלוכה ה"ד (אסתר ב) ותלקח אסתר וגו' בבקר יאכל עד (שם ח) ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן ולערב יחלק שלל ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (ב"ר פצ"ט ס' ג).

³⁰⁰ ירח שנהנה גוף מן הגוף [מפני הצינהר - רש"י] (מגילה יג ע"א).

³⁰¹ וידבר ה' אל משה בהר סיני זהו שאמר הכתוב (תהלים קמו) לא עשה כן לכל גוי וכן (שם קמא) וירם קרן לעמו משל למלך שנטל אשה ראשונה ולא כתב לה כתובה גירשה ולא כתב לה גט כך לשנייה ולשלישית ולא היה כותב להם כתובה ולא גט אלא מה עשה ראה ענייה יתומה בת אבות ביקש ליטול אותה אמר לשושבינו אל תנהוג בה כראשונות זו בת אבות היא צנועה היא במעשי' וכשרה וכתוב לה כתובה באי זו שבוע באי זו שנה באי זה חדש בכמה בחדש באיזו איפרכיא כשם שכתוב באסתר (אסתר ב) ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו (במד"ר פ"א ס' ה).

³⁰² ר' חלבו אמר מלמד שאף הנשוואות הביאו לפניו לכך נאמר מכל הנשים ומכל הבתולות (אסתר"ר פ"ו ס' יא). אמר רבא בקש לטעום טעם בתולה טועם, טעם בעולה טועם, הדא הוא דכתיב למנצח על אילת השחר מה אילה זו רחמה צר וכו' (ילקוט אסתר תתרג).

חמש מגילות

מלכות בראשה וימליכה תחת ושת³⁰³: (יה) ויעש המלך משתה גדול³⁰⁴ לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר והנחה למדינות³⁰⁵ עשה ויתן משאת כיד המלך: (יט) ובהקבץ בתולות שנית³⁰⁶ ומרדכי ישב בשער המלך³⁰⁷: (כ) אין אסתר מגדת מולדתה³⁰⁸ ואת עמה באשר צוה עליה מרדכי ואת מאמר מרדכי אסתר עשה³⁰⁹ באשר היתה באמנה אתו³¹⁰: (כא) בימים ההם ומרדכי ישב בשער המלך³¹¹ קצף בגתן ותרש שני כריסי המלך³¹² משמרי

- מאיר המקרא -

³⁰³ עד שהמליכו את אסתר היתה איקונין של ושתי קיימת כיון שנשא את אסתר בת טובים בת גנוסים אמר תיחות [תרד] ושתי תיסק [תעלה] אסתר הדא הוא דכתיב וימליכה תחת ושתי (אסתר ר פ"ו סי' יא). אמר ר' לוי איקונין של ושתי היה מעל מטתו וכשהנשים נכנסות היה מסתכל בהן ובאיקונין של ושתי ולא היה כמות ושתי [וכשנכנסה אסתר] טרד איקונין של ושתי העמיד של אסתר (מדרש אבא גוריון ב).

³⁰⁴ ע"י בראשית כא ח. ויגדל הילד ויגמל ר' הושעיה רבה אמר נגמל מיצר הרע רבנן אמרי נגמל מחלבו ויעש אברהם משתה גדול רבי יודא ב"ר סימון אמר גדול עולמים היה שם רבי יודן בר מספרתא אמר (אסתר ב) ויעש המלך משתה גדול גדולי עולם היו שם הדא הוא דכתיב (דברים ל) כי ישוב ה' לשוב עליך לטוב בימי מרדכי ואסתר כאשר שש על אבותיך בימי אברהם יצחק ויעקב (ב"ר פנ"ג סי' י). עבד משתיא ולא גליא, דלי כרגא ולא גליא, שדר פרדשני ולא גליא [עשה משתה ולא גילה מולדתה, הוריד מסים ואל גילה, שלח מתנות ולא גילה] (ילקוט אסתר תתרג).

³⁰⁵ בשעה שנפקדה אמנו שרה הרבה עקרות נפקדו עמה הרבה חרשים נתפקחו הרבה סומים נפתחו הרבה שוטים נשתפו נאמר כאן עשייה ונאמר להלן (אסתר ב) והנחה למדינות עשה מה עשייה שנא' להלן ניתן דורייה לעולם אף עשייה שנא' כאן דורייה לעולם ור' לוי אמר הוסיפו על המאורות נאמר כאן עשייה עשה לי ונאמר להלן ויעש אלהים את שני המאורות (ב"ר פנ"ה סי' ח). שקל עצה ממרדכי, א"ל אין אשה מקנאת אלא בידך חברתה אפילו הכי אין אסתר מגדת מולדתה (ילקוט אסתר תתרג).

³⁰⁷ "ואת השפך", זו מדי, "כי מעלה גרה היא", שמגדלת את מרדכי שנא' (אסתר ב) ומרדכי יושב בשער המלך (ויק"ר פ"ג סי' ה).

³⁰⁸ מלמד שתפשה שתיקה בעצמה כרחל זקנתה שתפשה פלך שתיקה עמדו כל גדולי זרעה בשתיקה רחל תפשה פלך שתיקה ראתה סבלונותיה ביד אחותה ושתיקה וכו' אסתר אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה (אסתר ר פ"ו סי' יב).

³⁰⁹ אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים (מגילה יג ע"ב).
³¹⁰ אמר רבה בר לימא (משמיה דרב) שהיתה עומדת מחיקו של אחשוורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי (מגילה יג ע"ב).

³¹¹ רבי חייא ור' שמעון בר חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעת ארבאל בקריצתה וראו אילת השחר שבקעה אורה א"ל ר' חייא רבה לר' שמעון בר חלפתא כך תהיה גאולתן של ישראל מצפצפת דכתיב (מיכה ז') כי אשב בחשך ה' אור לי בתחלה היא באה קימעה קימעה ואחר כך היא מנצנצת ובאה ואח"כ פרה ורבה ואח"כ מרטבת והולכת כך בתחלה (אסתר ב') בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך ואח"כ (שם ח') ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ואחר כך ליהודים היתה אורה ושמחה וגו' (שירה"ש רבה פ"ו סי' כה). והיה יושב בשער המלך לראות שלא תטמא אסתר ונערותיה בכל מאכל טמא (פדר"א מט).

³¹² אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן וגו' [הקציף] עבדים על אדוניהן לעשות נס לצדיק ומנו מרדכי דכתיב ויודע הדבר למרדכי וגו' אמר רבי יוחנן בגתן ותרש שני טרסיים הוון והוון מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו [מתוך שהיתה חביבה עליו היה מרבה בתשמיש, וצמא לשתות - רש"י] בא ונטיל ארס בספל כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון (מגילה יג ע"ב), ויש אומרים ברוח הקודש נאמר לו (מדרש פנים אחרים). מה קצפון היה שם מעביר שנים ומשיב אחד מעביר שני קלסריקין שהן שומרי הסף ומושיב הברברי הזה יושב בשער המלך ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר כתיב (תהלים מ"ו) לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ הקציף עבדים על יד אדוניהם לתת גדולה לצדיקים הדא הוא דכתיב קצף בגתן ותרש וגו' לתת גדולה למרדכי (אסתר ר פ"ו סי' יג). בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בגתן ותרש. א"ל לוי למה קצף בגתן ותרש אלא כשנכנסה אסתר למלכות אמרה לאחשוורוש למה אין אתה עושה כשם שהיו המלכים הראשונים עושים שהיו מושיבין אדם צדיק יהודי יושב בשער המלך נבוכדנצר הושיב דניאל על פתחו שאם יגיע לו דבר היה אומר לו שנאמר ודניאל בתרע מלכא (דניאל ב מט) אמר לה מכיר את יהודי בשער אמרה לו יש כאן אדם צדיק וכשר ושמו מרדכי יהודי. בגתן ותרש היו יושבין בשער כיון שהעבירן המלך והושיב את מרדכי שם קצפו שנאמר קצף בגתן ותרש מה עשו אמרו הואיל והעבירנו המלך ממקומינו נלך ונהרוג את המלך בצנעה ויהי הכל אומרין כשהיו בגתן ותרש משמרין את המלך היו משמרין אותו יפה עכשיו שהושיב שם יהודי נהרג (מדרש פנים אחרים).

הַסֵּפֶר וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשׁוּרִישׁ: (כב) וַיִּוֹדַע הַדָּבָר לְמֶרְדֵּכַי³¹³ וַיְגַד לְאַסְתֵּר הַמֶּלֶכָה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מֶרְדֵּכַי³¹⁴: (כג) וַיִּבְקֶשׂ הַדָּבָר וַיִּמְצָא³¹⁵ וַיִּתְּלוּ שְׁנֵיהֶם עַל עֵץ³¹⁶ וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ³¹⁷

פרק ג

(א) אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה³¹⁸ נָגַד לְמֶלֶךְ אַחֲשׁוּרִישׁ אֶת הַמֶּן בֶּן הַמֶּדְתָּא³¹⁹ הָאֲנָנִי³²⁰ וַיִּנְשְׂאֵהוּ וַיִּשֶׂם אֶת כְּסָאוֹ מַעַל כָּל הַשָּׂרִים אֲשֶׁר אֵתוֹ: (ב) וְכָל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ³²¹

- מאיר המקרא -

³¹³ רבי מאיר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר ויודע הדבר למרדכי (מגילה ז ע"א). עי' לעיל הערה 312, והערה 293. הה"ד (אסתר ב) ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה וגו' זה מהול וזה ערל וחס עליו אתמהא ר"י ור"נ ר"י אומר (תהלים קיט) מזקנים אתבונן כי פקודיך נצרתי אמר יעקב בירך את פרעה שנאמר (בראשית מז) ויברך יעקב את פרעה יוסף גילה לו דניאל גילה לנבוכדנצר אף אני כן (אסתר ב) ויגד לאסתר המלכה (ב"ר פל"ט סי' י"ב). ולמה אמר לה מרדכי שתאמר למלך ולא כתיב לא תכרות להם ולאליהם ברית (שמות כג לב) אלא אמר מרדכי מוטב שיחיה זה ויתן לי רשות לבנות בית המקדש. ד"א למה אמר לה שתאמר למלך אמר מרדכי מוטב זה שהוא מכירני שאם יבא דבר על ישראל אומר לו והוא עושה. ד"א למה אמר שתגיד לו שלא יהו אומרים כל אותן הימים ששומרים אותו גוים היה שמור ועכשיו ששמרו מרדכי נהרג לכך נאמר ויגד לאסתר המלכה. ולמה אמרה אסתר למלך בשם מרדכי אלא אמרה יודע אני שמרדכי צדיק ומה שהוא מבקש מהקב"ה הוא עושה לכך נאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. ואמרו חכמים כל שאינו אומר דבר בשם אומרו הורג נפשות ובשביל שאמרה למלך בשם מרדכי נמלט (מדרש פנים אחרים).

³¹⁴ ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי (מגילה טו ע"א).

³¹⁵ אמר לו והלא אין משמרתך ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתך ומשמרתך והיינו דכתיב ויבקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתך (מגילה יג ע"ב).

רב אמר קונדא מכירין [חרב קצר] נתנו בתוך מנעליהם ר' חנין אמר מנגנין [ארס] עשו לו לחנקו שמואל אמר חכינא [ארס] עשו לו בתוך ספלו [כוס שתיה שלו] ויבוקש הדבר וימצא רבנן אמרו זבוב [ארסי] נתנו בתוך פיילי פוטירין [כוס שתיה שלו] שלו מיד ויבוקש הדבר וימצא (ב"ר פפ"ח סי' ג).

³¹⁶ מאן דאחמי לן בעילאי הוא יחמי לן בארעאי כך מי שהראנו במפלתן של בגתן ותרש וצליבתן הוא יראה לנו במפלתו של המן ומי שפרע מן הראשונים הוא יפרע לנו מן האחרונים מה כתיב למעלה מן הענין ויתלו שניהם על עץ אף סופו של אותו האיש ליצלב (אסת"ר פ"ז סי' ג). נתלו שניהם על עץ אחד זה אחר זה, שנ' על עץ ואין כתוב על עצים (פדר"א מט).

³¹⁷ זה אחר זה שנ' על עץ ואין כתוב על עצים וכל דבר שאין עושים לפני המלך היו כותבין לפניו ומניחים באחמתה של מלך וכשירצה המלך לראות מה שעברו עליו קוראין בספרים והוא יודע מה שעברו עליו וכתבו את הדבר שהגיד מרדכי (לאסתר) על ספר שנ' ויכתב בספר דברי הימים (פדר"א מט).

אחר הדברים האלה מאי אחר אמר רבא אחר שברא הקדוש ברוך הוא רפואה למכה דאמר ריש לקיש אין הקדוש ברוך הוא מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה שנאמר כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים (מגילה יג ע"ב).

³¹⁹ זה שאמר הכתוב (תהלים ל"ז) כי רשעים יאבדו ואויבי ה' כיקר כרים שאין מפטמין אותן לטובתן אלא לטבחה כך המן הרשע לא נתגדל אלא למפלתו משל לאדם שהיתה לו סייחה וחמורה וחזירה והיה נותן לחזירה בלא מדה לחמורה ולסייחה במדה אמרה סייחה לחמורה מה שוטה זה עושה אנו שאנו עושין מלאכתו של בעל הבית נותן לנו במדה ולחזירה שהיא בטלה שלא במדה אמרה לה תבא השעה ואת רואה במפלתה שאין מאכילין אותה יותר לכבודה אלא לרעתה כיון שבא קלנדס מיד נטלו לחזירה ונחרוה התחילו נותנין שעורים לפני בתה של חמורה והיתה מנשבת בהן ולא אכלה אמרה לה אמה בתי לא המאכל גורם אלא הבטלה גורמת כך לפי שכתוב וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו לפיכך ויתלו את המן (אסת"ר פ"ז סי' א). ד"א אחר הדברים האלה אמר רבי לוי זש"ה (שם צ"ב) בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און מה כתיב בסוף קרייה להשמדם עד לא נתגדל המן אלא לרעתו ולמה גדלו משל לגוליייר שקלל לבנו של מלך אמר המלך אם אני הורגו הכל אומרים גוליייר הרג עשה אותו טריכונוס ואח"כ עשה אותו הגמון ואחר כך התיז את ראשו כך אמר הקב"ה אילו נהרג המן כשירד ויעץ לאחשורוש לבטל בנין בהמ"ק לא היה מי יודעו אלא יתגדל ואחר כך יתלה לפיכך וישם את כסאו מעל כל השרים ואחר כך ויתלו את המן הרי אויבי הקדוש ב"ה למפלתן הן מתגדלין וכתוב (איוב י"ב) משגיא לגוים ויאבדם (שם סי' ב). ד"א אחר הדברים האלה כתיב (שם כ') אם יעלה לשמים שיאו לרומא וראשו

כָּרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים לְהֶמֶן³²² כִּי בֵן צֹוּה לֹו הַמֶּלֶךְ וּמְרַדְכִי לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה³²³: (ג)
 וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ לְמְרַדְכִי מְדוּעַ אַתָּה עוֹבֵר אֶת מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ³²⁴: (ד)
 וַיְהִי בְּאֶמְרָם (וּבְאֶמְרָם) אֵלָיו יוֹם וַיּוֹם³²⁵ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם וַיִּגִּדוּ לְהֶמֶן לְרֵאוֹת הַיַּעֲמָדוֹ דְּבָרֵי
 מְרַדְכִי כִּי הִגִּיד לָהֶם אֲשֶׁר הוּא יְהוּדִי³²⁶: (ה) וַיֵּרָא הֶמֶן כִּי אֵין מְרַדְכִי כָרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לֹו³²⁷
 וַיִּמְלֵא הֶמֶן חֲמָה³²⁸: (ו) וַיָּבֹו בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמְרַדְכִי³²⁹ לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לֹו אֶת עִם מְרַדְכִי

לעב יגיע לעננה כגללו לנצח יאבד מה גללים הללו מזוהמין כך הוא מזוהם (שם) רואיו יאמרו או חמיין ליה ולא חכמין ליה אן הוא המן ואן הוא שלותו ר' פנחס הוה משתעי אילין עובדיא ארי עשה סעודה לבהמה ולחיה וסיכך על גבן עורות של אריות וזאבים וחיות רעות מן דאכלון ושתון אמרין הלואי מאן יימר קומינן זמירא תליין עינהון בהדיה תעלא אמר לון עניין לי אתון מה דאנא אמר לכון אמרין הן אמר לון מאן דאחמי לן בעילאי הוא יחמי לן בארעאי כך מי שהראנו במפלתן של בגתן ותרש וצליבתן הוא יראה לנו במפלתו של המן ומי שפרע מן הראשונים הוא יפרע לנו מן האחרונים מה כתיב למעלה מן הענין ויתלו שניהם על עץ אף סופו של אותו האיש ליצלב (שם ס' ג). ד"א אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש הרהורי דברים היו שם ומי הרהר ר' יהודה אמר המן הרהר אמר אם אסתר יהודית היא קרובתי היא מן אבי עשו הדא הוא דכתיב (מלאכי א') הלא אח עשו ליעקב ואם גויה היא כל הגוים קרובים אלו לאלו (שם ס' ד). ר' פנחס אמר שני עשירים עמדו בעולם אחד לישראל ואחד לעובדי כוכבים ולא עמד להם ממונם אלא לרעתם קרח בישראל שמצא אוצרות של כסף וזהב שהטמין יוסף והמן בעובדי כוכבים לקח אוצרות מלכי יהודה וכיון שראה המלך את עשרו ועשרת בניו לפניו שרים עמד וגדלו ורוממו הדא הוא דכתיב אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו וצוה המלך שיהו כורעים ומשתחוים לו מה עשה המן עשה לו צלם מרוקם על בגדיו ועל לבו וכל מי שהיה משתחוה להמן היה משתחוה לעבודת כוכבים (שם ס' ה). קוצץ בן קוצץ. כמה דאת אמר (אסתר ט) כי המן בן המדתא. וכי בן המדתא היה. אלא צורר בן צורר אוף הכא קוצץ בן קוצץ (ירושלמי יבמות יג ע"א).³²⁰ עי' שמואל א' טו.

³²¹ רבי יוסי בר חנינא פתח (תהלים ק"מ) טמנו גאים פח לי אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם מצודה פרשו לי עובדי כוכבים להפילני אומרים לי עבוד עבודת כוכבים אם אני שומעת להם נענשתי ואם אין אני שומע להם הן הורגין אותי משל לזאב שצמא למים ופרשו לו מצודה על פי המעין אמר אם ארד לשותות הריני ניצוד ואם לא ארד הריני מת בצמא (אסתר"ר פ"ז ס' ו).

³²² מה ראה מרדכי דאיקני בהמן על ככה דשוי נפשיה עבודה זרה (מגילה יט ע"א)
³²³ מה ראה המן שנתקנא בכל היהודים על ככה משום דמרדכי לא יכרע ולא ישתחוה (שם). ועי' לעיל הערה 272.

³²⁴ מה אמר להם מרדכי למי שאומר לו מדוע אתה עובר את מצות המלך ר' לוי אמר אמר להם מרדכי משה רבינו הזהיר לנו בתורה (דברים כ"ז) ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה ורשע זה עושה עצמו עבודת כוכבים וישעיהו הנביא הזהירנו (ישעיה ב') חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא ולא עוד אלא שאני איסגנטירין של הקדוש ברוך הוא שכל השבטים נולדו בחוצה לארץ וזקני נולד בארץ ישראל אמרון ליה ונימר ליה מיד ויגידו להמן וגו' אמר לון המן אמרון ליה זקנו הלא השתחוה לזקני הדא הוא דכתיב (בראשית ל"ז) ותגשן השפחות וגו' ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו היתבי ועדיין לא נולד בנימין אמרין ליה הדא הוא דכתיב ויגידו להמן (אסתר"ר פ"ז ס' ח).

³²⁵ ויהי באמרם אליו יום ויום ר' יוחנן בשם ר' בנימין בר ר' לוי בניה של רחל נסן שוה וגדולתן שוה נסן שוה הדא הוא דכתיב (בראשית ל"ט) ויהי כדברה אל יוסף יום יום וכאן כתיב ויהי כאמרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם ולהלן כתיב ולא שמע אליה לשכב אצלה וגדולתן שוה הדא הוא דכתיב (שם מ"א) ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף וילבש אותו בגדי שש וכאן כתיב ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי להלן כתיב (שם) וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך וכאן כתיב ונתון הלבוש והסוס וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו (אסתר"ר פ"ז ס' ז).

³²⁶ עי' לקמן הערה 377.
³²⁷ וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו א"ר איבו (תהלים ס"ט) תחשכנה עיניהם של רשעים מראות לפי שמראית עיניהם של רשעים מורידות אותם לגיהנם הדא הוא דכתיב וכו' וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו אבל מראית עיניהם של צדיקים תאר לפי שמראית עיניהם של צדיקים מעלה אותם למעלה העליונה הדא הוא דכתיב וכו' (אסתר"ר פ"ז ס' ט).

³²⁸ מה עשה המן כשעבר ולא עמד מרדכי ממקומו ולא שאל בשלומו בא לו מצד אחר ועשה עצמו כאילו שאל מרדכי בשלומו ואמר ליה מרי עליך שלום אמר ליה מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה נז כא) מיד וימלא המן חמה (אבא גוריון ג').

אֲחֲשׁוּרוֹשׁ יִשְׁנוּ עִם אַחֶרֶת³³² מִפְּזָר וּמִפְּרָד בֵּין הָעַמִּים בְּכָל מְדִינֹת מְלָכוֹתָךְ וְדַתֵּיהֶם שְׁנוֹת
מִכָּל עַם וְאֵת דַּתִּי הַמִּלְךְ אֵינָם עֹשִׂים³³³ וְלַמִּלְךְ אֵין שׁוּה לְהַנִּיחָם³³⁴: (ט) אִם עַל הַמִּלְךְ טוֹב
יִכְתֹּב לְאַבְדָם³³⁵ וְעִשְׂרֵת אֲלָפִים כֶּסֶף כֶּסֶף³³⁶ אֲשָׁקוּל עַל יְדֵי עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה לְהֵבִיא אֶל גְּנוּזֵי

ודתותיהם והחזיקו ביהודתן מאזנים זה איוב שנאמר (איוב ו') לו שקול ישקל כעסי עקרב זה יחזקאל שנאמר (יחזקאל ב') ואל עקרבים אתה יושב קשת זה יוסף שנאמר בו (בראשית מט) ותשב באיתן קשתו גדי זה יעקב שנא' (שם כ"ז) ואת עורות גדי העזים דלי זה משה שנאמר בו (שמות ב') וגם דלה דלה לנו בא לו מזל דגים שהוא משמש בחדש אדר ולא נמצא לו זכות ושמו מיד ואמר אדר אין לו זכות ומזלו אין לו זכות ולא עוד אלא שבאדר מת משה רבן והוא לא ידע שבאחד באדר מת משה ובאחד באדר נולד משה ואמר כשם שהדגים בולעין כך אני בולע אותן אמר לו הקב"ה רשע דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין ועכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין א"ר חנן הדא הוא דכתיב ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם א"ר תנחומא (מ"ב י"ד) ולא דבר ה' למחות את ישראל אלא כך דבר (שמות י"ז) כי מחה אמחה את זכר עמלק (אסת"ר פ"ז סי' יא). כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד (מגילה יג ע"ב).

³³² ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד אותו שנא' בו (דברים ו') ה' אחד. ישן לו מעמו, אמר לו הקב"ה אני אין לפני שינה, הדא הוא דכתיב (תהלים קכ"א) הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, ואתה אמרת יש לפני שינה, חייך שמתוך שינה אני מתעורר על אותו האיש ומאבדו מן העולם, הדא הוא דכתיב (שם עח) ויקץ כישן ה' ויך צריו אחור (אסת"ר פ"ז סי' יב). ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו דלא ליעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבנן אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמה תאמר איכא מדינתא מינייהו תלמוד לומר בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם דלא אכלי מינן ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י [שבת היום, פסח היום, ואנו אסורים במלאכה] ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו (מגילה יג ע"ב).

³³³ ד"א ישנו עם אחד אמר ליה שניהון רברבן שאוכלין ושותין ואומרים עונג שבת עונג יום טוב שהן מכניסין פחת בממונו של עולם חדא לשבעה יומין שבתא חד לתלתין יומין ריש ירחא בניסן פיסחא בסיון עצרת בתשרי ריש שתא וצומא רבא וחגא דמטלתא אמר לו אחשורוש כך הם מצווין בתורתך אמר לו המן אלו היו משמרין את מועדיהם ומועדינו יפה היו עושין אלא שמבזים מועדיך ואת דתי המלך אינם עושים שאין משמרין לא קלנדס ולא סטרנליא אמר לו הקב"ה רשע אתה מפיל עין רעה במועדיהם שלהם הרי אני מפילך לפנייהם ומוסיפים להם מועד אחד על מפתך זה ימי הפורים הדא הוא דכתיב (משלי י"ח) פי כסיל מחתה לו (אסת"ר פ"ז סי' יב).

³³⁴ ולמלך אין שוה להניחם כל מה שהיה המן מקטרג את ישראל מלמטה היה מיכאל מלמד עליהם סניגוריא מלמעלה אמר לפניו רבש"ע אין בניך מתקטרגין לא על שעבדו עבודת כוכבים ולא על שגלו עריות ולא על שפיקות דמים אלא אין מתקטרגין אלא על שהן משמרין את דתותיך אמר לו חייך לא שבקית ולא אשבק הדא הוא דכתיב (שמואל א' י"ב) כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול בין חייבין בין זכאין (אסת"ר פ"ז סי' יב).

³³⁵ עי' אסת"ר פ"ז סי' יג: אם על המלך טוב יכתב לאבדם אמר ר"ל בשעה שאמר המן הרשע לאחשורוש בא ונאבד את ישראל מן העולם אמר לו אחשורוש לא יכלת להון בדיל דאלההון לא שביק לון כל עיקר וכו' לך התבונן במלכים הראשונים שעברו על שפשוטו ידיהם בישראל מה עלתה בהם כמו פרעה וסנחריב מיד אמר לון המן אלוה שטבע פרעה בים ועשה לישראל נסים וגבורות ששמעתם כבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום שכבר עלה נבוכדנצר והחריב ביתו ושרף את היכלו והגלה את ישראל ופזרן בין האומות והיכן כחו וגבורתו שכבר הזקין שנא' (תהלים צד) ויאמרו לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב כיון שאמר להם כן כענין הזה מיד קבלו דבריו והסכימה דעתם ללכות את ישראל וכתבו אגרות וחתמו וכו' בא נבוכדנצר ושרף אותו בית שלהם והגלם מעל אדמתם והביאם בינינו ועדיין לא שנו מעשיהם המכוערין ואע"פ שהם בגלות בינינו מלעיגין אותנו ואת אמונת אלהינו ועכשיו הסכמנו כולנו לדעה אחת והפלנו גורלות לאבדן מן העולם ובאיזה זמן יתכן לנו ללכותם ונפל עליהם הגורל בחדש אדר בשלשה עשר בו ועכשיו כשיגיעו אליכם האגרות הללו תהיו מזומנים לאותו היום להשמיד להרוג את כל היהודים שביניכם מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד ולא תשאירו מהם שריד ופליט וכו' א"ר ישמעאל שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקב"ה ואמר לפניו רבונו של עולם עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישין לבבם ואמונתם ממך אם רצונך אבד אומה זו מן העולם כי אינם באים בתשובה לפניך וכו' אמר הקב"ה לשטן הבא לי מגילה ואכתוב עליה כלייה באותה שעה הלך השטן והביא לו מגילה וכתב עליה וכו' רץ אליהו

המלך: (י) ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן³³⁷ בן המדתא האנגי צרר היהודים: (יא) ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך³³⁸ והעם לעשות בו כטוב בעיניך: (יב) ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלושה עשר יום בו וכתב ככל אשר צוה המן³³⁹ אל אחשדרפני המלך ואל הפחות אשר על מדינה ומדינה ואל שרי עם ועם מדינה ומדינה ככתבה ועם כלשונו בשם המלך אחשורוש נכתב ונחתם בטבעת המלך: (יג) ונשלח ספרים ביד הרצים אל כל מדינות המלך להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים³⁴⁰ מנער

זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה כי מלאכי השרת וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרד ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים אמרו לו מפני מה אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם אמרו לו אברהם יצחק ויעקב אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות חזר אליהו ואמר לו למשה אי רועה נאמן כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית שנאמר (תהלים ק"ו) לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית מה תענה על הצרה הזאת (ישעיה ל"ז) כי באו בניו עד משבר וגו' אמר לו משה כלום יש אדם כשר באותו הדור אמר לו יש ושמו מרדכי אמר לו לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה אמר לו רועה נאמן כבר נכתבה אגרת כלייה על ישראל אמר לו משה אם בטיט היא חתומה תפלתנו נשמעת ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא אמר לו בטיט היא חתומה אמר לו משה רבינו לך והודיע למרדכי מיד הלך והודיע למרדכי הדא הוא דכתיב ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו כיון שהגידו לאסתר מיד ותתחלחל המלכה מאד מהו ותתחלחל מלמד שפרסה נדה.

³³⁶ עיי"ש סי' יד: ד"א אם על המלך טוב יכתב לאבדם אמר לו קולמוס את כותב אמר לו ועשרת אלפים ככר כסף אשקול ע"י עושי המלאכה אמר ליה השתא לית אנא ידע מנייניהון כי נפקו ממצרים הוה להו שית מאה אלפים גברא ועל כל חד וחד יהיבנא לך מאה זוזי אחד דהיינו חמשים שקלים. ועי' מגילה יג ע"ב:

ועשרת אלפים ככר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים.

³³⁷ עי' אסת"ר פ"ז סי' טו: ויסר המלך את טבעתו ויתנה להמן רבנן אמרין אחשורוש שונא את ישראל יותר מהמן הרשע מנהגו של עולם דרכו של לוקח ליתן ערבון למוכר ברם הכא המוכר נותן ערבון הדא הוא דכתיב ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן. ועי' מגילה יד ע"א: ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא: גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב, ואילו הסרת הטבעת החזירתן למוטב.

³³⁸ עי' אסת"ר פ"ז סי' טז: ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך הכסף בגימטריא מאה וששים וחמשה כמו העץ חושבניה דדין כחושבניה דדין. ועי' שמ"ר פל"ג סי' ה: נבחר שם מעושר רב ד"א נבחר שמו של מרדכי מעשרו של המן אמר ר' יאשיה מה עשה אותו רשע הוציא כל כסף וזהב שהיה לו ונתן לאחשורוש א"ל הקב"ה חייך (שם טז) נבחר מכסף ומזהב חן טוב נבחר חנה של אסתר שנאמר (אסתר ב) ותהי אסתר נושאת חן כיון שבא הרשע עם הממון א"ל המלך הכסף נתון לך אמר הקב"ה כן אתם מוכרים שלי על שלי שנאמר (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים וכתוב (חגי ב) לי הכסף וזהב חייך מה שאמרת הכסף נתון לך וגו' כך (אסתר ח) ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן. ועי' מגילה יג ע"ב: אמר רבי אבא משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה, לשני בני אדם, לאחד היה לו תל בתוך שדהו, ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו, בעל חריץ אמר: מי יתן לי תל זה בדמים. בעל התל אמר: מי יתן לי חריץ זה בדמים. לימים נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל חריץ לבעל התל: מכור לי תילך. אמר לו: טול אותה בחנם, והלואי.

³³⁹ עי' אסת"ר פ"ז סי' יז: כתיב (שמות א') ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וגו' פרעה צוה והקב"ה לא צוה את מה בידך (איכה ג') מי זה אמר ותהי ה' לא צוה ומה צוה (שמות ו') כי ביד חזקה ישלחם וכן הות ליה ועוד (תהלים קל"ו) ונער פרעה וחילו בים סוף ודכותיה ככל אשר צוה המן הוא צוה והקב"ה לא צוה המן צוה להשמיד להרוג ולאבד וה' לא צוה ומה צוה ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו וכן הות ליה ותלו אותו ואת בניו על העץ כתיב (משלי י"ז) מגביה פתחו מבקש שבר המגביה פתחי פיו ומוציא דברים שלא כהוגן מפיו הקב"ה משברו ובקדרה שבשל בה נתבשל וכן ביתרו הוא אומר (שמות י"ח) כי בדבר אשר זדו עליהם.

³⁴⁰ עי' אסת"ר רבה (פ"ז סי' י): א"ר חייא בר ינאי פורפירא דמלכא מזדבנא בשוקא ווי ליה למיזבניה ווי ליה לזבניה כן ישראל הן פורפירא שהקב"ה מתפאר בהן הה"ד (ישעיה מ"ט) ישראל אשר בך אתפאר והן נמכרין אוי לו למוכר ואוי לו ללוקח, משל דהמן רשיעא למה הוא דומה לעוף

וְעַד זְקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בְּשִׁלּוּשָׁה עֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עֶשְׂרִי הוּא הַדָּשׁ אֲדָר וְשִׁלְלָם לְבוֹ: (יד) פֶּתִישָׁגֶן הַכְּתָב³⁴¹ לְהִנָּתֵן דָּת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה גְלוּי לְכָל הָעַמִּים לְהִיּוֹת עֲתִידִים לְיוֹם הַזֶּה³⁴²: (טו) הַרְצִים יֵצְאוּ דְחוּפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ וְהַדָּת נִתְּנָה בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהַמֶּן יֵשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת³⁴³ וְהַעִיר שׁוֹשֵׁן נְבוּכָה³⁴⁴

פּרָק ד

(א) וּמְרַדְכֵי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה³⁴⁵ וַיִּקְרַע מְרַדְכֵי אֶת בְּגָדָיו³⁴⁶ וַיִּלְבֹּשׁ שֵׁק וְאַפֵּר³⁴⁷ וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ הָעִיר וַיִּזְעַק זַעֲקָה גְדוֹלָה וּמְרָה: (ב) וַיָּבֹאוּ עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לְבוֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ שֵׁק: (ג) וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה מְקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מִגִּיעַ אֲבָל גְּדוֹל לְיְהוּדִים³⁴⁸ וְצוּם וּבְכֵי וּמִסְפַּד שֵׁק וְאַפֵּר יֵצֵעַ לְרַבִּים³⁴⁹: (ד) וְתַבּוּאֵינָה (וְתַבּוּאֵינָה) נְעֻרוֹת

שעשה קן על שפת הים ושטף הים את קנו ואמר איני זז משם עד שנעשה ים יבשה ויבשה ים, מה עשה נוטל מים מן הים בפיו ושופך ליבשה ונוטל עפר מן היבשה ומשליך לים, בא חבירו ועמד לו על גביו ואמר לו ביש גדא וטמיע מזלא סוף סוף במה את יכול, כך אמר לו הקדוש ברוך הוא להמן הרשע אי שוטה שבעולם אני אמרתי להשמידם כביכול ולא יכלתי, שנאמר (תהלים ק"ו) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית, ואתה אמרת להשמיד להרוג ולאבד חייד רישך מתורם חלף רישיהון דאינון לשיזבא ואת לצליבא. ע"י לקמן הערה 416.

³⁴¹ ע"י אסת"ר פ"ז סי' יט: פתשגן הכתב אנטגריפון [כתב הנכתב בקולמוס] דאיגרתא.
³⁴² ע"י אסת"ר פ"ז סי' יט: א"ר לוי אומות העולם נבואתן סתומה ואינן יודעין אם ליהרג ואם להרוג משל לאדם שהיה מהלך בדרך מן דוחקא דאורחא אסתבע קרסוליה אמר הלואי הוה לי חד חמר עבר עלוי חד רומי דילדיית חמרתיה חד עולאי א"ל סב ארכב הדין עולאי אמר הא צלותי אישתמע ברם אנא לא שאלית כהוגן אם למרכב אם למרכיבה כך נבואתן של או"ה להיות עתידים ליום הזה ואינן יודעים אם ליהרג אם ליהרג אבל ישראל נבואתן מפורשת להיות היהודים עתידים ליום הזה להנקם מאויביהם.

³⁴³ ע"י אסת"ר פ"ז סי' כ: הרצים יצאו דחופים בדבר המלך וגו' והמלך והמן ישבו לשנות אמר ר' חנין מאן דאמר רחמנא ותרן הוא יתותרון מעוהי אבל מאריך רוחיה וגבי דידיה אמר להם לשבטים אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה כך אני אעשה לכם הדא הוא דכתיב והמלך והמן ישבו לשנות היה אחד מישראל יוצא לשוק ומבקש ליקח ליטרא בשר או אגודה של ירק היה הפרסי חונקו ואומר לו למחר אני הורגך ומבזבז את ממונך הדא הוא דכתיב והעיר שושן נבוכה אמר רבי יששכר דכפר מנדי ומה אם מי שמחל ואמר (בראשית מ"ה) לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וגו' ראה עד היכן היא מתוקנת שהרי עד ימי מרדכי אותו עונש של מכירת יוסף קיים מי שאינו מוחל על אחת כמה וכמה.

³⁴⁴ ע"י מגילה יא ע"א: במשל רשע יאנח עם זה המן, דכתיב והעיר שושן נבוכה. וע"י מכילתא דרבי ישמעאל (בשלח מסכתא דויהי פרשה א): ד"א נבוכים אין נבוכין אלא מעורבבין שנ' והמלך והמן ישבו לשנות והעיר שושן נבוכה (אסת"ר ג טו).

³⁴⁵ ע"י שמ"ר (פל"ח סי' ד): בימי מרדכי שנאמר (אסת"ר ו) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, מי גרם למרדכי לבא לידי הגדולה הזאת אמור שהיה מתפלל בכל שעה שנאמר (שם ד) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, מאחר שראה עצמו בגדולה לא הגיס לבו ולא עמד מן התפלה אלא וישב מרדכי כשם שהיה מתחלה. ע"י לעיל הערה 335.

³⁴⁶ ע"י אסת"ר פ"ח סי' א: ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו בנימין גרם לשבטים ליקרע הדא הוא דכתיב (שם מ"ד) ויקרע שמלותם והיכן גרמה לו קריעה בשושן הבירה הדא הוא דכתיב ויקרע מרדכי את בגדיו והוא איש ימיני וילבש שק ואפר א"א איבו משתפס יעקב אבינו את השק דכתיב (בראשית לז) וישם שק במתניו שוב לא זז מבניו אחאב כתיב ביה (מ"א כ"א) וישם שק על בשרו יורם בנו (מ"ב ו) וירא העם והנה השק על בשרו מרדכי וילבש שק ואפר ויזעק זעקה גדולה ומרה והיכן נפרע לו בשושן שנאמר ויזעק זעקה גדולה ומרה אמר רבי חנין מ"ד קודשא בריך הוא ותרן הוא יתותרון בני מעוהי אלא מאריך רוחיה וגבי דיליה תדע שהרי זעקה אחת הזעיק יעקב לעשו דכתיב (בראשית כ"ו) ויצעק צעקה גדולה ומרה. ע"י לעיל הערה 335.

³⁴⁷ נתחומא (מקץ ג): אריב"ל מתוך צרה רוחה מתוך אפילה אורה מתוך נבולן של צדיקים רוממותן, וכו' מרדכי כתיב וילבש שק ואפר (אסת"ר ד) ונתרומם דכתיב ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות.

³⁴⁸ ע"י אסת"ר פ"ח סי' ב: ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וכי יש אבל גדול ויש אבל קטן אלא בנוהג שבעולם כל האבלים אבלן מתמעט והולך עד לשבעת הימים תקפו יום ראשון וכל שהוא הולך הוא תשש עד שהוא י"ב חדש אבל זה דהמן כל מה שהוא הולך מתגבר שכל יום שהוא הולך ויוצא היו אומרים כבר יצא יום אחד מחיינו דבר אחר אבל דעלמא כשמת לו בן אומרין לו המנחמין יחיה בנך האחר הנשאר לך ואם לא היה לו אחר אומרים לי האריך ימים אבל כאן הכל לקוחין למיתה להשמיד להרוג ולאבד.

אֶסְתֵּר וְסָרִיסָהּ וַיְגִידוּ לָהּ וַתִּתְחַלְחַל הַמֶּלֶכָה מֵאֵד³⁵⁰ וַתִּשְׁלַח בְּגָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת מְרֹדְכִי וְלַהֲסִיר שָׁקוֹ מֵעַלָיו וְלֹא קָבַל³⁵¹: (ה) וַתִּקְרָא אֶסְתֵּר לְהִתְדָּקֵךְ³⁵² מִסָּרִיסֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָעַמִּיד לְפָנֶיהָ וַתִּצְוֶהוּ עַל מְרֹדְכִי לְדַעַת מַה זֶה וְעַל מַה זֶה³⁵³: (ו) וַיֵּצֵא הַתֵּדָק אֶל מְרֹדְכִי אֶל רְחוֹב הָעִיר אֲשֶׁר לְפָנֶי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ: (ז) וַיְגִיד לוֹ מְרֹדְכִי אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרְאוּ³⁵⁴ וְאֵת פְּרִשְׁתֵי הַכֶּסֶף אֲשֶׁר אָמַר הַמֶּן לְשָׁקוֹל עַל גְּזֵי הַמֶּלֶךְ בִּיהוּדִים (בְּיְהוּדִים) לְאַבְדָם: (ח) וְאֵת פֶּתֶשֶׁן כְּתָב הַדָּת אֲשֶׁר נָתַן בְּשׁוֹשָׁן לְהִשְׁמִידֵם נָתַן לוֹ לְהִרְאוֹת אֶת אֶסְתֵּר וְלַהֲגִיד לָהּ וּלְצִוּוֹת עָלֶיהָ לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ לְהִתְחַנֵּן לוֹ וּלְבַקֵּשׁ מִלְּפָנָיו עַל עַמָּה³⁵⁵: (ט) וַיְבֹא הַתֵּדָק וַיְגִיד לְאֶסְתֵּר אֶת דְּבָרֵי מְרֹדְכִי: (י) וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְהִתְדָּק וַתִּצְוֶהוּ אֶל מְרֹדְכִי: (יא) כָּל עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ וְעַם מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ יוֹדְעִים אֲשֶׁר כָּל אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֶל הַחֲצֵר הַפְּנִימִית אֲשֶׁר לֹא יִקְרָא אַחַת דָּתוֹ לְהִמִּית לְבַד מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהָב וְחַיָּה וְחַיָּה וְאֵינִי לֹא נִקְרָאתִי לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ זֶה שְׁלוֹשִׁים יוֹם: (יב) וַיְגִידוּ לְמְרֹדְכִי אֶת דְּבָרֵי אֶסְתֵּר³⁵⁶: (יג) וַיֹּאמֶר מְרֹדְכִי לְהִשִּׁיב אֶל אֶסְתֵּר אֶל תְּדַמִּי בְּנִפְשֶׁךָ לְהַמְלִיט בֵּית הַמֶּלֶךְ מִכָּל הַיְּהוּדִים: (יד) כִּי אִם הִחְרַשׁ תַּחֲרִישִׁי בְּעַת הַזֹּאת³⁵⁷ רוּחַ וְהִצְלָה יַעֲמוּד לַיְּהוּדִים מִמְּקוֹם אַחֵר וְאֵת וּבֵית אֲבִיךָ

³⁴⁹ שיהש"ר (פ"ז סי' ח): מותיב רבי בנייה לרבנן וכי מרדכי ואסתר יחידים היו, הדא מסייעא לרבי בנייה, א"ר תנחומא ור' מיאשא ור' ירמיה בשם ר' שמואל בר כהנא כתיב (אסתר ד') שק ואפר יצע לרבים, רובן של אותו הדור צדיקים היו, ודא מסייעא לרבנן
³⁵⁰ עי' מגילה טו ע"א: ותתחלחל המלכה, מאי ותתחלחל. אמר רב: שפירסה נדה, ורבי ירמיה אמר: שהוצרכה לנקביה. עי' אסתר פ"ח סי' ג' רבנן דתמן אמרין שפרסה נדה ורבנן דהכא אמרין הפילה עוברא ומשעה שהפילה שוב לא ילדה ר' יודן בר' סימון אמר במוך היתה משמשת א"ר יודן ברבי סימון דריוש האחרון בנה של אסתר היה טהור מאמו וטמא מאביו. עי' לעיל הערה 335.
³⁵¹ עי' ילקוט שמעוני (אסתר רמז תתרנו): ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל, אמר איני מזיז השק עד שיעשה הקדוש ברוך הוא נסים כשעשה לראשונים.

³⁵² עי' מגילה טו ע"א: ותקרא אסתר להתך, אמר רב: התך זה דניאל, ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו. ושמואל אמר: שכל דברי מלכות נחתכין על פיו.

³⁵³ עי' מגילה טו ע"א: לדעת מה זה ועל מה זה, אמר רבי יצחק: שלחה לו: שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה, דכתיב בהן מזה ומזה הם כתבים. עי' אסתר פ"ח סי' ד: לדעת מה זה ועל מה זה אמרה לו לך אמור לו מימיהם של ישראל לא באו לצרה כזאת שמא כפרו ישראל (שמות ט"ו) בזה אלי ואנוהו ושמא כפרו בלוחות דכתיב בהן (שם ל"ב) מזה ומזה הם כתובים.

³⁵⁴ עי' אסתר פ"ח סי' ה: ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו אמר להתך לך אמור לה בן בנו של קרהו בא עליכם הדא הוא דכתיב (דברים כ"ה) אשר קרך בדרך ד"א אשר קרהו בחלום מלמד שהזכיר לה את החלום אשר חלם כענין זה בשנה השנית למלך אחשורוש וירא והנה רעש גדול וחזק ובהלה על הארץ ופחד ורעד לכל יושביה והנה שני תנינים גדולים ויריעו זה לקראת זה ויערכו מלחמה וינסו לקולם כל גויי הארץ והנה ביניהם גוי אחד קטן ויקומו כל הגוים על הגוי הקטן לאבד זכרו מעל הארץ ויהי היום ההוא חושך לכל העולם ויצר לגוי הקטן מאד ויזעקו אל ה' והתנינים נלחמים באכזריות חמה ואין מפריד ביניהם וירא מרדכי והנה מעין מים אחד קטן עבר בין שני התנינים האלה ויפריד ביניהם מן המלחמה אשר היו נלחמים והמעין גבר (נגר) ויהי לנחל שוטף כשטף ים הגדול והולך ושוטף בכל הארץ וירא והנה זרחה השמש לכל הארץ ויאור העולם ויתרומם הגוי הקטן והגבוהים הושפלו ויהי שלום ואמת בכל הארץ ויהי מהיום ההוא ומעלה וינצור מרדכי את החלום אשר חלם ובעת אשר הצר לו המן אמר לאסתר ע"י שלוחה הנה החלום אשר ספרתי לך בימי נעוריך ועתה קומי ובקשי רחמים מאת הקב"ה ובאי לפני המלך והתחנני על עמך ועל מולדתך.

³⁵⁵ עי' שמות רבה (פרשה ל סימן ד): ד"א ואלה המשפטים שלשה דברים נתן משה נפשו עליהם ונקראו על שמו, ואלו הן ישראל והתורה והדינים, ישראל כמה נצטער עליהם ונקראו על שמו שנאמר (ישעיה סג) ויזכור ימי עולם משה עמו, התורה שנאמר (מלאכי ג) זכרו תורת משה עבדי, הדינים שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, וכן אסתר נתנה נפשה על ישראל ונקראו על שמה שנאמר (אסתר ד) ולבקש מלפניו על עמה.

³⁵⁶ עי' מגילה טו ע"א: ויגידו למרדכי את דברי אסתר, ואילו איהו לא אזל לגביה מכאן שאין משיבין על הקלקלה. ועי' ילקוט (רמז תתרנו): ויש אומרים כשראה המן להתך נכנס ויוצא בעטו והרגו שאינו נזכר עוד, אמר הקדוש ברוך הוא הואיל והרגו תהא משמשת ברוך הקודש. עי' לקמן הערה 360.

³⁵⁷ עי' אסתר פ"ח סי' ו: כי אם החרש תחרישי אם תשתקי עכשיו שלא ללמד סיגוריא על אומתך סופך לשתוק לעתיד לבא ואין לך פתחון פה למה שאת יכולה לעשות טובה בימך ולא

תֹּאבְדוּ וְיָמִי יוֹדַע אִם לֵעֵת כְּזֹאת הִנְעֵת לְמַלְכוּת³⁵⁸: (טו) וְתֹאמְרָ אֶסְתֵּר לְהָשִׁיב אֶל מְרַדְכִי:
(טז) לֶךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשָׁן³⁵⁹ וְצוּמוּ עָלַי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים לַיְלָה יוֹם³⁶⁰ נָם אֲנִי וְנִעְרַתִּי אֲצוּם בֵּן וּבִתּוֹ אֲבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כִדַּת³⁶¹ וְכֹאֲשֶׁר
אֲבַדְתִּי אֲבַדְתִּי: (יז) וַיַּעֲבֵר מְרַדְכִי³⁶² וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְתָה עָלָיו אֶסְתֵּר

פרק ה

עשית ומה את סבורה שהקב"ה מניח את ישראל מכל מקום מעמיד להם גואל הדא הוא דכתיב רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר. ועי' תדב"א רבה א: מרדכי בשעה שדברה עמו אסתר שלא כהוגן קצף עליה ואלו הן הדברים שדברה שלא כהוגן שאמרה ואני לא נקראתי לבא אל המלך וגו' השיב לה כי אם החרש תחרישי וגו' וכשחזרה ודברה עמו כהוגן הודה לדבריה ואלו הן הדברים שדברה לו כהוגן לך כנוס את כל היהודים העביר כל דבריה שנאמר ויעבור מרדכי (אסתר ה) ואומר מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע (מיכה ז):

³⁵⁸ עי' מדרש תהלים (מזמור כב): ראה מה כתיב באסתר, ותקרא אסתר להתך (אסתר ד ה), וכל הפרשה, אל תדמי בנפשך (שם יג), אל תאמרי בנפשך בשביל שאני מלכה איני נכשלת, כי אם החרש תחרישי בעת הזאת (שם יד), עת צרה היא ליעקב וממנה יושע (ירמיה ל ז), לך נאמר ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר (אסתר ד יד), ממי שכתוב ביה ישראל נושע בה' תשועת עולמים (ישעיה מה יז), ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות, מכאן אתה למד דרך ארץ, שלא יהא אדם דוחה בשתי ידיו, אלא יהא דוחה בשמאל, ויקרב בימין, לך נאמר אם לעת כזאת הגעת למלכות.

³⁵⁹ עי' מדרש תהלים (מזמור כב): לך כנוס את כל היהודים וגו' וצומו עלי (שם ד טז), מכאן שעיקרו של צום באסיפה, וכן הוא אומר קדשו צום קראו עצרה אספו זקנים (יואל א יד). ואל תאכלו ואל תשתו (אסתר שם), מאחר שכתוב וצומו עלי, למה הוצרך לומר ואל תאכלו ואל תשתו, וכי יש אדם צם ויאכל וישתה, ומאי טעם אמרה כן, אלא אמרה וצומו עלי, צומו על מה שאכלתם ושתייתם במשתה אחשוורוש. ועי' ילקוט (רמז תתננו): מהו הנמצאים, אותם שאכלו הסעודה שם יצומו.

עי' ילקוט (רמז תתננו): והיאך היו צמים שלשה ימי לילה ויום ולא היו מתים, אלא שהיו מפסיקין מבעוד יום, ולמה שלשה ימים שאין הקדוש ברוך הוא מניח את הצדיקים בצרה יותר משלשה ימים.

³⁶⁰ עי' אסתר פ"ח ס' ז: ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים אלו הן י"ג וי"ד וט"ו בניסן שלח לה והרי בהם יום ראשון של פסח אמרה לו זקן שבישראל למה הוא פסח מיד שמע מרדכי והודה לדבריה הדא הוא דכתיב ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צוה עלי אסתר תמן אמרין שהעביר יום טוב של פסח בתענית ועל אותה צרה ויתפלל מרדכי אל ה' ויאמר גלוי וידוע לפני כסא כבודך אדון העולמים כי לא מגבהות לב ומרום עין עשיתי אשר לא השתחויתי להמן כי אם מיראתך פעלתי זאת לבלתי השתחוות לו כי יראתי מפניך לבלתי תת כבודך לבשר ודם ולא רציתי להשתחוות לזולתך כי מי אני אשר לא אשתחוה להמן על תשועת עמך ישראל כי לוחך הייתי מנעל רגליו ועתה אלהינו הצילנו נא מידו ויפל בשחת אשר כרה וילכד ברשת אשר טמן לרגלי חסידיך וידע המרגיז הזה כי לא שכחת ההבטחה שהבטחתנו (ויקרא כ"ו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם מה עשה מרדכי קבץ את התינוקות וענה אותם מלחם ומים והלבישן שק והושיבם באפר והיו צועקים ובוכין ועוסקין בתורה ובעת ההיא היתה אסתר נפחדת מאד מפני הרעה אשר צמחה בישראל ותפשוט בגדי מלכותה ואת תפארתה ותלבש שק ותפרע שער ראשה ותמלא אותו עפר ואפר ותענה נפשה בצום ותפול על פניה לפני ה' ותתפלל ותאמר ה' אלהי ישראל אשר משלת מימי קדם ובראת את העולם עזור נא אמתך אשר נשארתי יתומה בלי אב ואם ומשולה לענייה שואלת מבית לבית כן אנכי שואלת רחמיך מחלון לחלון בבית אחשוורוש ועתה ה' הצליחה נא לאמתך הענייה הזאת והצילה את צאן מרעיתך מן האויבים האלו אשר קמו עלינו כי אין לך מעצור להושיע ברב או במעט ואתה אבי יתומים עמוד נא לימין היתומה הזאת אשר בחסדך בטחה ותנה אותי לרחמים לפני האיש הזה כי יראתי והשפילהו לפני כי אתה משפיל גאים.

³⁶¹ עי' מגילה טו ע"א: אשר לא כדת, אמר רבי אבא: שלא כדת היה, שבכל יום ויום עד עכשיו באונס, ועכשיו ברצון. וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך.

³⁶² עי' מגילה טו ע"א: ויעבר מרדכי אמר רב: שהעביר יום ראשון של פסח בתענית. ושמואל אמר: דעבר ערוקומא דמיא. ועי' ילקוט (רמז תתננו): ענה מרדכי ואמר לאסתר איני יכול לבטל מגלת תענית שכתוב בה מר"ח ניסן ועד יומין י"ח דלא למספד בהון ואת אמרת גזור תענית בי"ד ובט"ו וב"ו שקרב עומר התנופה, שלחה ואמרה ליה אתה הוא זקנן של ישראל אם אין ישראל בעולם מה המצות יפים, אם ישראל אינם למה תורה, ויעבור מרדכי, אמר רבי אלעזר שהעביר יום טוב של פסח בתענית, ושמואל אמר שעבר עורקומא דמיא.

(א) ויהי ביום השלישי³⁶³ ותלבש אסתר מלכות³⁶⁴ ותעמד בחצר בית המלך הפנימית נכח בית המלך והמלך יושב על כסא מלכותו בבית המלכות נכח פתח הבית: (ב) ויהי כראות³⁶⁵ המלך את אסתר המלכה³⁶⁶ עמדת בחצר נשאה חן בעיניו וישט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט³⁶⁷: (ג) ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך: (ד) ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי ל³⁶⁸: (ה) ויאמר המלך מהרו את המן לעשות את דבר אסתר ויבא המלך והמן אל המשתה אשר עשתה אסתר: (ו) ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות

- מאיר המקרא -

³⁶³ עי' בראשית רבה (פ"ו סי' א): באיזה זכות, רבנן ורבי לוי רבנן אמרי בזכות יום השלישי של מתן תורה שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבקר, ור' לוי אמר בזכות של יום שלישי של אברהם אבינו שנאמר ביום השלישי וירא את המקום מרחוק.

³⁶⁴ עי' אסתר פ"ט סי' א: ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר בגדי יפיה ואת עדי תפארתה ותקח עמה את שתי נערותיה ותשם יד ימינה על הנערה האחת ותסמך עליה כחוק המלכות והנערה השנית הולכת אחרי גבירתה וסומכת עדיה לבלתי נגוע הזהב ארצה אשר עליה ותצהיל פניה ותכס הדאגה אשר בלבה ותבא בחצר הפנימית נכח המלך ותעמד לפניו והמלך יושב על כסא מלכותו בלבוש זהב ואבן יקרה וישא עיניו וירא אסתר עומדת למול פניו ותבער בו חמתו מאד על אשר הפרה תורתו ותבא לפניו בלא קריאה ותשא אסתר את עיניה ותרא את פני המלך והנה עיניו כאש בוערות מרוב החמה אשר בלבו ותכר המלכה את קצף המלך ותתבהל מאד ותפג רוחה ותשם ראשה על הנערה הסומכת ימינה וירא אלהינו ויחמול על עמו ויפן לצער היתומה אשר בטחה בו ויתן לה חן לפני המלך ויוסף יופי על יפיה והדר על הדרה ויקם המלך בבהלה מכסאו וירץ אל אסתר ויחבקה וינשקה וישלך זרועו על צווארה ויאמר לה המלך אסתר המלכה למה תפחדי כי הדת זאת אשר סדרנו איננה מוטלת עליך באשר את רעימתי וחברתי ויאמר לה מדוע כאשר ראיתך לא תדברי אלי ותאמר אסתר אדני המלך כאשר ראיתך נבהלה נפשי מפני כבודך.

עי' מגילה יד ע"ב: ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות, בגדי מלכות מיבעי ליה. אלא, שלבשתה רוח הקדש. כתיב הכא ותלבש וכתוב התם ורוח לבשה את עמשי וגו'. עי' ילקוט (רמז תתרנו): ותלבש אסתר מלכות, ניערה האפר והפשיטה השק והלבישה הקדוש ברוך הוא חיל מן החיל של מעלה, וכן הוא אומר מלכותך מלכות כל עולמים.

³⁶⁵ עי' מדרש תהלים (מזמור כב): אילותי לעזרתי חושה. אמר ר' יוחנן אותה קפיצה שקפצת כאיל על אבותי בים והושעתם, כן תקפוץ עלי היום ותפלטני, באותה שעה ירד מלאך מן השמים וסטרן על פיו, ואמר לו רשע קונייתך עומדת בחוץ, ואתה יושב בפנים, ויהי בראות המלך אין כתיב, אלא ויהי כראות (אסתר ה ב), בעל כרחו שלא בטובתו נשאה חן בעיניו.

³⁶⁶ עי' מגילה טו ע"ב: ויהי כראות המלך את אסתר המלכה, אמר רבי יוחנן: שלשה מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה: אחד שהגביה את צווארה, ואחד שמשך חוט של חסד עליה, ואחד שמתח את השרביט. וכמה? אמר רבי ירמיה: שתי אמות היה והעמידו על שתים עשרה, ואמרי לה: על שש עשרה, ואמרי לה: על עשרים וארבע. במתניתא תנא: על ששים. וכו', רבה בר עופרן אמר משום רבי אליעזר, ששמע מרבו, ורבו מרבו: מאתיים. ועי' שוחר טוב (מזמור כב): אמר ר' תחליפא מצינו שהארץ השרביט שתים ושלשים אמה, והנס האחרון גדול מן הראשון, כל שעה שהיתה נכנסת, היה השרביט קופץ.

³⁶⁷ עי' ילקוט (רמז תתרנו): ויהי כראות המלך את אסתר המלכה, כיון שראה אותה הפך את פניו שלא יראה אותה והיו מלאכי השרת תולים את פניו שלא בטובתו והוא צווח ווי, ויהי כראות המלך, לפי שהיו הסגורים על עיניו כשראה אותה האירו עיניו והושיט לה השרביט שבידו, ולא היה כח באסתר ליגע בו, ויש אומרים מיכאל משכה והגיעה בראש השרביט, אמר לה המלך אני רואה שאלתך גדולה היא ששמת נפשך למות אם היא עד חצי המלכות ותעש.

³⁶⁸ עי' מגילה טו ע"ב: יבא המלך והמן אל המשתה. תנו רבנן: מה ראתה אסתר שזימנה את המן? רבי אליעזר אומר: פחים טמנה לו, שנאמר יהי שלחנם לפניהם לפח, רבי יהושע אומר: מבית אביה למדה, שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו', רבי מאיר אומר: כדי שלא יטול עצה וימרוד, רבי יהודה אומר: כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית, רבי נחמיה אומר: כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים. רבי יוסי אומר: כדי שיהא מצוי לה בכל עת. רבי שמעון בן מנסיא אומר: אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס. רבי יהושע בן קרחה אומר: אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא [רש"י שיחשדני המלך ממנו, ויהרוג את שנינו]. רבן גמליאל אומר: מלך הפכפכן היה. אמר רבן גמליאל: עדיין צריכין אנו למודעי. דתניא, רבי אליעזר המודעי אומר: קנאתו במלך, קנאתו בשרים, רבה אמר: לפני שבר גאון, אביי ורבי דאמרי תרוייהו: בחמם אשית את משתיים וגו', אשכחיה רבה בר אבונה לאליהו, אמר ליה: כמאן חזיא אסתר ועבדא הכי? אמר ליה: ככולהו תנאי וככולהו אמוראי.

וְתַעֲשֶׂה³⁶⁹: (ז) וְתַעֲנֵן אֶסְתֵּר וְהֵאמֵר שְׂאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי: (ח) אִם מָצְאֵתִי חַן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם
עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב לָתֵת אֶת שְׂאֵלְתִי וְלַעֲשׂוֹת אֶת בִּקְשָׁתִי יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמֵן אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר
אֶעֱשֶׂה לָהֶם וּמָחָר אֶעֱשֶׂה כְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ³⁷⁰: (ט) וַיֵּצֵא הָמֵן בַּיּוֹם הַהוּא שְׂמֵחַ וְטוֹב לֵב³⁷¹
וּכְרָאוֹת הָמֵן אֶת מְרַדְכֵי בְשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וְלֹא קָם וְלֹא זָע מִמֶּנּוּ וַיִּמְלֵא הָמֵן עַל מְרַדְכֵי חֲמָה³⁷²:
(י) וַיִּתְאַפֵּק הָמֵן וַיָּבֹא אֶל בֵּיתוֹ וַיִּשְׁלַח וַיָּבֵא אֶת אֶהֱבִי וְאֶת זֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ³⁷³: (יא) וַיִּסְפֹּר
לָהֶם הָמֵן אֶת כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ³⁷⁴ וְרַב בְּנָיו³⁷⁵ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר נָגְדְלוּ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ עַל

- מאיר המקרא -

³⁶⁹ עי' מגילה טו ע"ב: ויאמר לה המלך לאסתר המלכה מה בקשתך עד חצי המלכות ותעש, חצי המלכות ולא כל המלכות, ולא דבר שחוצץ למלכות, ומאי ניהו בנין בית המקדש.
³⁷⁰ עי' ילקוט (רמז תתרנז): ומחר אעשה כדבר המלך, מה ראתה לומר מחר, אלא שכל זרעה של עמלק למדים ליפול למחר, וכן הוא אומר מחר אנכי נצב על ראש הגבעה, ויש אומרים שלא היתה שומעת לו, ואותה שעה אמרה אני עושה קלווסים [גזרות] שלך.

³⁷¹ עי' אסתר רבה (פ"ט ס' ב): ותלבש אסתר מלכות ושלחה וקראה להמן בסעודה עם המלך בחמשה עשר בניסן, וכיון שאכלו ושתו אמר המן, המלך מגדל אותי ואשתו מכבדת אותי ואין בכל המלכות גדול ממני ושמח בלבו מאד הדא הוא דכתיב ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב.

³⁷² עי' ילקוט (רמז תתרנז): יראו צדיקים וישמחו, עבר הוא ולא זז מרדכי ממקומו ולא שאל בשלומו, בא לו המן ועשה עצמו כאלו שואל בשלומו של מרדכי אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים, וימלא המן (על מרדכי) חמה, ורוח הקדש אומרת חמה אין לי.

³⁷³ עי' אסתר פ"ט ס' ב: ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו וגו' ובכולם לא היו יודעים לתת עצה כזרש אשתו שהיו לו שלש מאות וששים וחמשה בעלי עצה כמנין ימות החמה אמרה לו אשתו אדם זה ניסה אחד מבני אומתו שאם תפילו לכבשן האש כבר הוצלו חנניה וחביריו ואם לגוב אריות כבר עלה דניאל מתוכו ואם תאסרהו בבית האסורים כבר יצא יוסף מתוכו ואם במולי תסיק תחתיו כבר התחנן מנשה ונעתר לו הקב"ה ונפק מיניה ואם במדברא תגלוני כבר פרו ורבו אבותיו במדבר וכמה נסיונות נתנסו ובכולן עמדו וניצלו ואם עיניו תעוור הרי שמשון דקטל כמה וכמה נפשתא מפלשתאי כד עויר אלא צלוב יתיה על צליבא דלא אשכחין חד מן עמוי דאשתזיב מניה מיד וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ מאיזה עצים היה אותו העץ אמרו חכמים בשעה שבא להכינו קרא הקב"ה לכל עצי בראשית מי יתן עצמו ויתלה רשע זה עליו תאנה אמרה אני אתן את עצמי שממני מביאין ישראל בכורים ולא עוד אלא שנמשלו ישראל כבכורה הלא הוא דכתיב (הושע ט') כבכורה בתאנה בראשיתה גפן אמרה אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל הדא הוא דכתיב (תהלים פ') גפן ממצרים תסיע רמון אמר אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל שנא' (שה"ש ד') כפלח הרמון רקתך אגוז אמר אני אתן את עצמי שבי נדמו ישראל הדא הוא דכתיב (שם ו') אל גנת אגוז ירדתי אתרוג אמר אני אתן את עצמי שממני נוטלין ישראל למצוה הדא הוא דכתיב (ויקרא כ"ג) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' הדס אמר אני אתן את עצמי שנמשלו בי ישראל שנאמר (זכריה א') והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה זית אמר אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל שנאמר (ירמיה י"א) זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך תפוח אמר אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל שנאמר (שיר השירים ב') כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים וכתיב (שם ז') וריח אפך כתפוחים דקל אמר אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל הדא הוא דכתיב (שם ז') זאת קומתך דמתה לתמר עצי שטים ועצי ברושים אמרו אנו ניתן עצמנו שממנו נעשה המשכן ונבנה ביהמ"ק ארז ותמר אמרו אנו ניתן עצמנו שאנו נמשלים לצדיק שנאמר (תהלים צ"ב) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה ערבה אמרה אני אתן את עצמי שבי נמשלו ישראל שנא' (ישעיה מ"ד) כערבים על יבלי מים וממני נוטלין למצוה לארבעת המינין שבלולב באותה שעה אמר הקוץ לפני הקב"ה רבש"ע אני שאין לי (במה) [על מה] לתלות אתן את עצמי ויתלה טמא זה שאני נקרא שמי קוץ והוא קוץ מכאיב ונאה שיתלה קוץ על קוץ וממנו מצאו ועשאו וכיון שהביאוהו לפניו הכינו על פתח ביתו ומדד עצמו עליו להראות עבדיו היאך יתלה מרדכי עליו השיבתו בת קול נאה לך העץ מתוקן לך העץ מששת ימי בראשית רבנן דתמן אמרין מניין להמן מן התורה שנא' (בראשית ג) המן העץ דריש ליה המן העץ.

³⁷⁴ עי' שמר פל"א ס' ג: בא וראה יש עושר שהוא עושה רע לבעליו ויש עושר שעושה טוב לבעליו עושה רע לבעליו וכו' ד"א זה עשרו של המן הרשע שנאמר (אסתר ה) ויספר להם המן את כבוד עשרו וכתיב ותלו אותו ואת בניו על העץ.

³⁷⁵ עי' מגילה טו ע"ב: וכמה רוב בניו אמר רב שלשים, עשרה מתו ועשרה נתלו, ועשרה מחזרין על הפתחים. ורבנן אמרי אותן שמחזרין על הפתחים שבעים שבעים הוא דכתיב שבעים בלחם נשכרו אל תקרי שבעים אלא שבעים ורמי בר אבא אמר כולן מאתים ושמונה הוו שנאמר ורוב בניו ורוב בגימטריא מאתן וארביסר הוו.

הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: (יב) וַיֹּאמֶר הָמֵן אֵף לֹא הִבִּיֵּאתָ אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה³⁷⁶ עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ כִּי אִם אוֹתִי וְגַם לְמַחֵר אֲנִי קְרוּא לָהּ עִם הַמֶּלֶךְ: (יג) וְכָל זֶה אֵינְנו שׁוֹה לִי³⁷⁷ בְּכָל עֵת אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה אֶת מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ: (יד) וַתֹּאמֶר לוֹ זָרַשׁ אֶשְׁתּוֹ וְכָל אֲהַבְיוּ יַעֲשׂוּ עִיז נְבִיחַ חֲמִשִּׁים אַמָּה³⁷⁸ וּבִבְקָר אָמַר לְמֶלֶךְ וַיִּתְּלוּ אֶת מְרַדְכֵי עֲלֵיו³⁷⁹ וְבָא עִם הַמֶּלֶךְ אֶל הַמִּשְׁתָּה שָׁמַח וַיִּטֵּב הַדָּבָר לְפָנָיו הָמֵן וַיַּעַשׂ הָעִיז

- מאיר המקרא -

³⁷⁶ עי' אסתר פ"ט סי' ג: ויאמר המן אף לא הביאה אסתר המלכה וגו' ארבעה הם שפתחו באף ואבדו באף ואלו הן נחש ושר האופים ועדת קרח והמן נחש דכתיב (בראשית ג') אף כי אמר אלהים שר האופים דכתיב (שם מ') אף אני בחלומי עדת קרח דכתיב (במדבר ט"ז) אף לא אל ארץ המן דכתיב אף לא הביאה אסתר המלכה.

³⁷⁷ עי' ילקוט (רמז תתרנו): א"ר אלעזר אמר ר' חנינא מאי דכתיב וכל זה איננו שוה לי מלמד שכל בית גנזיו של המן הרשע היו חקוקים על לבו, ובשעה שהוא רואה את מרדכי אמר כל זה איננו שוה לי, משום דרואה למרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי, כדרב חסדא דא"ר חסדא זה בא בפרוזבולי וזה בא בפרוזבוטי, פעם אחת נתן המלך ממון ושגרם בראשי גייסות לכבוש את המדינה, נטל המן ממון שלו ואכלו ולא נשתייר לו ממון, כשבא להוציא על בעלי מלחמה לא היה בידו כלום, אבל מרדכי חצי של ממון היה בידו, בא המן אצל מרדכי אמר לו הלוני ממון זה שבידך אמר לו אין אני מלוך אלא אם כן תמכור נפשך לעבד לי, קבל על נפשו והלוהו, וכתב לו הרי המן עבדו של מרדכי, זבין נפשיה למרדכי בטולמא דנהמא, היינו דאמר ליה מרדכי להמן עבדא דקנה נכסי עבדא דמאן נכסי דמאן.

³⁷⁸ מדרש תהלים (יג ג): עד אנה אשית עצות [וגו', עד אנה ירום אויבי עלי]. זהו שאמר הכתוב אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש (אסתר ג א), אמר ר' עקיבא עד היכן גידלו, עד עץ של חמשים אמה, שנאמר יעשו עץ גבוה חמשים אמה (שם ה יד), הוי אומר מעל כל השרים (שם ג א), עד דתחמיניה תלוי על חמשים אמה, כ"ל בגימטריא נ' הוי. עד אנה אשית עצות בנפשי.

³⁷⁹ עי' לעיל הערה 373. עי' מדרש משלי (י א): ובן כסיל תוגת אמו. זה המן הרשע ששמע לאשתו ונתלה על העץ, שנאמר ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ וגו' (אסתר ה יד). ומנין שנתלה על עץ, שנאמר ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי (שם ז י). עי' מדרש משלי (יא כז): אמר ר' לוי שני עשירים גדולים היו בעולם, אחד בישראל ואחד באומות העולם, קרח בישראל והמן באומות העולם, ושניהם שמעו לנשיהם, ושניהם נפלו, וכו' המן הרשע מנין ששמע לעצת אשתו ונפל, שנאמר ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ וגו' (אסתר ה יד). [אמר ר' לוי מלמד שהיו כולן בעצה אחת, עמד בבקר לדבר ברעתו על מרדכי לפני אחשורוש, כיון שעמד לפני אחשורוש, אמר לו בא וסעוד עמי היום בסעודה, אמר הרשע בלבו כשאני יושב לפני המלך בסעודה, אני אומר לתלות את מרדכי על העץ, משיבה אותו רוח הקודש ואומרת לו רשע תשוב מחשבתך על ראשך, וכך נעשה לו, שנאמר ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי (אסתר ז א)], דין דאמר מתלא ווי לחייביא ווי ליה ליסגר בשירתיה, וכל כך למה, שבטח בעשרו, דכתיב בוטח בעשרו הוא יפול, [וכל מה שהיה מתחשב היה רוח הקודש משיבה אותו ואומר, לא כמחשבה שחשבת, אלא כמחשבה שחשבתני אני, שנאמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה' (ישעי' נה ח)]. עי' ילקוט (רמז תתרנו): יעשו עץ גבוה חמשים אמה והיה המן חוזר ומבקש קורה של חמשים אמה ולא מצאה, אלא קורה שהיתה בתוך ביתו לפי שהיה בנו פרשנדתא הגמון בקרדוניה ונטל נסר אחד מתיבותא של נח שהיה ארכו של נסר חמשים אמה שעשה הקדוש ברוך הוא זכרון בעולם שידעו דורות העולם שבא מבלו לעולם שכן כתיב זכר עשה לנפלאותיו, וכן כשנהפך סדום הניח זכרון לעולם ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח, עד עכשו היא עומדת שיהו הדורות מתנים בשבחו של בורא עולם, ועמד דריוש וקלל להמן ונגע בו קלונו שכן הוא אומר, אנש די יהשנא פתגמא דנה יתנסח אע מן ביתיה וגו', לכך נאמר ובבקר אמור למלך ויתלו את מרדכי ואחר כך אתה נכנס עם המלך לסעודה ואוכל ושותה וערב לך ורואה שונאך צלוב כנגדך ולבך שמח. מה ראה אומר לצולבו, אלא אמר הרי השתא שמכל דבר הקדוש ברוך הוא יכול להצילם, הציל אברהם מן האש, הציל יצחק מן העקדה, יעקב מן המלאך, ומשה מחרב פרעה, ישראל מן הים וכן מכל דבר, ומן הצלוב אינו יכול להציל. עי' ילקוט (רמז תתרנט): באותה שעה קרא אותו רשע לעבדיו לפח גזר הנגר ולבעל גור ואמר להם בחרו לי עץ גבוה חמשים אמה כדי שיראה בכל המדינה, אמרו לו היכן נמצא עץ של חמשים אמה אלא בבירה שלך, מיד עמד והחריב אכסדרה שלו ונטלו קוץ מונד משם והביאוהו, ומפני מה חמשים אמה כדי שיתלה הוא ועשרה בניו עליו, בוא וראה היכן היו צלובים בו, תן לכל אחד ואחד שלשה אמות וזרת הרי לי בניו ל"ה אמות, ושלשה אמות וזרת להמן עצמו ובין נבלה ונבלה זרת ואצבע הרי מ"ג אמות וזרת, ושלשה אמות שנטע תחת הארץ, ושתי אמות וזרת שהניחו מן הארץ בעד הנבלה שלא יבא הכלב או חיה ויאכל מהם הרי מ"ט אמות, ואמה אחת הניחו על ראשו של המן הרשע שלא יבא העוף ויאכל ממנו הרי חמשים אמה, וכיון שהחריב אכסדרה שלו ונטל את הקוץ מדד נפשו עליו, והשיב לו גבריאל ואמר נאה לך העץ מוכן לך מששת ימי בראשית, וירד אצל אחשורוש ונדד שנתו.

פרק ו

(א) בַּלַּיְלָה הַהוּא³⁸⁰ נִדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לְהִבְיָא אֶת סֵפֶר הַזְכָּרֹנוֹת דְּבִרֵי הַיָּמִים וַיְהִי נִקְרָאִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ: (ב) וַיִּמְצָא כְּתוּב אֲשֶׁר הֵגִיד³⁸¹ מְרַדְכִי עַל בְּגִתָּנָא וְתַרְשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי

- מאיר המקרא -

³⁸⁰ עי' אסת"ר פ"ט טי' ד: לאחר שעשה העץ הלך אצל מרדכי ומצאו שהיה יושב בבית המדרש והתינוקות יושבים לפניו ושקים במתניהם ועוסקים בתורה והיו צועקים ובוכים ומנה אותם ומצא שם ("ב") [כ"ב] אלף תינוקות השליך עליהם שלשאות של ברזל והפקיד עליהם שומרים ואמר למחר אהרוג אלו התינוקות תחלה ואח"כ אתלה את מרדכי והיו אמותיהם מביאות להם לחם ומים ואומרות להם בנינו אכלו ושתו קודם שתמותו למחר ולא תמותו ברעב מיד היו מניחין ידיהם על ספריהם ונשבעים בחיי מרדכי רבינו לא נאכל ולא נשתה אלא מתוך תעניתנו נמות געו כולם בבכיה עד שעלתה שועתם למרום ושמע הקב"ה קול בכייתם כבשתי שעות בלילה באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ועמד מכסא דין וישב בכסא רחמים ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים עמד משה רבינו לפני הקב"ה ואמר רבש"ע לא גדיים ולא טלאים הם אלא קטני עמך שהם שרויים בתענית היום שלשה ימים ושלושה לילות ולמחר רוצה האויב לשוחטם כגדיים וטלאים באותה שעה נטל הקב"ה אותן אגרות שגזר עליהם שהיו תחומות בחותם של טיט וקרעם והפיל על אחשוורוש בהלה באותו לילה הדא הוא דכתיב בלילה ההוא וגו'. ועי' אסת"ר פ"י טי' א: בלילה ההוא נדדה שנת המלך נדדו שמים כסאו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שראה את ישראל בצרה וכי יש שינה לפני המקום והלא כבר נאמר (תהלים קכ"א) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל אלא בזמן שישראל שרויין בצער ואו"ה בשלוה לכך נאמר (שם מ"ד) עורה למה תישן ה' ונדדה שנת המלך אחשוורוש שראה בחלומו את המן שנטל סייף להרגו ונבהל והקיץ משנתו ואמר לסופריו הביאו ספר הזכרונות לקרות ולראות מה שעבר עליו ופתחו הספרים ומצאו את הדבר שהגיד מרדכי על בגתנא ותרש וכיון שאמרו למלך הנה המן עומד בחצר אמר המלך אמת הדבר שראיתי בחלומי לא בא זה בשעה זו אלא להרגני. עי' מגילה טו ע"ב: בלילה ההוא נדדה שנת המלך, אמר רבי תנחום: נדדה שנת מלכו של עולם. ורבנן אמרי: נדדו עליונים, נדדו תחתונים. רבא אמר: שנת המלך אחשוורוש ממש. נפלה ליה מילתא בדעתיה, אמר: מאי דקמן דזמינתיה אסתר להמן? דלמא עצה קא שקלי עילויה דההוא גברא למקטליה. הדר אמר: אי הכי לא הוה גברא דרחים לי, דהוה מודע לי? הדר אמר: דלמא איכא איניש דעבד בי טיבותא ולא פרעתיה, משום הכי מימנעי אינשי ולא מגלו לי. מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים. עי' פרקי דרבי אליעזר (פרק מט): בלילה ההוא נדדה שנת המלך ואותה הלילה נד כסאו של מלך מלכי המלכים הב"ה, ונדדה המלך שבארץ ועמד משינתו, שראה בחלומו להמן שנטל את הסייף להרגו ונבהל ועמד משינתו, ואמר לבני המן שמשי וספרי כותבי ספרי המלך לקרות בספרים ולראות ולידע מה שעברו עליו, ופתחו הספרים ומצאו הדבר שהגיד מרדכי ולא היו רוצים לקרות אותה, והיו גוללין את הספרים, אמר להם המלך קראו מה שכתוב לפניכם ולא היו רוצין לקרות, והכתובין הם נקראים לפני המלך מאליהם, שנ' ויהיו נקראים לפני המלך, ויהיו קוראין (את) [אין] כתוב כאן, אלא ויהיו נקראים. עי' ילקוט (רמז תתנז): דבר אחר בלילה ההוא נדדה, שנת אבות העולם ממערת המכפלה שכן כתיב הילל ברוש כי נפל וגו', ואין ראש אלא אברהם שהיה ראש לאבות, בו בלילה נדדה שנת משה ואהרן שנאמר קול יללת הרועים וגו', בו בלילה נדדה שנת ישראל והיו בוכים ומספידים שנמכרו להמן לטבח, בו בלילה נדדה שנת מרדכי שהיה מתירא מפני המן שאמר למחר אני צולבו, בו בלילה נדדה שנת מלאכי השרת שנאמר הן אראלם צעקו חוצה, וכן כתיב נדדה שנת המלך זה מלכו של עולם, וכי שינה יש לפניו אלא כשישראל חוטאים עושה עצמו כישן שנאמר למה תישן ה', וכשעושים רצונו הנה לא ינום ולא יישן, רבי חמא בר גוריון אמר כל בעלי שינה לא טעמו שינה כל אותה הלילה, אסתר היתה עסוקה בסעודתו של המן, מרדכי עסוק בשקו ובתעניתו, המן היה עסוק בקורתו, אמרו ישראל רבש"ע כתבת בתורה איש כי ימות וכן אין לו, ואני להשמיד ולהרוג ולאבד, אמרו כל הדין ממונא למאן הוא ליפתח תרעא וליעול וליסב כל מאן דבעי, באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא למלאך שממונה על השינה בני בצרה והרשע הזה ישן על מטתו לך ונדוד את שנתו, באותה שעה ירד המלאך ונדד שנתו של אחשוורוש וחבטו בקרקע שס"ה פעמים, והיה המלאך עומד על גבו ואמר כפוי טובה כפוי טובה עמוד ועשה טובה למי שעשה אתך טובה, מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות, עשרת בניו של המן היו סנקתדרין של אחשוורוש, כיון שבאו לזכותו של מרדכי היו מדלגים והיו הכתבים פורחים מקמנטרא לקמנטרא, ובאים ונתנים לתוך חיקו של אחשוורוש, והיו קורין אין כתיב כאן אלא ויהיו נקראים, מאליהם היו נקראים, ר' יעקב בשם ר' חנינא אמר אל תתמה ומה להטיל שלום בין שבט לשבט היה הגורל מדבר דכתיב על פי הגורל תחלק נחלתו, ליתן חיים לאומה שלמה על אחת כמה וכמה, ויש אומרים אליהו ז"ל בא וכתבן שנא' וימצא ואין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד שנא' או מצא אבדה, א"ר יהושע בן אלעאי כל אותה הלילה היה אחשוורוש רואה המן על גביו וחרבו

המלך משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך אחשורוש: (ג) ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר³⁸²: (ד) ויאמר המלך מי בחצר³⁸³ והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו³⁸⁴: (ה) ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עמד בחצר ויאמר המלך יבוא: (ו) ויבוא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו ויאמר המן בלבו³⁸⁵ למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני³⁸⁶: (ז) ויאמר המן אל המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו: (ח) יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן בתר מלכות בראשו³⁸⁷: (ט) ונתן הלבוש והסוס על יד איש משרי המלך הפרתמים³⁸⁸ והלבישו את האיש אשר המלך חפץ ביקרו והרפיהו על הסוס ברחוב העיר

שלופה בידו ומעביר פורפירון מעליו ועטרה מעל ראשו ומבקש להרגו, הוה מתער ואמר דין בחלמא או חזווא הוא, עד היכן, עד ויאמר המלך מי בחצר.

³⁸¹ עי' אסת"ר פ"א סי' יד: א"ר שמואל בר אימי ארבעה דברים טובים היו באותו האיש [אחשורוש] וכו' א"ר פנחס וכל מי שהיה עושה בו טובה היה כותבה הדא הוא דכתיב וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי וגו'.

³⁸² עי' מגילה טז ע"א: לא נעשה עמו דבר, אמר רבא: לא מפני שאוהבין את מרדכי, אלא מפני ששונאים את המן.

³⁸³ עי' ילקוט (רמז תתרנז): ויאמר המלך מי בחצר, וכי בכל יום היה שואל כך, אלא אמרו לו המן בחצר, אמר אין פה חלום בלא אמת.

³⁸⁴ עי' אסת"ר פ"י סי' ב: לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו תנא לו הכין ועליו נאמר (שם ז') ולו הכין כלי מות חציו לדולקים יפעל בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל.

³⁸⁵ עי' אסת"ר פ"י סי' ג: ויאמר המן בלבו הרשעים ברשות לבם (בראשית כ"ז) ויאמר עשו בלבו (תהלים ז"ד) אמר נבל בלבו (מ"א י"ב) ויאמר ירבעם בלבו ויאמר המן בלבו אבל הצדיקים לבם ברשותם הדא הוא דכתיב (שמואל א' א') וחנה היא מדברת על לבה (דניאל א') וישם דניאל על לבו (ש"א כ"ז) ויאמר דוד אל לבו ודומין לבוראן (בראשית ח') ויאמר ה' אל לבו.

³⁸⁶ עי' פרקי דרבי אליעזר (פרק ג): וכל זרעם של עמלק אומרים בלבם ואין מגלים את הסוד בפיהם.

³⁸⁷ עי' קהלת רבה (פ"ה פ"א): ויאמר ה' אל לבו, ר' לוי ורבנן, רבי לוי אמר הן חושבין רעות בלבם ואני טובות בלבי, הן חושבים רעות בלבם ואני דן אותם בלבם שנא' (תהלים ל"ז) חרבם תבא בלבם, (אסתר ו) ויאמר המן בלבו, מיד השיב המן ואמר יביאו לבוש מלכות אמר לו הרבה לבושין יש לך אלא לבוש מלכות אותו שלבשת ביום שמלכת, וסוס אשר רכב עליו המלך, אמר לו הרבה סוסים יש לך אלא אותו הסוס שרכבת ביום שמלכת, ואשר נתן כתר מלכות בראשו, כיון שהזכיר לו את הכתר נשתנו פניו אמר הא מטיא ענתיה הה"ד כי בא החלום ברב ענין וקול כסיל ברב דברים.

³⁸⁸ עי' פרקי דרבי אליעזר (פרק מט): אמר המלך הרשע הזה לא דיו שאמר אלי על המלבוש ועל הסוס אלא אף על הכתר שבראשי, אם כן מה הניח לי, כיון שראה המן שכעס המלך על הכתר, חזר ואמר ונתן הלבוש והסוס על יד איש משרי המלך הפרתמים, אמר לו המלך צא ועשה כן למרדכי, שמע המן ונבהל ואמר לו אדני המלך הרבה מרדכי יש, אמר לו מרדכי היהודי, אמר לו יש יהודים הרבה, אמר לו היושב בשער המלך, אמר לו אדני המלך לא הייתי סבור כי אם על שר גדול היית אומ', לזה תן לו שדות וכרמים ודיו, אבל לזה מה יועיל לו, אמר לו עשה כאשר דברת, וגם אני יכול לתת לו כל מה שגזרת, אמר לו המלך אדני המלך אתן לך אחד מבני הגדולים ויעשה לו ככל מה שגזרת עלי, אמר לו חיי ראשי ומלכותי לך נאה לעשות כן, מיד לקח המן הלבוש והסוס והלך אצל מרדכי ושאל לו בשלום, אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים, אמר לו המן קום לבוש פורפירון של מלך, אמר לו רשע אין אתה רואה כי אני לבוש שק ויושב על האפר ממה שעשית לי, אלא הוליכני לבית המרחץ ואחר כך אלבש פורפירון של מלך, מה עשתה אסתר צותה לבל יעשה מרחץ ואם יאמר המן לבעלי המרחץ להדליקו אל ישמעו לו, הלך המן בכל המרחצאות ולא מצא והדליקו בעל כרחו הוא בעצמו, ושלח לבנו הגדול לקרא את מרדכי למרדכי"ה למרדכי למרחץ, לקח מרדכי והכה אותו ברגליו, אמר לו ולמה לא בא אביך בעצמו והלא עבד הוא לי, הלך אצל אביו ואמר לו, הלך הוא בעצמו בעל כרחו ונכנס עמו לבית המרחץ וגלח את ראשו ויצא והלבשו אמר עלה ורכוב על הסוס, אמר לו מעוניי הצום אין בי כח לעלות ולרכוב על הסוס, מה עשה המן השפיל את עצמו ונתן מרדכי רגלו על צוארו ועלה ורכב על הסוס, ומר"מ ומדרמי עליה חד כרעא בעא ליה בכרעא אחריתי, אמר לו המן והלא כתוב בתורה בנפול אויבך אל תשמח, אמר לו רשע בישראל כתוב זה, אבל באומות העולם ואתה על במותימו תדרוך, ובא מרדכי אצל המלך, והוא מכריז עליו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, וישב לו במושב כבודו על שער המלך, והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש על מה שאירע לו, אמרה לו זרש אשתו וכל אסטרוגולין שלו

וְקָרְאוּ לְפָנָיו כְּכֹה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפִיץ בִּיקָרוֹ: (י) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֶמֶן מֵהָר קַח אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַעֲשֶׂה בֵּן לְמַרְדֳּכַי הַיְהוּדִי הַיּוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ אֵל תִּפְּל דְבַר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: (יא) וַיִּקַּח הֶמֶן אֶת הַלְבוּשׁ וְאֶת הַסּוּס³⁸⁹ וַיִּלְבַּשׁ אֶת מַרְדֳּכַי וַיִּרְכַּבְהוּ בְּרֹחוֹב הָעִיר וַיִּקְרָא לְפָנָיו כְּכֹה יַעֲשֶׁה לְאִישׁ אֲשֶׁר הִמְלִיךְ חֲפִיץ בִּיקָרוֹ: (יב) וַיֵּשֶׁב מַרְדֳּכַי אֵל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ³⁹⁰ וְהֶמֶן נִדְחַף אֶל בֵּיתוֹ אֲבָל וַחֲפוּי רֹאשׁוֹ³⁹¹: (יג) וַיִּסְפֹּר הֶמֶן לְזֹרֵשׁ אֵשֶׁתוֹ³⁹² וּלְכָל אֲהָבָיו אֶת כָּל אֲשֶׁר קָרְהוּ³⁹³ וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו³⁹⁴ וְזֹרֵשׁ אֵשֶׁתוֹ אִם מִזְרַע

שמעת מה עשו לפרעה במצרים, אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו, באותה שעה באו נערי אסתר לקחו את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר בששה עשר בניסן. ועי' לעיל הערה 224.

³⁸⁹ עי' אסת"ר פ"י סי' ד: מהר קח את הלבוש ואת הסוס ויקח המן את הלבוש ואת הסוס הלך לו אצל מרדכי כיון שהגידו למרדכי שהוא בא נתיירא עד מאד והיה יושב ותלמידיו לפניו אמר להם לתלמידיו בני רוצו והבדלו מכאן שלא תכוו בגחלתי שהרי המן הרשע בא להרגני אמרו אם תמות נמות עמך אמר להם א"כ נעמוד בתפלה ונפטר מתוך התפלה וחסלון צלותהון יתבון ועסקין בהלכות מצות העומר שהרי אותו היום ט"ז בניסן היה ובאותו היום היו מקריבין עומר בזמן שבית המקדש קיים אתא המן לגביהון אמר לון במה אתון עסקין אמרו לו במצות העומר הדא הוא דכתיב (ויקרא ב') ואם תקריב מנחת בכורים לה' וגו' תמן אמרי הלכות קמיצה אחוה ליה ודבר אחד שהיו קומצין מן העומר אמר לון והדין עומרא מהו דדהב או דכסף אמרי ליה לא דדהב ולא דכסף ולא דחטיטין אלא דשעורין אמר לון בכמה הוא טימיה דידיה הוה בעשרה קנטרין אמרין ליה סגיין בעשרה מנין אמר לון קומו דנצחון עשרה מנכון לעשרה אלפי קנטרין דכסף דילי כיון דחסל ממצלי אמר ליה המן למרדכי לבוש הדין לבושא דמלכא אמר לו מה את מבזה מלכות אית בר נש לביש לבושא דמלכותא ולא סח אזל בעא בלנא ולא אשכח מה עבד אסר חרציה ועאל ואסחי כיון דנפק אמר לו סב לביש הדין כלילא אמר לי' מה את מבזה מלכותא אית בר נש לביש כלילא דמלכותא ולא מספר אזל בעי ספר ולא אשכח מה עביד אזיל לביתיה ואיייתי ספרא ויתיב וקא מספר ליה שרי ומתנח אמר ליה מה לך מתנח א"ל ווי לאבנה דההוא גברא מעביר דומין פנטון קומין קלטו עביד בלן ספר א"ל ובההיא שאילית לך לית אנא חכים לאבוי דההוא גברא בלן וספר בכפר קריינוס ואת משכחת מאני ספרא דידיה אמר ליה קום רכוב על הדין סוסיא אמר ליה לית בי כח דאנא סב אמר ליה ולית אנא גבר סב אמר לו ולא את הוא דגרמת לנפשך אמר ליה קום דאנא סמיך קדלי ואת דריס עלוי וסליק ורכב למקיימה לכון מה דאמר כתבא (דברים לב) ואתה על במותימו תדרך. ועי"ש סי' ה: ד"א ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וגו' אתא לגבי מרדכי ואמר עמוד ולבוש כמה ביש גאד דההוא גברא אמש אני הייתי עסיק להתקין ליה צליבא והקב"ה מתקין ליה כלילא אני הייתי מתקן לך חבלים ומסמרים והקב"ה מתקן לך לבוש מלכותא אנא בעינא מן מלכא למיצליב יתך על צליבא והוא אמר לי למירכב לך על סוסיא עמוד ולבוש ועביד ליה כל מה דאמרן לעיל וכיון דרכיב התחיל מקלס להקב"ה (תהלים ל') ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני ה' העלית משאול נפשי חייתני מירדי בור תלמידיו מה היו אומרים (שם) זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבוקר רנה אותו רשע מה היה אומר (שם) ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם ה' ברצונך העמדתה להררי עוז הסתרת פניך הייתי נבהל אסתר מה היתה אומרת (שם) אליך ה' אקרא ואל אדני אתחנן מה בצע בדמי ברדתך אל שחת היווך עפר היגיד אמתך כנסת ישראל מה היתה אומרת (תהלים ל) שמע ה' וחנני וגו' הפכת מספדי למחול לי וגו' ורוח הקדש מה היתה אומרת (שם) למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך בתו של המן נשקפה מן החלון לראות בצליבא וכיון שראתה מרדכי רוכב ואביה מכריז לפניו ככה יעשה לאיש השליכה עצמה לארץ ומתה.

³⁹⁰ עי' אסת"ר פ"י סי' ו: וישב מרדכי אל שער המלך מלמד ששב לשקו ולתעניתו אמר רבי חלבו כל מי ששובש שק ומתענה אינו מעבירו ממנו עד שתעשה בקשתו.

³⁹¹ עי' מגילה טז ע"א: כי הוה נקיט ואזיל בשבילא דבי המן חזיתיה ברתיא דקיימא איגרא. סברה: האי דרכיב אבוה, והאי דמסגי קמיה מרדכי. שקלה עציצא דבית הכסא ושדיתיה ארישא דאבוה. דלי עיניה וחזת דאבוה הוא, נפלה מאיגרא לארעא ומתה. והיינו דכתיב וישב מרדכי אל שער המלך אמר רב ששת: ששב לשקו ולתעניתו. והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש, אבל על בתו, וחפוי ראש על שאירע לו.

³⁹² עי' אסת"ר פ"י סי' ח: ויספר המן לזרש אשתו וגו' באותה שעה באו סריסי המלך והביאוהו לסעודה ביום ששה עשר בניסן כיון שאכלו ושתו אמר המלך לאסתר מה שאלתך אמרה לו אדוני המלך איני שואלת ממך אלא נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי.

³⁹³ עי' לעיל ד ז.
³⁹⁴ עי' מגילה טז ע"א: ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו וגו', קרי להו אהביו וקרי להו חכמיו. אמר רבי יוחנן: כל האומר דבר חכמה, אפילו באומות העולם נקרא חכם.

היהודים³⁹⁵ מרדכי אשר החלות לנפל לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו³⁹⁶: (יד) עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהלו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר

פרק ז

(א) ויבא המלך והמן לשתות עם אסתר המלכה³⁹⁷: (ב) ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש: (ג) ותען אסתר המלכה ותאמר אם מצאתי חן בעיניך המלך ואם על המלך טוב תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי: (ד) כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שוה בנזק המלך³⁹⁸: (ה) ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן: (ו) ותאמר אסתר איש צר ואויב³⁹⁹ המן הרע הזה⁴⁰⁰ והמן נבעת מלפני המלך והמלכה: (ז) והמלך קם בחמתו⁴⁰¹ ממשתה היין אל גנת הבית והמן עמד לבקש על נפשו⁴⁰² מאסתר המלכה כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך: (ח) והמלך שב מגנת הבית אל בית משתה היין והמן נפל על המטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו: (ט) ויאמר חרבונה אהר מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי⁴⁰³ אשר דבר טוב על המלך עמד בבית המן

- מאיר המקרא -

³⁹⁵ עי' מגילה טז ע"א: אם מזרע היהודים מרדכי וגו', אמרו ליה: אי משאר שבטים קאתי יכלת ליה, ואי משבט יהודה ובנימין ואפרים ומנשה לא יכלת ליה. יהודה דכתיב ידך בערף איביך, אינך דכתיב בהו לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך.

³⁹⁶ עי' מגילה טז ע"א: כי נפל תפול לפניו, דרש רבי יהודה בר אלעאי: שתי נפילות הללו למה? אמרו לו: אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים. כשהן יורדין יורדין עד עפר, וכשהן עולין עולין עד לכוכבים.

³⁹⁷ עי' תנחומא ויחי (פרק יד): בנימין זאב יטרף מדבר באסתר המלכה בבקר יאכל עד ויבא המלך והמן לשתות (אסתר ג) ולערב יחלק שלל ויתלו את המן מה כתיב אחריו ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר בית המן.

³⁹⁸ עי' מגילה טז ע"א: אין הצר שוה בנזק המלך. אמרה לו: צר זה אינו שוה בנזק של מלך: איקני בה בושתי, וקטלה, השתא איקני בדידי, ומבעי למקטלי.

³⁹⁹ עי' שמ"ר (פל"ח סי' ד): איש צר ואויב, ולמה צר ואויב, אלא צר למעלן ואויב למטון, צר לאבות ואויב לבנים, צר לי ואויב לך.

⁴⁰⁰ עי' מגילה טז ע"א: ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה אמר רבי אלעזר: מלמד שהיתה מחווה כלפי אחשוורוש, ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן.

⁴⁰¹ עי' מגילה טז ע"א: והמלך קם בחמתו וגו' והמלך שב מגנת הבית, מקיש שיבה לקימה, מה קימה בחימה אף שיבה בחימה, דאזל ואשכח למלאכי השרת דאיזמו ליה כגברי וקא עקרי לאילני דבוסתני, ואמר להו: מאי עובדיכו? אמרו ליה: דפקדינן המן. אתא לביתיה והמן נפל על המטה, נופל? נפל מיבעי ליה! אמר רבי אלעזר: מלמד שבא מלאך והפילו עליה [נופל לשון עושה והולך, נופל ורוצה לזקוף, והמלאך מפילו (רש"י)]. אמר: ויי מביתא ויי מברא. עי' אסת"ר פ"י סי' ט: והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל גנת הבית מה עשה מיכאל המלאך התחיל מקצץ את הנטיעות לפניו והוסיף חמה על חמתו.

⁴⁰² עי' אסת"ר פ"י סי' ט: ושב אל משתה היין והמן עמד לבקש על נפשו מה עשה מיכאל דחפו על אסתר והיתה מצעקת אדוני המלך הרי הוא כבשני לפניך ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית ושמע המן הדבר הזה ונפלו פניו.

⁴⁰³ עי' מגילה טז ע"א: ויאמר חרבונה וגו' אמר רבי אלעזר: אף חרבונה רשע באותה עצה היה, כיון שראה שלא נתקיימה עצתו מיד ברח, והיינו דכתיב וישלך עליו ולא יחמל מידו ברוח יברח. ועי' אסת"ר פ"י סי' ט: מה עשה אליהו זכור לטוב נדמה לחרבונה ואמר לו אדוני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי וגו' דא"ר פנחס צריך לומר חרבונה זכור לטוב ואמר רב צריך לומר ארור המן ארורים בניו ארורה זרש אשתו כדכתיב (משלי י') ושם רשעים ירקב מיד צוה המלך לתלותו על העץ אשר הכין למרדכי ועליו אמר שלמה בחכמתו (שם י"א) צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו שהשכים המן לתלות את מרדכי ונתלה הוא על העץ אשר הכין למרדכי ונתן את כל אשר להמן לאסתר המלכה ואסתר נתנה למרדכי הדא הוא דכתיב ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה את בית המן צורר היהודים וגו'.

גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עלי: (י) ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה⁴⁰⁴

פרק ח

(א) ביום ההוא נתן המלך אחשוורוש לאסתר המלכה את בית המן צרר היהודיים (היהודים)⁴⁰⁵ ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה⁴⁰⁶: (ב) ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי⁴⁰⁷ ותשם אסתר את מרדכי על בית המן⁴⁰⁸: (ג) ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותפל לפני רגליו ותתחנן לו להעביר את רעת המן האנגי ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים⁴⁰⁹ (ד) וישט המלך לאסתר את שרבת הזהב ותקם אסתר ותעמד לפני המלך: (ה) ותאמר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפני וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו יכתב להשיב את הספרים מחשבת המן בן המדתא האנגי אשר כתב לאבד את היהודים אשר בכל מדינות המלך: (ו) כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וראיתי באבדן מולדתי: (ז) ויאמר המלך אחשוורוש לאסתר המלכה ולמרדכי היהודי הגה בית המן נתתי לאסתר ואתו תלו על העץ על אשר שלח ידו ביהודיים (ביהודים): (ח) ואתם כתבו על היהודים פטוב בעיניכם⁴¹⁰ בשם המלך וחתמו בטבעת המלך כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב: (ט) ויקראו ספרי המלך בעת ההיא בחדש השלישי הוא חדש סיון בשלושה ועשרים בו ויכתב בכל אשר צוה מרדכי אל היהודים ואל האחשדרפנים והפחות ושרי המדינות אשר מהדו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם בלשנו ואל היהודים ככתבם וכלשונם⁴¹¹: (י) ויכתב בשם המלך אחשוורוש ויחתום בטבעת המלך וישלח ספרים ביד הרצים בפוסים רכבי הרקש האחשדרפנים בני הרמכים: (יא) אשר נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר להקהל ולעמד על נפשם להשמיד ולהרוג ולאבד את כל חיל עם ומדינה הצרים אתם טף ונשים ושללם לבו: (יב) ביום אחד בכל מדינות המלך אחשוורוש בשלושה עשר לחדש שנים

- מאיר המקרא -

⁴⁰⁴ עי' מגילה טז ע"א: וחמת המלך שככה, שתי שכיכות הללו למה? אחת של מלכו של עולם ואחת של אחשוורוש, ואמרי לה: אחת של אסתר ואחת של ושת. ועי' לעיל הערה 252.

⁴⁰⁵ עי' לעיל הערה 403.

⁴⁰⁶ עי' לעיל ב.

⁴⁰⁷ עי' לעיל הערה 325. עי' אסתר רבה (פ"ז סי' כ): ויסר המלך את טבעתו ויתנה להמן, רבנן אמרין אחשוורוש שונא את ישראל יותר מהמן הרשע, מנהגו של עולם דרכו של לוקח ליתן ערבון למוכר ברם הכא המוכר נותן ערבון, הה"ד ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה להמן.

⁴⁰⁸ עי' במ"ר (פ"י סי' ב): למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידך, מעשה ידיו של אדם אלו בניו, חיבל חבל כתיב זה היה המן שנחנק בחבל ומניין שהיה ממונו למרדכי שנאמר (אסתר ח) ותשם אסתר את מרדכי על בית המן מדה כנגד מדה.

⁴⁰⁹ עי' לעיל הערה 339.

⁴¹⁰ עי' אסתר פ"י סי' י: ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך ושלחו לכל המדינות להשמיד להרוג ולאבד את כל שונאי היהודים ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא להם (ישעיה נה) והיה לה' לשם זה הנס שעשה הקב"ה שלא נעשה כמוהו יש לך בעולם שנעשה כנס הזה שעשו נקמה ישראל בא"ה ועשו בשונאיהם כרצונם.

⁴¹¹ עי' מגילה ח ע"ב: אין בין ספרים לתפלין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, וכו' כאן במגילה, כאן בספרים. מגילה מאי טעמא דכתיב בה ככתבם וכלשונם. ועי' סנהדרין כב ע"א: ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם, מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה. ועי' שיה"ש (פ"ו סי' ח): ששים המה מלכות, ר' חייא ציפורה ורבי לוי פתרי קרייה בא"ה, ר' חייא אמר ששים ושמונים הרי מאה וארבעים, ארבעים מהם יש להם לשון ואין להם כתב, וארבעים מהם אין להם לשון ויש להם כתב, ועלמות אין מספר, השאר מהם שאין להם לא כתב ולא לשון, יכול אף ישראל כן, ת"ל (אסתר ח) ואל היהודים ככתבם וכלשונם.

עֲשֶׂה הוּא הַדָּשׁ אֲדָר: (יג) פִּתְשֹׁן הַכֶּתֶב⁴¹² לְהַנְתֵּן דַּת בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה גְלוּי לְכָל הָעַמִּים וְלִהְיוֹת הַיְהוּדִים (הַיְהוּדִים) עֲתוּדִים (עֲתוּדִים) לְיוֹם הַזֶּה לְהִנָּקֵם מֵאִיְבֵיהֶם: (יד) הָרָצִים רִכְבֵי הָרֶכֶשׁ הָאֲחֻשְׁתָּרָנִים יֵצְאוּ מִבְּהַלִּים וְדַחוּפִים בְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ⁴¹³ וְהַדַּת נִתְּנָה בְּשׁוֹשׁוֹן הַבִּירָה: (טו) וּמְרַדְכֵי יֵצְאוּ מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ בְּלָבוּשׁ מְלָכוֹת⁴¹⁴ תְּכֵלֶת וְחֹר וְעִמְרַת זָהָב גְּדוּלָּה וְתַכְרִיף בּוּיץ וְאַרְנָמָן וְהַעִיר שׁוֹשׁוֹן צְהֵלָה וְשִׁמְחָה⁴¹⁵: (טז) לַיְהוּדִים הַיְתָה אֹרְהָ וְשִׁמְחָה וְשִׁשׁ וְיִקְר⁴¹⁶: (יז) וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וְעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דָּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מִגִּיעַ⁴¹⁷ שִׁמְחָה וְשׁוֹשׁוֹן לַיְהוּדִים⁴¹⁸ מִשְׁתָּה יוֹם טוֹב וְרַבִּים מְעַמֵי הָאָרֶץ מִתְּיַהֲדִים כִּי נָפַל פָּחַד הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם⁴¹⁹:

פרק ט

- מאיר המקרא -

⁴¹² עי' אסתר רבה (פ"ז סי' כד): פתשגן הכתב, אנטגרפון דאיגרתא, להנתן דת בכל מדינה ומדינה להיות עתידיים ליום הזה, א"ר לוי אומות העולם נבואתן סתומה ואינן יודעין אם ליהרג ואם להרוג, משל לאדם שהיה מהלך בדרך מן דוחקא דאורחא אסתבע קרסוליה אמר הלואי הוה לי חד חמר, עבר עלוי חד רומי דילדיית חמרתיה חד עולאי, א"ל סב ארכב הדין עולאי, אמר הא צלותי אישתמע ברם אנא לא שאליית כהוגן אם למרכב אם למרכיבה, כך נבואתן של או"ה להיות עתידיים ליום הזה ואינן יודעים אם להרוג אם ליהרג, אבל ישראל נבואתן מפורשת להיות היהודים עתידיים ליום הזה להנקם מאויביהם.

⁴¹³ עי' אסת"ר (פ"ז סי' כה): הרצים יצאו דחופים בדבר המלך וגו' והמלך והמן ישבו לשתות אמר ר' חנין מאן דאמר רחמנא ותרן הוא יתותרון מעוהי אבל מאריך רוחיה וגבי דידיה, אמר להם לשבטים אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה כך אני אעשה לכם, הדא הוא דכתיב והמלך והמן ישבו לשתות, היה אחד מישראל יוצא לשוק ומבקש ליקח ליטרא בשר או אגודה של ירק היה הפרסי חונקו ואומר לו למחר אני הורגך ומבזבז את ממונך, הדא הוא דכתיב והעיר שושן נבוכה, אמר רבי יששכר דכפר מנדי ומה אם מי שמחל ואמר (בראשית מ"ה) לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וגו' ראה עד היכן היא מתוקנת שהרי עד ימי מרדכי אותו עונש של מכירת יוסף קיים מי שאינו מוחל על אחת כמה וכמה.

⁴¹⁴ עי' אסת"ר פ"י סי' יב: ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו' רבי פנחס אומר מלך מרדכי על היהודים מה המלך לובש פורפרין כך מרדכי לבש פורפרין מה המלך עושה עטרה כלולה בראשו כך מרדכי לובש ועטרת זהב גדולה מה המלך אימתו על כל הארץ כך מרדכי אימתו עליהם שנאמר כי נפל פחד מרדכי עליהם מה המלך מוניטה שלו הולכת בכל הארץ כך מרדכי מוניטה שלו הולכת ומה מוניטה שלו מרדכי מכאן ואסתר מכאן למה שהיה איש טוב ואיש שלום ומבקש שלום שנאמר כי מרדכי היהודי וגו' ועליו אמר הכתוב (תהלים ל"ז) שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום.

⁴¹⁵ עי' מגילה יא ע"א: רבא פתח לה פתחא להא פרשתא מהכא: ברבות צדיקים ישמח העם ובמשל רשע יאנח עם, ברבות צדיקים ישמח העם זה מרדכי ואסתר, דכתיב והעיר שושן צהלה ושמחה, ובמשל רשע יאנח עם זה המן, דכתיב והעיר שושן נבוכה.

⁴¹⁶ עי' מגילה טז ע"ב: ליהודים היתה אורה ושמחה ושושן ויקר, אמר רב יהודה: אורה זו תורה, וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור. שמחה זה יום טוב, וכן הוא אומר ושמחת בחגך, ששון זו מילה, וכן הוא אומר שש אנכי על אמרתך, ויקר אלו תפלין, וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפלין שבראש. ועי' לעיל הערה 311.

⁴¹⁷ עי' לעיל ב, ד, ג.

⁴¹⁸ עי' לעיל הערה 215.

⁴¹⁹ עי' גרים (פ"א ה"ג): כל המתגייר לשום אשה, לשום אהבה, לשום יראה, אינו גר. וכן היו רבי יהודה ורבי נחמיה אומרים כל אותם שנתגיירו בימי מרדכי ואסתר אינם גרים, שנאמר ורבים מעמי הארץ מתייהדים כי נפל פחד היהודים עליהם, וכל שאינו מתגייר לשם שמים אינו גר. ועי' אסתר רבה (פ"ו סי' ב): מרדכי בימיו הכירו הבריות גדולתו של הקדוש ברוך הוא, הה"ד ורבים מעמי הארץ מתייהדים ויחד שמו של הקדוש ברוך הוא וקדשו ולפיכך נקרא יהודי דכתיב איש יהודי אל תקרי יהודי אלא יחידי. עי' לעיל הערה 414.

(א) ובשנים עשר חדש הוא חדש אדר בשלושה עשר יום בו אשר הגיע דבר המלך ודרתו להעשות ביום אשר שברו איבי היהודים⁴²⁰ לשלוט בהם ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים הקמה בשנאייהם: (ב) נקהלו היהודים בעריהם בכל מדינות המלך אחשוורוש לשלח יד במבקשי רעתם ואיש לא עמד לפנייהם כי נפל פחדם על כל העמים⁴²¹: (ג) וכל שרי המדינות והאחשדרפנים והפחות ועשי המלאכה אשר למלך מנשאים את היהודים כי נפל פחד מרדכי עליהם⁴²²: (ד) כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות⁴²³ כי האיש מרדכי הולך וגדול: (ה) ויכו היהודים בכל איביהם מכת הרב והרג ואבדן ויעשו בשנאייהם כרצונם⁴²⁴: (ו) ובשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש: (ז) ואת פרשנדתא ואת דלפון ואת אספתא: (ח) ואת פורתא ואת אדליא ואת ארידתא: (ט) ואת פרמשתא ואת אריסי ואת ארדי ואת וינתא: (י) עשרת בני המן בן המדתא ערר היהודים הרגו ובבזה לא שלחו את ידם: (יא) ביום ההוא בא מספר ההרונים בשושן הבירה לפני המלך: (יב) ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים ואבד חמש מאות איש ואת עשרת בני המן בשאר מדינות המלך מה עשו ומה שאלתך וינתן לה ומה בקשתך עוד ותעש: (יג) ותאמר אסתר אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום ואת עשרת בני המן יתלו על העץ: (יד) ויאמר המלך להעשות בן ונתנתן דת בשושן ואת עשרת בני המן תלו⁴²⁵: (טו) ויקהלו היהודיים (היהודים) אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר ויהרגו בשושן שלש מאות איש ובבזה לא שלחו את ידם⁴²⁶: (טז) ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו ועמד על נפשם ונזח מאיביהם והרגו בשנאייהם חמשה ושבעים אלף ובבזה לא שלחו את ידם: (יז) ביום שלשה עשר לחדש אדר ונזח בארבעה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה: (יח) והיהודיים (היהודים) אשר בשושן נקהלו בשלשה עשר בו ובארבעה עשר בו ונזח בחמשה עשר בו ועשה אתו יום משתה ושמחה: (יט) על בן היהודים הפרושים (הפרושים) הישבים בערי הפרזות⁴²⁷ עשים

- מאיר המקרא -

⁴²⁰ עי' מסכת סופרים (פ"ד ה"ז): וכשם שקורין בתורה ומפטירין בנביא ביום, כך חייבין במגילה לקרותה ביום, שנאמר ביום אשר שברו אויבי היהודים, ותני עלה כל היום כשר לקרות את המגילה. ועי' לעיל הערה 410.

⁴²¹ עי' אסת"ר פ"י סי' יא: נקהלו היהודים בעריהם וגו' ואיש לא עמד בפניהם כי נפל פחדם על כל העמים וישראל מתגברים כאריה שנפל בעדרי צאן ומכה והולך ואין מציל מידו הדא הוא דכתיב (מיכה ה') והיה שארית יעקב בגוים בקרב עמים רבים כאריה בבהמות יער וככפיר בעדרי צאן וגו' והרגו בניו של המן ותלאום אנדריאנוס קיסר אמר לו לר' יהושע גדולה היא הכבשה שעומדת בין שבעים זאבים אמר לו גדול הוא הרועה שמצילה ושוברן לפנייהם הדא הוא דכתיב (ישעיה נ"ד) כל כלי יוצר עליך לא יצלח וגו'.

עי' הערה 414 ⁴²²

⁴²³ עי' ב"ר (פל"ו סי' יא): כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות, יצא לו מוניטין, ומה מוניטין שלו שק ואפר מיכן ועטרת זהב מיכן. ועי' ויק"ר (פל"ו סי' ב): גפן ממצרים תסיע (תהלים פ, ט). וכו' מה הגפן הזאת שרביט אחד יוצא ממנה ושולט בכל האילנות, כך הן ישראל, צדיק אחד מהן יוצא ושולט מסוף העולם ועד סופו, הה"ד ויוסף הוא השליט על הארץ וגו' (בראשית מב, ו). ויהי י"י את יהושע וגו' (יהושע ו, כז). ויצא שם דוד בכל הארצות וגו' (דה"א יד, יז). ושלמה היה מושל בכל הממלכות (מ"א ה, א). כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות (אסתר ט, ד). עי' לעיל הערה 414.

⁴²⁴ עי' לעיל הערה 410.

⁴²⁵ עי' פרקי דרבי אליעזר (פרק מט): ר' אליעזר אומר ארבעים בניו היו לו להמן עשרה כותבי המלך ושלשים מושלים בכל המדינות, שנ' ואת עשרת בני המן תלו, וכלם נתלו על עץ אביהם, שנ' עשרת בני המן תלו על העץ, וכתוב אחר אומר ואת עשרת בני המן תלו

⁴²⁶ עי' מגילה ז ע"א: רבי יוסי בן דורמסקית אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר ובבזה לא שלחו את ידם.

⁴²⁷ עי' מגילה ב ע"ב: כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר וכו' מנהגי מילי? אמר רבא: דאמר קרא על כן היהודים הפרזים הישבים בערי הפרזות, וגו' מדפרזים בארבעה עשר מוקפין בחמשה עשר. ועי"ש יט ע"א: משנה. בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר, אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו, ואם לאו קורא עמהן. ומהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה

את יום ארבעה עשר לה' אדר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו⁴²⁸:
 (כ) ויכתב מרדכי את הדברים האלה וישלח ספרים אל כל היהודים אשר בכל מדינות
 המלך אחשוורוש הקרובים והרחוקים: (כא) לקים עליהם להיות עשים את יום ארבעה
 עשר לה' ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה⁴²⁹: (כב) כימים אשר נחו בהם
 היהודים מאויביהם⁴³⁰ והחדש אשר נהפך להם⁴³¹ מיגון לשמחה ומאכל ליום טוב לעשות
 אותם ימי משתה ושמחה⁴³² ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים⁴³³: (כג) וקבל
 היהודים⁴³⁴ את אשר החלו לעשות ואת אשר כתב מרדכי אליהם: (כד) כי המן בן
 המדתא האגני צרר כל היהודים חשב על היהודים לאבדם והפיל פור הוא הגורל להם
 ולאבדם⁴³⁵: (כה) ובבאה לפני המלך אמר עם הספר⁴³⁶ ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב

ידי חובתו? רבי מאיר אומר: כולה, רבי יהודה אומר: מאיש יהודי. רבי יוסי אומר: מאחר הדברים
 האלה. גמרא. אמר רבא: לא שנו אלא שעתיד לחזור בלילי ארבעה עשר, אבל אין עתיד לחזור
 בלילי ארבעה עשר קורא עמהן. אמר רבא: מנא אמינא לה דכתיב על כן היהודים הפרזים הישבים
 בערי הפרזות, מכדי כתיב היהודים הפרזים, למה לי למיכתב הישבים בערי הפרזות? הא קמשמע
 לן: דפרוז בן יומו נקרא פרוז. אשכחן פרוז, מוקף מנא לן? סברא הוא, מדפרוז בן יומו קרוי פרוז
 מוקף בן יומו קרוי מוקף.

⁴²⁸ ע' לקמן פסוק כב.

⁴²⁹ ע' מגילה ד ע"ב: חל להיות בערב שבת וכו' מתניתין מני? אי רבי, אי רבי יוסי. מאי רבי
 דתניא: חל להיות בערב שבת כפרים ועיירות גדולות מקדימין ליום הכניסה, ומוקפין חומה קורין
 בו ביום. רבי אומר: אומר אני, לא ידחו עיירות ממקומן, אלא אלו ואלו קורין בו ביום. מאי טעמא
 דתנא קמא? דכתיב בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן עיירות
 קודמות למוקפין. ואימא: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אין נדחין עיירות ממקומן אף כאן לא
 ידחו עיירות ממקומן! שאני הכא דלא אפשר. ורבי, מאי טעמא? בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה
 אין עיירות נדחין ממקומן אף כאן לא ידחו עיירות ממקומן. ואימא: בכל שנה ושנה, מה כל שנה
 ושנה עיירות קודמות למוקפין אף כאן נמי עיירות קודמות למוקפין! שאני הכא דלא אפשר. וע' שם
 ו ע"ב: אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון לארבעה עשר שבאדר השני אלא מקרא מגילה
 ומתנות, הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין. ואילו סדר פרשיות לא מיירי. אמר רבי חייא בר
 אבין אמר רבי יוחנן: הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי. אמר רבי יוחנן:
 ושניהם מקרא אחד דרשו: בכל שנה ושנה. רבי אליעזר ברבי יוסי סבר: בכל שנה ושנה, מה כל
 שנה ושנה אדר הסמוך לשבט אף כאן אדר הסמוך לשבט, ורבן שמעון בן גמליאל סבר: בכל שנה
 ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן אף כאן אדר הסמוך לניסן. בשלמא רבי אליעזר ברבי
 יוסי מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא? אמר רבי
 טבי: טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף. רבי אלעזר אמר: טעמא דרבן
 שמעון בן גמליאל מהכא, דכתיב לקים את אגרת הפרים הזאת השנית.

⁴³⁰ ע' מגילה ב ע"א: ורבי שמואל בר נחמני אמר: אמר קרא כימים אשר נחו בהם היהודים, ימים
 כימים לרבות אחד עשר ושנים עשר.

⁴³¹ ע' תלמוד ירושלמי מגילה (פרק א הלכה א): תני בשם רבי נתן כל החדש כשר לקריאת המגילה
 מה טעמא [שם כב] והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה וגו' א"ר חלבו ובלבד עד חמשה עשר
 דא"ר אבהו בשם ר' לעזר לא יעבור

⁴³² ע' פסחים סח ע"ב: אמר רב יוסף: הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם מאי טעמא ימי משתה
 ושמחה כתיב ביה. וע' מגילה ה ע"ב: הספד ותענית קבילו עליהו, מלאכה לא קבילו עליהו.
 דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו
 יום טוב לא כתיב. ועי"ש ז ע"ב: אמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, מאי
 טעמא ימי משתה ושמחה כתיב.

⁴³³ ע' מגילה ז ע"א: תני רב יוסף: ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד. ומתנות
 לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם.

⁴³⁴ ע' בראשית רבה (פרשת ויחי פרשה צו): אמר ר' יהושע בן לוי שלשה דברים גזרו בית דין
 שלמטון, והסכים הקדוש ברוך הוא מלמעלן עימהם, ואילו הן אחד בימי עזרא, וכו' ואחד בימי
 מרדכי ואסתר, שנ' קיימו וקבלו היהודים (אסתר ט כז), ומניין שהסכים הקדוש ברוך הוא עמהן,
 וקיבלו אין כת', אלא וקבל היהודים, מיכן שהסכים הקדוש ברוך הוא עמהן.

⁴³⁵ ע' לעיל הערה 335.

⁴³⁶ ע' מגילה טז ע"ב: ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים, אמר רבי אבהו:
 מלמד שבא מלאך וסטרו על פיו. ובבאה לפני המלך אמר עם הספר, אמר? אמרה מבעי ליה! אמר
 רבי יוחנן: אמרה לו: יאמר בפה מה שכתוב בספר.

חמש מגילות

על היהודים על ראשו⁴³⁷ ותלו אתו ואת בניו על העיץ: (כו) על בן קראו לימים האלה פורים על שם הפור על בן על כל דברי האגרת הזאת⁴³⁸ ומה ראו על בכה ומה הגיע אליהם: (כז) קימו וקבלו וקבלו היהודים עליהם⁴³⁹ ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם⁴⁴⁰ ולא יעבור⁴⁴¹ להיות עשים את שני הימים האלה ככתבם וכמונמם⁴⁴² בכל שנה ושנה: (כח) והימים⁴⁴³ האלה נזכרים ונעשים⁴⁴⁴ בכל דור ודור משפחה ומשפחה⁴⁴⁵ מדינה ומדינה⁴⁴⁶ ועיר ועיר⁴⁴⁷ וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים⁴⁴⁸ וזכרם לא יסוף מזרעם⁴⁴⁹: (כט) ותכתב

- מאיר המקרא -

ע"י לעיל הערה 339. ⁴³⁷

⁴³⁸ ע"י ירושלמי מגילה (פרק ב הלכה ד): מתני' מאיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו ר"מ אומר כולה ר' יודה אומר [שם ב ה] מאיש יהודי ור' יוסי אומר [שם ג א] מאחר הדברים האלה: גמ' ר' אבהו בשם ר' לעזר מ"ד כולה [שם ט כו] על כן על כל דברי האגרת הזאת מ"ד מאיש יהודי ומה ראו על ככה מ"ד מאחר הדברים האלה ומה הגיע אליהם. וע"י בבלי יט ע"א: רב הונא אמר מהכא: ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם, מאן דאמר כולה מה ראה אחשוורוש שנשתמש בכלים של בית המקדש על ככה משום דחשיב שבעים שנין ולא איפרוק. ומה הגיע אליהם דקטל ושתי, ומאן דאמר מאיש יהודי, מה ראה מרדכי דאינקי בהמן על ככה דשוי נפשיה עבודה זרה, ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא. ומאן דאמר מאחר הדברים האלה, מה ראה המן שנתקנא בכל היהודים על ככה משום דמרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, ומה הגיע אליהם ותלו אתו ואת בניו על העץ, ומאן דאמר מבליה ההוא, מה ראה אחשוורוש להביא את ספר הזכרונות על ככה דזמינתיה אסתר להמן בהדיה, ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא.

⁴³⁹ ע"י שבת פה ע"א: ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשוורוש. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר. ע"י מגילה ז ע"א: רבי יוסי בן דורמסקית אומר: אסתר ברוח הקודש נאמרה, וכו', שנאמר קימו וקבלו קימו למעלה מה שקיבלו למטה. וע"י מכות כג ע"ב: א"ר יהושע בן לוי: שלשה דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם, [אלו הן:] מקרא מגילה, ושאלת שלום [בשם], והבאת מעשר. מקרא מגילה, דכתיב: קימו וקבלו היהודים. קיימו למעלה מה שקבלו למטה. וע"י שבועות לט ע"א: מצינו במשה רבינו, כשהשיב את ישראל אמר להן: דעו, שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעת, שנאמר: ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה; אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני, דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מניין? ת"ל: ואת אשר איננו; ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני, מצות העתידות להתחדש, כגון מקרא מגילה, מניין? ת"ל: קימו וקבלו, קיימו מה שקבלו כבר. וע"י הערה 434.

ע"י ישעיה נו ו. ⁴⁴⁰

⁴⁴¹ ע"י מגילה ב ע"א: ואימא שיתסר ושיבסר [ואפשר שמותר לקרוא את המגילה בטו וזו אדר] ולא יעבור כתיב. ⁴⁴² ע"י מגילה ח ע"ב: אין בין ספרים לתפלין ומזויות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, וע"י ש"ט ע"א: מגילה מאי טעמא דכתיב בה ככתבם וכלשונם. ע"י ש"ט ע"א: [לדעת רשב"ג נגד חכמים הנ"ל] עד שתהא כתובה אשורית. דכתיב ככתבם וכזמנם. ע"י ש"ט כב ע"א: רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי: כתב [אשורית] זה לא נשתנה כל עיקר, שנאמר ווי העמודים; מה עמודים לא נשתנו אף וויים לא נשתנו. ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם, מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה.

⁴⁴³ ע"י מגילה כ ע"א: משנה. אין קורין את המגילה, וכו' עד שתנן חמיה. וכולן שעשו משעלה עמוד השחר – כשר. גמרא. מנלן? דאמר קרא והימים האלה נזכרים ונעשים, ביום אין, בלילה לא.

⁴⁴⁴ ע"י מגילה יז ע"א: הקורא את המגילה למפרע לא יצא וכו' מנא הני מילי? וכו' דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשייה, מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא. וע"י ירושלמי מגילה (פ"א ה"א): ר' חלבו ר' חונה בשם רב [שם כח] והימים האלה נזכרים ונעשים נזכרים בקריאה ונעשים בסעודה זאת אומרת שמגילת אסתר ניתנה להידרש

⁴⁴⁵ ע"י מגילה ג ע"א: משפחה ומשפחה למאי אתא? אמר רבי יוסי בר חנינא: להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה. דאמר רב יהודה אמר רב: כהנים בעבודתן, ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, תניא נמי הכי: כהנים בעבודתן, ולוים בדוכנן, וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה. מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה, קל וחומר מעבודה. ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין, תלמוד תורה לא כל שכן? וע"י ירושלמי מגילה (פ"ב ה"ד): ר' חלבו רב חמא בר גוריא בשם רב חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בן חנינא [אסתר ט כח] משפחה ומשפחה מיכן למשמרות כהונה ולויה שיהו בטלין א"ר חלבו מיכן לבית הוועד שיהא בטל שמעון בר בא בשם ר' יוחנן [אסתר ט כח] וזכרם לא יסוף מזרעם מיכן שקבעו לה חכמים מסכת. ⁴⁴⁶ ע"י מגילה ב ע"ב: אמר רבי יהושע בן לוי: כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון ככרך. עד כמה? אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא: כמהמתן לטבריא, מיל.

⁴⁴⁷ ע"י מגילה ב ע"ב: מדינה ומדינה לחלק בין מוקפין חומה מימות יהושע בן נון למוקפת חומה מימות אחשוורוש, עיר ועיר נמי לחלק בין שושן לשאר עירות.

⁴⁴⁸ ע"י מגילה ז ע"א: אמר שמואל: אסתר ברוח הקודש נאמרה וכו' רב יוסף אמר, מהכא: וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, רב נחמן בר יצחק אומר, מהכא: וזכרם לא יסוף מזרעם. ע"י מכילתא דרבי ישמעאל בשלה (עמלק ב): ר' נתן אומר לא בא המן אלא זכר לדורות שני ימי הפורים האלה לא יעברו וגו' (אסתר ט כח).

חמש מגילות

אָסְתֵר⁴⁵⁰ הַמְלָכָה בַּת אֲבִיחַיִל וּמְרַדְכֵי הַיְהוּדִי אֶת כָּל הַתְּקָף⁴⁵¹ לְקִים אֶת אַגְרַת הַפּוּרִים הַזֹּאת הַשְּׁנִית⁴⁵²: (ל) וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְהוּדִים אֶל שִׁבְעַת וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְלָכוֹת אַחֲשֻׁרוּשׁ דְּבָרֵי שְׁלוֹם וְאַמֶּת⁴⁵³: (לא) לְקִים אֶת יְמֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם כְּאֲשֶׁר קִים עֲלֵיהֶם מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי וְאַסְתֵר הַמְלָכָה וְכְאֲשֶׁר קִיְמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זְרַעֲם דְּבָרֵי הַצְּמוּת וַיַּעֲקֹתָם: (לב) וּמֵאֵמֶר אָסְתֵר קִים דְּבָרֵי הַפָּרִים הָאֵלֶּה וְנִכְתָּב בַּסֵּפֶר:

פרק י'

(א) וַיֵּשֶׁם הַמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרֶשׁ (אֲחֲשֻׁרוּשׁ) מִסַּעַל הָאָרֶץ וְאֵי הַיָּם: (ב) וְכָל מַעֲשֵׂה תְקֵפוֹ וְגִבּוֹרָתוֹ וּפְרָשָׁת גְּדֻלַּת מְרַדְכֵי אֲשֶׁר גְּדָלוֹ הַמֶּלֶךְ הִלּוּא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מְדֵי וּפְרָס: (ג) כִּי מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי מִשְׁנָה לְמֶלֶךְ אַחֲשֻׁרוּשׁ וְגָדוֹל לַיְהוּדִים וְרָצוּי לְרַב אַחֲזִי⁴⁵⁴ הִרְשׁ טוֹב לְעִמּוֹ וְדַבֵּר שְׁלוֹם לְכָל זְרַעוֹ⁴⁵⁵:

⁴⁴⁹ עי' ירושלמי מגילה (פ"א ה"ה): ר' יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידין ליבטל וחמשת סיפרי תורה אינן עתידין ליבטל מה טעמא [דברים ה יט] קול גדול ולא יסף רשב"ל אמר אף מגילת אסתר והלכות אינן עתידין ליבטל נאמר כאן קול גדול ולא יסף ונאמר להלן [אסתר ט כח] וזכרם לא יסוף מזרעם

⁴⁵⁰ עי' מגילה יט ע"א: על הספר ובדיו וכו'. מנלן? אתיא כתיבה כתיבה, כתיב הכא ותכתב אסתר המלכה, וכתיב התם ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו.

⁴⁵¹ עי' מגילה יט ע"א: מהיכן קורא אדם את המגילה וכו'. תניא, רבי שמעון בר יוחאי אומר: מבלילה הוא. אמר רבי יוחנן: וכולן מקרא אחד דרשו: ותכתב אסתר המלכה... ומרדכי היהודי את כל תקף. מאן דאמר כולה תוקפו של אחשורוש, ומאן דאמר מאיש יהודי תוקפו של מרדכי, ומאן דאמר מאחר הדברים האלה תוקפו של המן, ומאן דאמר מבלילה הוא תוקפו של נס.

⁴⁵² עי' מגילה ו ע"ב: טעמא דרבי שמעון בן גמליאל [שקוראים את המגילה באדר ב'] מסמך גאולה לגאולה עדיף. רבי אלעזר אמר: טעמא דרבן שמעון בן גמליאל מהכא, דכתיב לקים את אגרת הפרים הזאת השנית. עי' ירושלמי מגילה (פ"א ה"ה): ר' סימון בן ריב"ל כתיב [שם כט] לקיים את אגרת הפרים הזאת מה ת"ל השנית אלא מיכן שאם קראו אותה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני.

⁴⁵³ עי' מגילה טז ע"ב: דברי שלום ואמת, אמר רבי תנחום, ואמרי לה אמר רבי אסי: מלמד שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה. ועי' ירושלמי מגילה פ, א ה"א: רבי חלבו ר' יסא בשם ר' לעזר נאמר כאן [שם ל] דברי שלום ואמת ונאמר להלן [משלי כג כג] אמת קנה ואל תמכור הרי היא כאמיתה של תורה מה זו צריכה שרטוט אף זו צריכה שרטוט מה זו ניתנה להידרש אף זו ניתנה להידרש. עי' לעיל הערה 273.

⁴⁵⁴ מגילה טז ע"ב: לרוב אחיו - ולא לכל אחיו, מלמד: שפירשו ממנו מקצת סנהדרין. אמר רב יוסף: גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות. דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ארבעה ולבסוף בתר חמשה. מעיקרא כתיב אשר באו עם זרבלל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן, ולבסוף כתיב הבאים עם זרבלל ישוע נחמיה עזריה רעמיה מרדכי בלשן.

⁴⁵⁵ עי' לעיל הערה 273.

ספר שיר השירים

פרק א

(א) שִׁיר הַשִּׁירִים⁴⁵⁶ אֲשֶׁר לְשִׁלְמוֹה⁴⁵⁷: (ב) יִשְׁקֵנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ⁴⁵⁸ כִּי טוֹבִים דְּדִידָךְ מִיָּוִן⁴⁵⁹:
(ג) לְרִיחַ שְׁמֵנֶיךָ טוֹבִים שְׁמֵן תּוֹרֵךְ שְׁמֶךָ עַל כֵּן עֲלְמוֹת אֶהְבֹּךָ⁴⁶⁰: (ד) מְשַׁכְּנֵי אַחֲרֶיךָ

- מאיר המקרא -

⁴⁵⁶ עי' שיה"ש רבה פ"א סי' יא: אין כל העולם כולו כדאי כיום שנתנה בו שיר השירים, למה שכל הכתובים קדש, וזה קדש קדשים וכו' כל חכמתה דשלמה לא סולת אלא שיר השירים לישראל שיר השירים המשובח שבשירים המעולה שבשירים המסולסל שבשירים. עי' שם סי' יב: רבן גמליאל אומר מלאכי השרת אמרוהו שיר השירים שיר שאמרוהו שרים של מעלה. עי' מדרש זוטא שיר השירים פרשה א: חכמתו של שלמה היא שקולה כנגד התורה רבי עקיבא אומר אלו לא נתנה שיר השירים בתורה כדאי היתה לנהוג את העולם. עי' זהר ח"ב קמג ע"א: פתח רבי יוסי ואמר שיר השירים אשר לשלמה שירתא דא אתער לה שלמה מלכא כד אתבני בי מקדשא ועלמין כלהו אשתלימו עילא ותתא בשלמותא חדא ואף על גב דחברייה פליגן בהאי (נ"א מתי אתמר) אבל שירתא דא לא אתמר אלא בשלימו כד סיהרא אתמליא בשלימו ובי מקדשא אתבני כגוונא דלעילא בשעתא דאתבני בי מקדשא לתתא לא הוה חדוה קמיה קודשא בריך הוא מימא דאתברי עלמא כהווא יומא. תרגום: פתח רבי יוסי ואמר שיר השירים אשר לשלמה שיר זה עורר אותה שלמה המלך כשנבנה בית המקדש וכל העולמות נשלמו מעלה ומטה בשלמות אחת ואף על גב שהחברים חלקו בזה (מתי נאמר) אבל שירה זו לא נאמרה אלא בשלמות כשהלבנה התמלאה בשלמות ובית המקדש נבנה כדוגמא שלמעלה בשעה שנבנה בית המקדש למטה לא היתה שמחה לפני הקדוש ברוך הוא מיום שנברא העולם כמו אותו היום.

⁴⁵⁷ עי' שם סי' יב: אשר לשלמה למלך שהשלום שלו.

⁴⁵⁸ עי' שיה"ש רבה (פ"א סי' יב): ישקני מנשיקות פיהו היכן נאמרה ר' חנינא בר פפא אמר בים נאמרה זה קדש מה דאת אמר לסוסי ברכבי פרעה ר' יודא ברבי סימון אמר בסיני נאמרה שנא' שיר השירים שיר שאמרו אותו השירים השוררים שנאמר (תהלים ס"ח) קדמו שרים אחר נוגנים וכו' רבי מאיר אומר באהל מועד נאמרה. עי"ש סי' יג: אמר רבי יוחנן מלאך היה מוציא הדיבור מלפני הקדוש ברוך הוא על כל דיבור ודיבור ומחזירו על כל אחד ואחד מישראל וכו' והיה אומר לו ישראל הן, וחוזר ואומר לו מקבל את אלהותו של הקב"ה והוא אומר לו הן והן, מיד היה נושקו על פיו. וכו' ורבנן אמרין הדיבור עצמו היה מחזר על כל אחד ואחד מישראל ואומר לו מקבלני את עליך וכו' והוא אומר הן והן, מיד הדיבור נושקו על פיו וכו' כתוב תורה צוה לנו משה כל התורה כולה שש מאות ושלוש עשרה מצות הוי בגימטריא תורה עולה שש מאות ואחת עשרה מצות דבר עמנו משה ברם אנכי ולא יהיה לך לא שמענו מפי משה אלא מפי הקב"ה הוי ישקני מנשיקות פיהו וכו' ורבנן אמרין כל הדברות שמעו ישראל מפי הקב"ה. עי"ש סי' טז: מצאנו שנפשו של אהרן לא נטלה אלא בנשיקה וכו' ונפשו של משה מנין וכו' ושאר כל הצדיקים מנין, שנאמר ישקני מנשיקות פיהו. אם עסקת בדברי תורה ששפתיך מנושקות, סוף שהכל מנשקין לך על פיך.

⁴⁵⁹ עי' ע"ז לה ע"א: אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם עריבים עלי דברי דודיך יותר מינה של תורה. [פי' רש"י: דברי דודיך דברי סופרים. מינה עיקר תורה שבכתב.] [המשך משיה"ש רבה פ"א סי' יח]: האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור ה' טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב. עי' שיה"ש רבה (פ"א סי' יח): דברי תורה דומין זה לזה דודין זה לזה קרובין זה לזה. עי' מדרש זוטא שיר השירים (פרשה א): אלו דברי תורה שנתן לישראל מה היין תנחומין אף דברי תורה תנחומין שנאמר שיר השירים (תהלים צד יט) מה היין כל זמן שמתישן הוא משתבח אף דברי תורה כל זמן שמתישנים בגוף משתבחים הם. וכו' ד"א זה היין אין כונסין אותו אלא בכלי חרס ואין כונסין אותו לא בכלי כסף ולא בכלי זהב למה שאינו מתקיים בהן כך דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שרוחו דכא. עי' ספרי (פרשת עקב פסקא יב): אי מה מים אין משמחים לבו שלמד אף דברי תורה אין משמחים ת"ל (שה"ש א) כי טובים דודיך מיין, מה יין משמח אף דברי תורה משמחים את הלב, שנ' (תהלים יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב.

⁴⁶⁰ עי' ע"ז לה ע"ב: מאי דכתיב לריח שמניך טובים למה ת"ח דומה לצלוחית של פלייטין מגולה ריחה נודף מכוסה אין ריחה נודף ולא עוד אלא דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו שנאמר עלמות אהבוך קרי ביה עלומות ולא עוד אלא שמלאך המות אוהבו שנאמר עלמות אהבוך קרי ביה על עלומות קרי ביה עלומות [רש"י: מגולה ריחה נודף והיינו דכתיב שמן תורק שמך כשמגלין אותה ומריקין שמנה כלומר כשאתה מלמד תורה לתלמידים אז יצא לך שם. מתגלין לו מעצמן בלא טורח כשהוא מלמדן]. עי' שיה"ש (פ"א סי' כב): ד"א על כן עלמות אהבוך על שנתת לנו ביזת מצרים וביזת המדבר וביזת סיחון ועוג וביזת ל"א מלכים אנו אוהבים אותך דבר אחר על כן עלמות אהבוך על שהעלמת מהם יום המיתה ויום הנחמה אהבוך ד"א על כן עלמות אהבוך בעלמות ובזריות ד"א על כן עלמות אהבוך אלו בעלי תשובה ד"א על כן עלמות אהבוך זו כת השלישית שנאמר (זכריה יג) והבאתי את השלישית באש וצרפתים כצרוף וגו' ד"א על כן עלמות אהבוך אלו הגרים הדא הוא